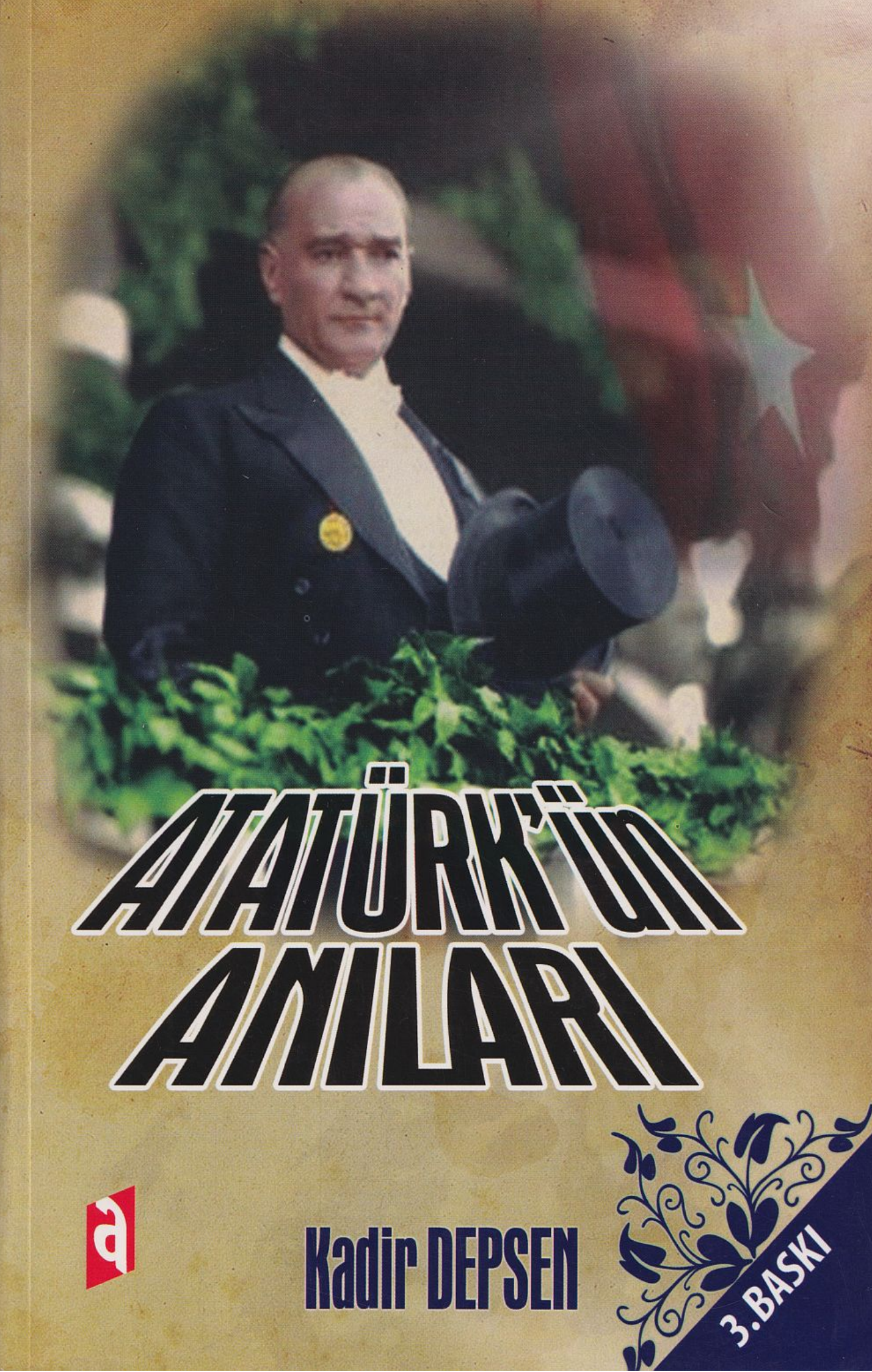

ATATÜRK'ÜN ANILARI

Kadir DEPSEN

3. BASKI

Atatürk'ün Anıları

Derleyen:
Kadir Depsen

Genel Yayın Yönetmeni
Kadir Depsen
Kapak Tasarım:
Kadir Depsen

ASİL YAYIN DAĞITIM
Fevziçakmak 1 Sokak No:22/A Kızılay-Ankara
Telefon: 0 312 230 28 80 -81
Belgeç: 0 312 230 28 82

Baskı:
KORZA BASKI - ANKARA

ANKARA-AĞUSTOS 2010

ISBN: 978-605-5868-87-1

Bu eserin tüm yayın hakları, Asil Yayın Dağıtım Ltd.Şti.'ne aittir. İzinsiz kullanılamaz, kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Benim naçiz vücudum elbet bir gün toprak olacaktır,
ancak Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır.

ÖNSÖZ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ü, düşünceleri ve devrimleriyle yakından tanımak, her Türk gencinin ana görevlerinden biridir. Atatürk'ün düşüncelerini derleyen kitaplarla, Atatürk anıları üzerine hazırlanmış çalışmaları okumanın, sizlere, onun düşüncelerinin sadece bir kısmı için ışık tutacağına inanmaktayım.

Atatürk, bir askerdir, bir devrimcidir, bir yurtseverdir, bir devlet adamıdır, bir ulus önderidir, bir aydındır, bir askerdir, bir düşünürdür... Onun bu kimliklerini, söylev ve demeçlerini dikkatlice okumakla öğrenebiliriz.

Atatürk'ün, sınırlarını çizdiği dünya görüşüne, kısaca "Atatürkçülük" diyoruz. Atatürkçülük; çağdaş ve uygar dünyanın içinde yer almayı ilke edinen, bilimi gerçek yol gösterici olarak kabul eden, 'yurtta barış dünyada barış' ilkesini savunan, demokrasi, özgürlük ve insan haklarına saygılı bir dünya görüşüdür. Bu dünya görüşünü, çağın eğilimleri ve beklentileri doğrultusunda geliştirmek, bize düşen bir görevdir.

Atatürk'ün İlke ve İnkılapları'na saygı duymak; onun göstermiş olduğu yoldan ilerlemek, her Türk'ün birinci vazifesidir. Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'ni sonsuza kadar koruma vazifesini Türk gençlerine emanet etmiştir. Onu koruyalım ve yaşatalım.

Kadir Depsen

ATATÜRK'ÜN ANILARI

DEVLET ADAMLIĞI

Bademli Köyü'nde yaşayan Yusuf Eydemir'in, 1930'larda ağılından koyunları çalınır. Yusuf Bey önce muhtara gider, durumu anlatır, yardım ister. Ama sonuç alamaz. Yine aynı amaçla Emirdağ'daki devlet görevlilerine sorununu anlatır. Fakat yine sonuç alamaz. Bunun üzerine Bademli Köyü'nden yaya olarak Ankara'ya gider ve sorununu Mustafa Kemal Atatürk'e anlatmak ister. Ankara'ya varır, ama görevliler onu içeri almazlar. O, inatla kapıda beklemeye devam eder. Aradan üç dört gün geçer; o yine kapıda beklemektedir. Bu sırada Atatürk, onu pencereden fark eder ve yetkililere: "Birkaç gündür dikkatimi çekiyor; kapıda bekleyen bir vatandaş var. Gidin o vatandaşı getirin, bakalım ne derdi varmış," der. Yetkililer onu alırlar ve Atatürk'ün yanına götürürler.

Atatürk sorar: "Kapıda günlerdir ne bekliyorsun, söyle bakalım ne derdin var?"

O, başından geçenleri Atatürk'e anlatır. Bunun üzerine Atatürk, Afyon valisini arar, kısaca Yusuf Eydemir'in sorununu söyler ve: "Eğer bu vatandaşın koyunları hemen bulunmazsa o köyü ortadan kaldırırım," der.

Atatürk onu: "Koyunların mutlaka bulunacak,"

diye teselli eder. Daha sonra da ona biraz para verir. Yetkililere de: "Bu vatandaşı götürün, trene bindirin, memleketine gitsin," der.

Yetkililer gerekeni yaparlar ve onu trene bindirip yolcu ederler. Yusuf Eydemir, trenle Afyon'a kadar gelir ve oradan da yaya olarak köyüne döner. Köyüne geldiğinde koyunlarının bulunmuş olduğunu görür.

"BUNLARA KENDİMİZİ TANITACAĞIZ."

Ankara'ya son gidişimde, bir akşam Gazi beni Ankara Palas'a götürmüştü. Sofrada birkaç kişi daha vardı. Yedik, içtik, eğlendik; gece yarısına doğru Fransız büyükelçisi pavyona geldi. Paşa bu elçiden hoşlanıyordu. Sofraya çağırdı, birkaç kadeh de onunla birlikte içildi. Büyük şehirlerden, Paris'ten söz açılmıştı. Bu arada büyükelçi, Gazi'ye:

"Ekselans, Paris'i bir daha görmek istemez misiniz?" dedi.

Mustafa Kemal Paşa:

"Nasıl görmek istemem? Gençlik hatıralarımı tazelerim," diye cevap verdi. Bu karşılığa çok sevinen büyükelçi:

"Böyle bir seyahat Fransa'yı çok sevindirir. Ben de refakatinizde bulunmaktan şeref duyarım. En büyük Fransız zırhlısı bizi İzmir'den alır. Akdeniz donanması emrimize verilir. Marsilya'ya çıktığınızda Fransız ordusu kumandanız altına girer. Hükümdarlara yapılmayan bir törenle karşılanırsınız."

Bu sözleri dikkatle dinleyen Gazi:

"Bu daveti siz kendiliğinizden mi yapıyorsunuz, yoksa hükümetiniz adına mı konuşuyorsunuz?" diye sordu. Bu soru karşısında büyükelçi hemen kendisini topladı:

"Muvaffakiyetinizi hükümetime bildirirsem hükümetim de bunu büyük bir şeref sayar," dedi.

Gazi'nin yüzü değişti. Çok kesin bir dille:

"Ekselans, Paris'i çok görmek istiyorum, ama büyük törenle karşılanacağım Paris'i değil. Ben Paris'e, dünyanın bu güzel şehrine, operalarını, tiyatrolarını, revülerini, zarif kadınlarını bir daha görmek için gitmek isterim. Dedim ya, gençlik hatıralarımı tazelemek için... Böyle olunca da belli olmadan gitmek isterim. Yoksa törenlerle karşılanmak için değil."

Büyükelçi gaf yaptığını anlamıştı. Biraz sonra bir iş uydurarak sofradan kalktı. Gazi'nin de neşesi kaçmıştı.

"Kalkalım çocuklar; sofraya Çankaya'da devam ederiz," dedi. Sofradakilerin çoğunu pavyonda bıraktı, yalnız iki üç yakın arkadaşını yanına aldı. Yolda kendisine:

"Elçi çok fena bozuldu, ama söylediğine de söyleyeceğine de pişman ettiniz," dedim. Artık kızgınlığı geçmişti.

"Bana bak Kemal, sen de başıma kırk yıllık diplomat kesilme. Adamın zihniyetini anlamadın mı? Bu Avrupalılar bizi bir türlü kavrayamıyorlar. Adam beni bir şark emiri sanıyor. Hangi donanmayı kimin emrine, hangi orduyu kimin kumandası altına veriyor? Bunlara kendimizi tanıtacağız, kim olduğumuzu öğrenecekler. Yoksa ben kaba bir adam değilim çocuğum," dedi.

Atatürk, çok ince bir adamdı.

(Kemaalettin Sami Paşa'dan Cevat Dursunoğlu)

ON YIL SONRA

Samsun'dan Havza'ya gidiyorduk. Altımızda, Birinci Dünya Harbi'nden kalan Benz marka bir otomobil vardı. Şoför de Türk değildi. Yola çıktık, biraz sonra motorda bozukluk oldu ve araba durdu. Otuz altı yaşında zaferler kazanan Kumandan Mustafa Kemal Paşa'nın ne demek olduğunu arkadaşları bilirler. Kızdı ve asabileşti. Şoförü azarladı ve kendisi makineyi harekete geçirmeye uğraştı. Tabii muvaffak olamadı.

Ben, Doktor Refik Saydam ve Kazım Dirik bir köşede duruyorduk. Doğrusu, içimizden neden işe karıştığına hem üzülüyor hem sinirleniyorduk. İçimizden geçeni anlamış gibi bize baktı ve dedi ki:

- On sene sonra sizinle, kendi yaptığımız yollarda, Türk şoförleri bizi istediğimiz yerlere götürecekler!

Biz sustuk. İçimizden geçenlerin ne olduğunu bilmem anlatmak lazım mı? Aradan tam on yıl geçti. Ben, Birinci Umumi Müfettiş idim. Diyarbakır'a gelmişti. Bir yolda giderken gene otomobil bozuldu. Kafile durdu. Beni yanına çağırdı ve Türk şoförle işlemeye başlayan makineyi işaret etti:

- Vaadimi yerine getirdim!

(Dr. İbrahim Tali Öngören)

"BU MİLLETVEKİLLİĞİ AYRICALIĞINI HİÇ BEĞENMEDİM."

Atatürk bir sabah Florya'dan Dolmabahçe Sarayı'na dönüyor. Yeşilköy İstasyonu'nun önünden geçerken birdenbire otomobili durduruyor ve başyavere:

- Sorunuz, tren var mı? diye emir veriyor.

O sırada tren hemen hareket etmek üzeredir. Hep birlikte otomobilden inip yanındakilerle trene biniyor. Karar ani verildiği ve tatbik edildiği için, bu trene biniş hemen kimsenin nazarıdikkatini çekmiyor. Bir müddet sonra, her şeyden habersiz olan kondüktör, Ata'nın bulunduğu kompartımana geliyor. Kafileyi görünce çekilmek istiyor. Ata hemen sesleniyor:

- Vazifeni yap! (Yanındakileri göstererek.) Bu efendilere niçin bilet sormuyorsun?

Yanındakiler cevap verirler:

- Paşam biz mebusuz. Tren bileti almayız. Parasız seyahat ederiz.

Ata hayretle:

- Bu imtiyazı hiç beğenmedim, der, Çok ayıp ve acayip bir kaide. Çok güzel halkçılık!

(Ali Kılıç)

DEVLET İMKÂNLARINI AMACINA UYGUN KULLANMA

Sivas Kongresi sonrası Heyeti Temsiliye'nin Ankara'ya gelmesi kararlaştırıldıktan sonra, Mustafa Kemal ve Hüseyin Rauf beraberlerindekilerle Ankara'ya geldiklerinde Keçiören yolu üzerindeki Ziraat Mektebi'ne misafir edilmişlerdi. Daha sonra Mustafa Kemal Ankara İstasyonu'ndaki Gar Müdürlüğü binasına yerleşti. Burası, hem evi hem çalışma yeriydi.

O tarihlerde Ankara vilayetinin şehir merkezi, kale ve onun hemen çevresi idi. Keçiören, Etlik, Dikmen, Ayrancı'da bağ evleri vardı. Bunlar arasında

Çankaya'da "Papazın Bağı" olarak adlandırılan iki katlı ev Mustafa Kemal'e armağan edildi ve o da evi orduya devrederek evin adı "Ordu Köşkü" oldu. İki katlı binaya 1924'te ilaveler yapıldı, fakat bina ısıtılamıyor idi. Zafer, inkılaplar, Cumhuriyet, dünyanın üzerimizde toplanan gözleri, Mustafa Kemal'in müstesna şahsiyeti mütevazı da olsa yeni bir devlet başkanlığı konutunu zorunlu kılıyordu.

Mustafa Kemal yeri kendi seçti. Kayalar düzenlendi; dış cephe pembe rengin hâkimiyetinde, içeride yeşilin her tonu ile ve planın esası Mustafa Kemal'in olan yapı 1932'de tamamlandı; aynı yılın Haziran ayında da taşınıldı.

Pembe Köşk'ün döşenmesi için bütçede pek mütevazı para vardı. Gazi, gerekli olanı şahsi imkânları ile karşılama kararı aldı ve kendisine tavsiye edilen, o günlerde Beyoğlu İstiklal Caddesi'nde bir Türk'ün açtığı dekorasyon mağazası sahibi Selahattin Refik Bey'i Ankara'ya davet etti. Binayı gezdirdi, arzularını açıkladı ve kendisinden teklif istedi.

Kısa süre sonra, kendisine sunulan tasarıyı inceledi. Muhatabı, konuyu gerçekten biliyordu ve anladı ki, kendisini tanıyanlarca da uyarılmıştı. Buna rağmen, teklifleri hazırlayanları kırmadan, ülkenin mütevazı imkânlarını izah edebilmiş olmanın rahatlığı içinde feragatler istedi. O sırada Ata'nın yanında olan Ankara Belediye Başkanı Asaf İlbay Bey, Ata'nın şu açıklamasını kaydeder:

"Biliyorsunuz, burası Cumhurbaşkanlığı Köşkü... Mülkiyeti devletin... Benden sonra buraya meclisin veya belki milletin doğrudan seçeceği zatlar gelecek. Bu eşyaların parasını benim şahsen verdiğimi sizler biliyorsunuz, ama yarın bunu bilmeyenler içinde yanlış hükümler veren olmaz mı? Memlekete en zaruri hizmetlerin yapılamadığı, bütçe darlığı içinde israf yapıldığını düşünenler bulunmaz mı? Bir endişem de karar mevkiinde olanların, şahsi arzularını devlete yükleme mevzuunda beni emsal göstermelidir. Bunu hiç istemem."

Sonra Selahattin Refik Bey'e döner:

"Şahsi imkânların olsa bile, böyle mekânlara asgari masraflarla rahat ve zevkli tefrişi tercih etme tercihindeyim. Beni anlıyorsunuz zannederim," der.

(Cemal Kutay, Atatürk Olmasaydı)

ŞEF, ASKER Mİ, SİVİL Mİ OLMALI?

Çankaya akşamlarından biri. Bazen Atatürk soruyor bazen de Atatürk'e soruyorlar. O'na diyorlar ki:

- Şef, asker mi, sivil mi olmalı? Cevap veriyor:

- Şef, şef olmalı. İster sivil ister asker.

Bu cevabı ile "şef"liğin rütbede ve elbisede değil, ruhta ve kafa yapısında olduğu hakikatini veciz suretle belirtmiş oluyor.

(Nükte ve Fıkralarla Atatürk, Niyazi Ahmet Banoğlu)

CUMHURİYET

Atatürk, Mudanya yolu ile Bursa'ya gidiyordu. Kalabalık bir halk kitlesi, iskelede etrafını çevirmiş bulunmakta idi. Bir kadının, elinde bir kâğıtla Atatürk'e yaklaştığı görüldü. İhtiyar, zayıf bir kadındı. Ata'nın yolunu keserek titrek bir sesle:

- Beni tanıdın mı oğul? dedi. Ben sizin Selanik'te komşunuzdum. Bir oğlum var; devlet demiryollarına girmek istiyor. Siz onu, alsınlar, dediniz. Fakat müdür dinlemedi. Oğlumu yine işe almamış... Ne olur bir kere de siz söyleseniz!

Atatürk'ün çelik bakışlı gözleri samimiyetle parladı... Elleriyle geniş jestler yaparak ve yüksek sesle:

- Oğlunu almadılar mı? dedi, Ben tavsiye ettiğim hâlde mi almadılar? Ne kadar iyi olmuş... Çok iyi yapmışlar... İşte, Cumhuriyet böyle anlaşılacak...

Kadın, kalabalığın içinde kaybolmuştu. Ve Atatürk âdeta vecd (çoşku) dolu bir sesle:

- İşte, Cumhuriyet'ten beklediğimiz netice... diyordu.

(Hulusi Köymen; Atatürk'ü Anmak Kitabından, s. 260)

BAYRAĞA SAYGI

30 Ağustos sabahı, Mustafa Kemal muharebe sahasında dolaşıyordu. Etraf binlerce düşman cesetleri ve birbiri üzerine yığılmış yüzlerce topçu havanı, terk edilmiş silah, top ve cephane dolu idi...

Atatürk şöyle söylendi:

- Bu manzara, insanlığı utandırabilir! Fakat meşru müdafaamız için buna mecbur olduk. Türkler, başka milletlerin vatanında böyle bir harekete teşebbüs etmezler.

Ganimetlerin arasında, yırtılmış ve terk edilmiş bir de Yunan bayrağı gören başkumandan, eli ile kaldırılmasını işaret ederek:

- Bir milletin istiklal alametidir. Düşman da olsa hürmet etmek lazımdır; kaldırıp topun üzerine koyunuz.

(Sait Arif Terzioğlu, İnsancıl Atatürk)

"VATAN İŞLERİNDE KORKMAK OLMAZ."

Sivas'ta, vatan bütünlüğü ve bütün millet adına bir kongre toplamaya karşı olanlar çoktu. İşgal kuvvetleri ile İstanbul Hükümeti de kongreyi toplatmamak için el birliği etmişlerdi. Binbaşı rütbesinde bir Fransız jandarma subayı, yanına bir tercüman alarak Sivas valisine geldi.

- Eğer burada kongre toplanırsa Fransızlar Sivas'ı işgal edecekler, dedi.

Vali, Mustafa Kemal'e ikinci bir kongreden vazgeçilmesini yahut Erzincan'da toplanmasını söyledi. Kuva-yı Milliye'ci bir genç, sonradan da Sivas Milletvekili Kasım da valiyi desteklemekteydiler. Mustafa Kemal, İngilizlerin Samsun'u topa tutmak, on güne kadar yeni işgaller yapmak şantajı ile kendi çalışmalarına engel olmak istediklerini hatırlatarak bu blöflere kulak asmamaları cevabını verdi.

Hiç bir vaka olmadan 2 Eylül akşamı Sivas'a varılmıştır. Şehirde, ne kadar fayton ve yaylı araba varsa hepsini karşılayıcılar tutmuşlardı. Yalnız Hürriyet ve İtilaf Partisi'nden kimse yoktu. Kalabalık arasında Fransız subayın tehdidi üzerine telaşlanan genç Rasim'i gören Mustafa Kemal:

- Gençler için vatan işlerinde ölmek olabilir; korkmak asla!

Kurtuluş Savaşı'nda Sakarya Zaferi nasıl bir ka-

der dönümü olmuşsa Anadolu'da yeni devletin kuruluşunda Sivas Kongresi'nin o kadar büyük önemi vardır.

(F. Rıfkı Atay, Çankaya)

ATATÜRK'ÜN YARGIÇ KARARINA SAYGISI

Ölümünden iki yıl önce, Atatürk'ün canına kıymak için kurulan bir düzen meydana çıkarılmıştı. Hem, bu düzeni kurmakla suçlanan kimse "Millî Mücadele"den beri Ata'nın yolunda çalışmış, sevgi ve güvenini kazanmış, birçok iyiliklerini de görmüş biri idi.

Haber, yurtta şaşkınlık ve tiksinme yaratmıştı. Herkes bunu konuşuyor: "Nasıl olur, nasıl olur!" diyor, bir türlü herhangi bir nedene bağlayamıyordu.

Sanık tutuldu, adalete teslim edildi. Fakat Atatürk, olaydan haberi yokmuş gibi, bu konuda ne düşündüğünü açıklamak için ağzını açmadı; adalet son sözünü söyleyinceye dek sustu. Atatürk'ün bu suskunluğu çeşitli yorumlara uğramıştı. Kimi: "Bu üzüntülü olayı anmak istemiyor," dedi; kimi de: "Bunun doğru olduğuna inanmıyor," diye düşündü.

Sanığa yükletilen suç, yargı yerinde ispat edilemediği için adam aklandı. İşte, yargıç kararını bu yolda verdikten sonradır ki, Atatürk bu konuda ağzını ilk ve son kez olarak açtı ve yalnız şunu dedi:

- Suça yeltenilmiştir, ancak yargıç buna kanacak ölçüde kanıt bulmuş değildir.

(Mehmet Ali Ağakay, Atatürk'ten 20 Anı)

SAMSUN GEZİSİ

Serbest Fırka'nın Kuruluşu ve Kaldırılışı:

Gazi 1930 yılının Kasımında, Kayseri yönünde trenle yurt gezisine çıkmıştı. Yol arkadaşlarına ilk sorduğu soru:

"Serbest Fırka'yı kapatmakla iyi mi ettik?" idi. Tabii herkes: "İyi oldu," diyordu. Ama bu soru, bütün gezi boyunca sürecekti. Sonunda, 22 Kasım 1930'da Gazi Samsun'a varmıştı. Samsun'da olağanüstü önlemler alınmıştır. Halk asker kordonlarının arkasına sinmiştir. Aksam ziyafet verilir. Ama masada kenti temsil eden hiç kimse yoktur. (Boşnakzade Ahmet Bey)

"Belediye Başkanı nerede? Nasıl olur? Kentlerine konuk geldik," diye sorar. Belediye Başkanı Serbest Fırka'lı olduğu için, vali tarafından davet edilmemiştir. Hemen Belediye Başkanı'nı bulup masaya getirirler. Söz, Serbest Fırka'dan açılır. Gazi, Serbest Fırka'nın kendinden beklenen işleri göremeyeceği; memlekette gericiliğin ve inkılap dışı akımların bundan yararlanacağı düşüncesi ile Serbest Fırka'nın kapatıldığını anlatır ve sonunda Belediye Başkanı'na dönerek der ki:

"Şimdi Başkan Bey, siz de artık kaldırılmış olan bir partinin belediye başkanı olarak görevinizi sürdürmek istemezsiniz değil mi? İstifa ediniz." Ama Belediye Başkanı'nın yanıtı başkadır:

"Paşam, ben Serbest Fırka'yı temsil etmiyorum. Bu seçim, halkın bana karşı bir güveni şeklinde ortaya çıkmıştır. Eğer bu görevden istifa edersem halkın gösterdiği yakınlığa ve güvenine karşı gelmiş olurum."

Gazi sakin bir sesle:

"Düşündüğünüz doğru. Dilediğiniz gibi olsun," yanıtını verir.

12 Eylül 1929 tarihinde, Ankara'da Paris Büyükelçisi Fethi Okyar'a, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Tevfik Bıyıklıoğlu'ndan bir telgraf gider:

"Reisicumhur Hazretleri, Fransız Hukuk Fakültelerinde okutulan derslere ait kitaplarla en mufassal ve yüksek bir umumi tarihi zat-i alilerinden rica etmektedir."

Fethi Bey, üç gün içinde kitapları gönderir, arkadan yeni siparişler gelir. Ernest Lavisse ve Alfret Rambaud'un 12 ciltlik "Histoire generale des peoples et des civilisations" kitabı istenir; Fethi Okyar bunları da gönderir.

18 Kasım 1929'da, büyükelçiye Çankaya'dan bir mektup gelir:

"Dün, Ernest Lavisse'in on iki ciltlik tarih-i umumisi geldi. Yalnız 'tarih-i kadim'e ait kısmı yok, yani milattan sonra başlıyor. Bunu ikmal edecek kısmın da lütuf buyurulmasını Reisicumhur Hazretleri rica ediyorlar. (...) Yalnız bunların bedeli bir hayli tutsa gerektir. Tasfiye edilmek üzere, bedelinin işarını istirham ederim. Paşa Hazretleri: 'Sonra bir daha kitap istemeye yüzümüz olmaz,' diyorlar. Reisicumhur Hazretleri muhabbetle gözlerinden öpüyorlar efendim."

Fethi Bey, Atatürk'ün çok yakın arkadaşıdır. Kitapların bedelini seve seve ödeyebilir, ama Atatürk bunu istemez. Fatura gelir, kitapların bedeli Paris'e gönderilir.

1930'da, Fethi Okyar merkeze döner, Paris Büyükelçiliği'ne Münir Ertegün atanır. Atatürk'ün kitap siparişleri devam eder. Genel sekreter, Rene Grousset'nin iki ciltlik "Historie de i'ektreme orient" adlı kitabını ister. Kitap hemen gönderilir...

Devamını Bilal Şimşir Şöyle Anlatır:

"Münir Bey, hemen kitabı postalar. Kitabın 571 frank, 80 santim tutarındaki faturasını da Dış İşleri Bakanlığı'na yollar. Büyük bir hukukçu olan Münir Bey, büyükelçilik ve bakanlık bütçesinden cumhurbaşkanı için harcama yapılamayacağını herhâlde bilir. Ama belki, 'Gazi için bir kerecik çiğnesek ne çıkar,' diye düşünmüştür. Bu yüzden, Diş İşleri Bakanlığı ve Sayıştay kendisinden hesap soracak değildi ya. Gazi denince akan sular dururdu."

Ama büyükelçi yanılmaktadır. Çankaya'nın böyle şeylere tahammülü yoktur. Hatta büyükelçi, 'Dış İşleri'nin kitap, broşür tahsisatı vardır, fatura bakanlığa gönderilmiş, bedeli o tahsisattan ödenmiştir,' dese bile...

Çankaya, faturaları Dış İşleri Bakanlığı'ndan alır; 571 frank, 80 santim İş Bankası aracılığıyla Paris'e gönderilir.

ATATÜRK SOVYET ELÇİSİNE: "ASLA BOLŞEVİK OLMAYACAĞIZ!" DEDİ

Ankara'nın, şubat ayına tesadüf eden oldukça soğuk ve karlı bir gecesi idi. Ankara Kulübü'nde bir balo tertip edilmiştir. O zamanın bütün mümtaz simaları orada idiler. Saat henüz 12'ye gelmemişti. Herkesin kalbinde ani bir heyecan uyandıran mesut bir haber baloya yayıldı:

- Gazi Paşa baloya geliyorlar!..

Rus sefarethanesinde imişler, oradan baloya geliyorlar. O zamanki Rus sefiri de baloya gelmişti.

Bir aralık, sefir salonunun ortasına doğru ilerlemekte olan Gazi'ye yaklaşarak Fransızca:

- Ekselans, dedi, sizi çok seviyorum, hürmetim sonsuzdur; çünkü müşterek bir gaye uğrunda varlığını kurtarmaya çalışan milletleriz. Türkiye'nin en bü-

yük halaskârı ve banisi olan sizi, müsaade ederseniz bir kere öpmek şerefini kazanabilir miyim?..

Atatürk evvela gülerek elini uzattı, sonra o da elçiyi öptü. Büyük ve kıymetli Ata'mız, bu çeşit eğlence yerlerinde dahi memleketin menfaat ve siyasetini göz önünden bir an uzak tutmazdı. Onun için bütün yabancı gazete muhabirlerinin huzurunda şu cümlelerle sefirin sözlerini cevaplandırdı:

- Ekselans, gösterdiğiniz sevgi hareketinden ve sözlerinizden çok mütehassis oldum. Teşekkür ederim. Bu iki millet ilelebet dost kalmalıdır. Yalnız şuna dikkat ediniz; her zaman dost olmak arzumuza rağmen, asla Bolşevik olmayacağız!

(Hilmi Yücebaş, Atatürk'ün Nükteleri)

ATATÜRK'ÜN EŞİTLİK ANLAYIŞI

Atatürk bir gün Dolmabahçe'den gizlice çıkar, Topkapı Sarayı Müzesi'ne gelir. Müzeyi gezmek ister. Kendisini kapıcıya tanıtır, fakat kapıcı: "Henüz saat 9 olmadı, memurlar da gelmedi. Atatürk değil, kim olursan ol, bekleyeceksin," der.

Hiç şüphe yok ki, kapıcı, Atatürk'ü tanımamış ve birden fazla bu sözlere muhatap bulunduğu için, gelenin Atatürk olabileceğine inanmamıştır. Fakat bu anekdotta mühim olan nokta, Atatürk'ün kapıcının

sert cevabı karşısında ısrar etmeyerek bir kenara çekilip saatin 9 olmasını ve memurların gelmesini beklemesidir.

(Yazılmayan Yönleriyle Atatürk, S. Arif Terzioğlu Sayfa. 4)

SATI KADIN

Ankara'da yakıcı bir yaz günü idi. Atatürk, beraberinde arkadaşları ve yaverleri olduğu hâlde, Kızılcahamam'a giderken Kazan Köyü yakınlarında durmuş ve otomobilinden inmişti. Köyün kadını, genci, yaşlısı, ihtiyarı, köylerin içinden geçen, şosede duran bu yabancı konukları görünce hep koşuştular. Kimi su seyirtti kimi ayran. Bunlardan biri, güğümünden aktardığı soğuk ayranı, Ata'ya uzattı:

- Bir soğuk ayran içer misiniz? dedi.

Bu çorak iklimin kavurduğu bronzlaşmış yüzünde, Türk kadının en bariz ifadelerini taşıyan bir Türk anası idi. Böğrüne sıkıştırdığı kundağı biraz daha bastırdıktan sonra, sağ elindeki ayran bardağını uzattı, bekledi. Ata'sı, ayranı kana kana içmiş ve bir an durakladıktan sonra ona:

- Senin kocan kim? diye sormuştu.

Köylü kadını, yüzü tunçlaşmış, elleri nasırlı bir Türk anası, Ankara'nın kendine has şivesi ile, koca-

sının Sakarya Harbi'nde boğazından yaralanmış bir cengâver olduğunu söyledi. Ata bir soru daha sordu:

- Ne zaman doğdun?

- 1919'da Atatürk Samsun'a çıktığı zaman doğdum.

Ata, bir an düşündü. Yıl 1934 idi. Kadının bu ifadesine göre, 15 yaşında olması lazım gelirdi. Hâlbuki, karşısındaki kadın 25 yaşlarında görünüyordu. Tekrar sordu:

- Nasıl olur?

- Evet, nasıl olurdu? Bu Satı Kadın hiç tereddütsüz, o her zamanki nüktedan hâliyle ve memleketin işgal altında geçirdiği acı yılları ima ederek:

- Evet paşam, ondan evvel yaşamıyordum ki!

Bu espri Ata'yı bir hayli düşündürdü. Ayrılırken yaverine, kadının ismini ve adresini not ettirdi. Daha sonra biz, Satı Kadın'ı, Büyük Millet Meclisi'ne giren ilk kadın milletvekili olarak görmekteyiz.

(Yazılmayan Yönleriyle Atatürk, S. Arif Terzioğlu, Sayfa. 22-23)

DIŞ POLİTİKA

"1938 yazında, bir sabah Dolmabahçe Sarayı'na gitmiştim. Atatürk, iki aydan beri Savarona Yatı'nda bulunuyordu. Bir gün önce beni görmek istediğini bildirmiş, fakat bir saat belirtmemişti. Bunun için, erkenden Dolmabahçe'ye giderek emirlerini orada beklemeyi doğru bulmuştum. Saat ona doğru, nöbetçi yaver bey oturduğum salona gelerek:

- Efendim, dedi, Savarona'dan sizin için gönderilen motor şimdi rıhtıma yanaştı.

Servisimi aldım, acele salonları geçip taşlığa çıktım. Geniş mermer merdivenleri inerken arkamdan koşarak gelen, aynı nöbetçi yaver beyin sesini duydum:

- Efendim, bir krallık yatı gelmiş.

- Hangi kralın yatı? Ne zaman gelmiş? Nerede?

- Romanya Kralı Carol'un yatı. Şimdi... İşte Savarona'nın az ötesinde demirliyor.

- Acaba kral da gelmiş mi?

- Boğaz komutanlığı gönderinde krallık bandırası olduğunu haber veriyor.

Bir an düşündüm, sonra:

- Beni önce Romen yatına götürsünler.

Bir devlet başkanının gelmesi, elbette her zaman en ön planda, önemli olan bir siyasi olaydır.

Romen yatına gitmeden Savarona'ya gitmiş olsam Atatürk'ün ilk işi, tabii benden bu gezi hakkında fikir almak olacaktı. Hâlbuki Carol'un -eğer gelmişseniçin geldiğini bilmiyorum. Ne Bükreş'te elçimiz ne memleketimizdeki Romen temsilcileri, bize bir haber salmış değillerdir.

Üç dakika sonra, motor Romen yatına yaklaşırken kralın küpeşteye yaslanmış, bana gülümsemekte olduğunu gördüm.

Yanında, kızıl saçları rüzgârla dağılan, kadın arkadaşı, dillere destan olan sevgilisi Madam Lupesku duruyordu.

Hemen güverteye çıkıp kendini selamladım ve Türkiye adına "hoş geldiniz" dedim. Carol, ince ve bir centilmen olarak tanınırdı. Fakat beni hayal kırıklığına uğrattı. Madam Lupesku'ya saygılarımı bildirmek olanağını bana vermesi gerekmez miydi? Hâlbuki, madam sanki yanımızda değilmiş gibi davrandı ve koluma geçerek beni yatın salonuna götürdü. Sabah sabah, koca bir kadeh Romen şarabı içmeye zorladı ve sonunda:

- Cumhurbaşkanı Hazretleri ile konuşmak istiyorum ekselans, dedi, Ne kadar mümkün olursa o kadar çabuk.

- İsteğinizi hemen Cumhurbaşkanı Hazretlerine

bildirmek, bana şeref veren görev olacaktır majeste, dedim. Cumhurbaşkanı Hazretlerinin rahatsız bulunduklarını biliyorsunuz. Bununla beraber kendilerine hemen arz edeceğim.

Ve sordum:

- Şu anda İstanbul'da bulunan Romanya elçisi de size eşlik edecekler midir?

- Hayır hayır... Atatürk'le baş başa, iki dost gibi konuşmak istiyorum. Tabii, ekselans siz de hazır bulunacaksınız...

Savarona'ya gidince Atatürk'ü her zamankinden daha rahatsız buldum. Uğursuz hastalık, o kutsal varlığı kemirdikçe kemiriyordu. Kestirdiğim gibi, ilk sözü şu oldu:

- Yatta Carol da var mı? Kaptan dürbünle bakmış... Güvertede kadınlar varmış... Gördüklerimi ve konuştuklarımı Atatürk'e bildirdim. Bir an gözlerini yumdu, sonra hafif bir sesle:

- Pek takatsizim be doktor, dedi, ama... Peki, bir gayret edelim. Kendisini kabul edelim. Mademki, buraya kadar gelmiş; olmaz demek olmaz. Herhâlde bir derdi vardır. Sakın südetler için gelmiş olmasın?

Atatürk, o gün öğleden sonra saat dört buçukta Kral Carol'u kabul etti. Kral yalnız gelmişti. Savarona'nın merdiveni başında Başyaver (Üner) Bey tarafından karşılandı ve yattaki Cumhurbaşkanlığı

yazı odasına götürüldü. Atatürk, açık bir kostüm giymiş; beyaz ipekli gömleğine düz yeşil bir kravat takmıştı. Carol ona dikkatle bakıyordu. İlk sözü:

- Sizi pek sağlıklı gördüm, ekselans... demek oldu.

Sonra hiçbir başlangıca gerek görmeksizin:

- Uluslararası durum pek nazik, dedi. Durumun en kritik noktası da südetler... Bu sırada kutsal bardaklarla şerbetler gelmişti. Dudaklarını değirmeden büro üzerine bırakarak devam etti:

- Çekoslovakya çok inatçı bir taktik kullanıyor. Bu konuya ivedilikle bir hâl çaresi bulmak doğru olacaktır. Hâlbuki, Benes çok zorluk çıkartıyor. Balkan Antantı'nın çıkarları Çekoslovakya'nın biraz uysal hareket etmesini emreder, sanırım...

Ve tekrar etti:

- Benes pek inatçı... Çok güçlük çıkartıyor.

Atatürk Fransızca bilirdi. Fakat devlet başkanı olarak yabancılarla konuşurken yalnız Türkçe konuşmuştur.

- Haşmetmeaba söyleyiniz, dedi. Çekoslovakya bizim dostumuzdur. Fakat kendilerinin müttefikidir. Her devlet gibi Çekoslovakya da böyle bir durumda dostlarından yardım umduğu gibi, müttefiklerin-

den de daha sağlam bir yardım arar. Kral Hazretleri Benes'in güçlük çıkarttığından söz ediyorlar. Bir devlet başkanının ilk görevi, memleketinin her noktasını herkesten önce savunmaktır.

Ve sonra, o hasta hâlinde hiç umulmayacak bir sertlikle iki elini oturduğu koltuğun iki kenarına vurarak kükremiş bir kaplan gibi gövdesini ileri fırlattı:

- Ne istiyorlar Kral Hazretleri? Çekoslovakya'dan büyük bir parça koparmak isterken Cumhurbaşkanı Benes'in kolaylıklar göstermesini mi? Örneğin siz bunu yapabilir misiniz?

Carol şaşırıverdi:

- Ekselans, biz bu durumu anlamıyor değiliz, diye kekeledi. Ama Almanya'nın gözdağı vermesi karşısında kuşku duyuyoruz.

Sözü, hemen başka bir yola götürerek eğlenceli şeyler anlatmaya başladı. Siyasi konuşma bitmiş, monden görüşmeler başlamıştı. Sonra kalktı, yatına gitti."

(Arıburnu, Age, S: 318-321)

DEVLET VE BÜROKRASİ

"Cumhuriyet'inilanındansonraidi.Karadeniz'de bir gezintiye çıkmıştı. Kendisine eşlik edenler arasın-

da bulunuyordum. Rize'ye geldik. Yolların düzgünlüğü ilgisini çekmişti. Valiye:

- Yollarınızı nasıl bu hâle getirebildiniz? diye sordu.

Vali de anlattı. Bu yakın köylüleri jandarmalarla toplattırmış ve yol onarımında çalıştırmış.

Ata'nın kaşları çatıldı. Oldukça sert bir dille:

- Vali bey, dedi, "corvee" nedir bilir misin? Öyle ise ben söyleyeyim; "angarya" demektir. Ve şu anda bilmeniz lazım ki, kanunsuz, hiçbir vatandaşı işten alıkoyamaz, onu çalışmaya zorlayamazsınız. Cumhuriyet'te angarya diye bir şey yoktur."

(Arıburnu, Age, S:321)

ATATÜRK VE DİKTATÖRLÜK

"Yine gece sofralarından birinde de totaliter devlet şeflerinden birinin parlamento ilişkilerinden söz ediliyordu. Konunun sonunda biraz düşündükten sonra:

- Ben ne yaptım, onlar ne yaptılar?" dedi ve sustu."

(Arıburnu, Age S: 321)

DIŞ POLİTİKA VE SORUMLULUK

"Bir akşam, daha sofraya henüz oturmuştu. Tevfik Rüştü Aras ile bilardo oynuyorlardı. Aras'ı telefondan çağırdılar. İçeriye dönerken:

- Atatürk, dedi, size canınızı sıkacak bir haber vereceğim: Yugoslavya kralını öldürmüşler.

Üzüntülerini daima içinde saklamayı bilen ebedî şef kıpkırmızı olmuştu; ayakta duramadı.

- Gelin, sofrada konusalım dedi.

O gece, sabahın yedisinden akşamın tam yedisine kadar büyüklerimizi çağırtarak onlarla ne kadar titiz bir dikkatle konuştuğunu, onlara direktifler verdiğini görerek hayret içinde kalmıştım. O gece, alınması kendilerince gerekli görülen tedbirlerin ne kadar derin bir görüş eseri olduğunu, sonradan çıkan olaylar bize pek iyi anlatmıştı. O akşam bu tedbirleri alınının çizgileriyle; erken ve anlaşılmaz bir sakınma gibi karşılayanlardan değerli bir kişi, yine bir gün bunun bir keramet olduğunu huzurlarında açıklamıştı.

Ancak sabah olmuş, gün yayılmıştı. Sofrada dört beş kişi kalmıştık:

- Acıktınız galiba, dedi.

Harp okulundan beri çok sevdiğini söylediği fasulyeli pilavla muhallebi ve kavun geldi. Sabahın tam yedisinde böyle tatlı, ikinci bir akşam yemeğinden sonra:

- Uykunuz geldi, artık size müsaade. Ben, Çakmak'ın, (Sayın Mareşalimiz o gece İstanbul'da Yavuz zırhlısında bulunuyorlarmış) izlemlerini almadan yatmayacağım, demişlerdi."

(Arıburnu, Age, S: 322-323)

GERÇEKÇİLİK

"Bir gün Çankaya'daki eski köşkün alt katında, o zaman, içinde bir de havuzu bulunan holde oturuyordum. Atatürk, yandaki yeşil salonda, birkaç konuğu ile görüşüyordu. Zamanın hatırı sayılır adamlarından olan konuklar, bir aralık sözü zafere ve Yunanistan'ın zayıf durumuna getirdiler. Biri diğerinin görüşünü tamamlaya tamamlaya özetle şöyle konuştular:

- Karşımızda kuvvet diye bir şey kalmamıştır. Büyük devletlerin artık bizim işlerimizle fazla uğraşmaya niyetleri olmadığı görülüyor. Bundan ötürü, elverişli durumlardan faydalanarak Batı Trakya'ya girelim ve Selanik'e kadar yürüyelim.

Belli ki, ifadelerini kuvvetlendirmek için Atatürk'ün Selanikli olmasından da faydalanmak istiyorlardı. Atatürk bütün bunları sessizce dinledikten sonra, oturduğu koltuktan kalktı ve yüksek sesle şu karşılığı verdi:

- Arkadaşlar! Zafere ulaşmak için insan güç ve dayanıklılığının son aşamasına geldiğimizi, dünya bilmese bile bizim hiçbir zaman unutmamamız ge-

rekir. Bilirsiniz ki, başlarken davamızı "Millî Misak" namı altında toplamış ve dünyaya ilan etmiştik. Bu ilan, dünyaya karşı bir üstlenme durumundadır. Daha ilk adımda, verdiğimiz sözü tutmamış bir kurul durumuna giremeyiz. Asla hatırdan çıkarmamalısınız; bizim en büyük kuvvetimizi, bugün de yarın da dürüst, açık bir siyaset ve sözlerimize içten bağlılık teşkil edecektir. Bununla beraber arkadaşlar, sizden "ricayı mahsusla rica ederim" bir daha böyle bir konuyu ağıza almayalım."

(Arıburnu, Age, S: 323-324)

İLERİ GÖRÜŞLÜLÜK

21.06.1935'teki görüşmelerinde:

- Savaş çıktığı taktirde, Amerika tarafsızlık siyasetini koruyabilecek mi?

- Olanak yok, dedi, olanak yok. Eğer savaş çıkarsa Amerika'nın milletler topluluğunda işgal ettiği yüksek durumu herhâlde etkili olacaktır. Coğrafi durumları ne olursa olsun, milletler birbirlerine birçok bağlarla bağlıdır.

Atatürk, dünyadaki milletleri, bir apartmanda oturanlar gibi görüyor.

- Birleşik Amerika Cumhuriyetleri, bu apartmanın en lüks dairesinde oturmaktadır.

Eğer apartman, oturanlarının bazıları tarafından ateşe verilirse diğerlerinin etkisinden kurtulmasına olanak yoktur. Savaş için de aynı şey olabilir. Birleşik Amerika Cumhuriyeti'nin bundan uzak kalması olanaksızdır.

Atatürk şu sözleri ilave etti:

- Bundan başka, Amerika büyük, kuvvetli ve dünyanın her yerinde ilişiği olan bir devlet olduğundan, kendisinin siyaset ve ekonomi yönünden ikinci basamaktaki bir duruma düşmesine hiçbir zaman izin veremez.

(Glayds Bakker, Arıburnu, Age, S: 328)

İNSAN İDARE ETME

Yer: Çiftlik, Marmara Havuzu

Balkan Antlaşması'ndan yaklaşık olarak yedi sekiz yıl evvel: "Huzurunu bozmaktan korkarak ayaklarımın ucuna bas basa kendisine doğru ilerledim. Ancak iyice yaklaştıktan sonra, benim kendisine doğru gelmekte olduğumu gördü ve her zamanki inceliğiyle yanına çağırdı.

- Burada kendi kendime biraz düşünceye dalmıştım, dedikten ve birkaç havai soru ve cevaptan sonra, kendisi:

- Biliyor musun, deminden beri neler düşündüm? Düşündüm ki, ben cumhurbaşkanlığından çe-

kileyim veyahut yeni seçimde, arkadaşlardan beni tekrar cumhurbaşkanı yapmamalarını rica edeyim. Bu durumda hükümete geçmekliğim söz konusu olabilir, ama onu da yapmayayım.

Hareketlerinde hürriyet ve bağımsızlığına sahip, sadece bir vatandaş olarak. Bu takdirde yalnız bir şeyi bırakamam; partinin şefliğini. Başkanı bulunduğum Cumhuriyet Halk Partisi, Türk Milleti'nin bon şahsına (sağduyu) dayanan bir kuruluştur ki, herhangi bir koşul altında ondan ayrılamam. Beni, bütün külfeti resmî sınıflardan ayıracak olan bu durumu şunun için istiyorum:

Yanıma, çok değil, bir iki arkadaş alarak gösterişsiz, tantanasız, hatta özellikle sessiz sedasız bir Balkan gezisi yapmaya çıksam, bundan ancak büyük sonuçlar alınabileceğini kesin olarak görüyorum. Bu gezide, kimseye haber vermeksizin Atina'ya uğrarız; Belgrad'a fatiyle yok olacaktır. Herhangi bir şahsın, yaşadıkça kıvançlı ve mutlu olması için lazım gelen şey, kendisi için değil, kendisinden sonra gelecekler için çalışmaktır. Akıllı bir adam, ancak bu suretle hareket edebilir. Hayatta tam zevk ve mutluluk, ancak gelecek kuşakların şerefi, varlığı, mutluluğu için çalışmakta bulunabilir.

Bir insan böyle hareket ederken: "Benden sonra gelecekler acaba böyle bir ruhla çalıştığımı fark edecekler mi?" diye bile düşünmemelidir. Hatta en mutlu olanlar, çalışmalarının bütün kuşakların bilmemesini isteyen karakterde bulunanlardır.

Herkesin kendine göre bir zevki var. Kimi bahçe ile uğraşmak, güzel çiçekler yetiştirmek ister. Bazı insanlar da adam yetiştirmekten hoşlanır.

Bahçesinde çiçek yetiştiren adam çiçekten bir şey bekler mi? Adam yetiştiren adam da çiçek yetiştiren adamın duyguları gibi hareket edebilmelidir. Ancak bu biçimde düşünen ve çalışan adamlardır ki, memleketlerine, milletlerine ve bunların geleceğine faydalı olabilirler. Bir adam ki, memleketin ve milletinin mutluluğunu düşünmekten ziyade kendisini düşünür. O adamın değeri ikinci derecedir. Temel değeri kendine veren ve bağlı olduğu millet ve memleketi ancak kişiliği ile sanan adamlar, milletlerinin mutluluğuna emek vermiş sayılmaz. Ancak kendisinden sonrakini düşünebilenler, milletlerini, yaşamak ve ilerlemek olanağına eriştirebilirler. Kendi gidince ilerleme ve hareket durur sanmak bir gaflettir.

Şimdiye kadar sözünü ettiğim noktalar ayrı ayrı toplumlara aittir. Fakat bugün, bütün dünya milletleri aşağı yukarı akraba olmuşlardır ve olmakla meşguldürler. Bu itibarla insan bağlı olduğu milletin varlığını ve mutluluğunu düşündüğü kadar, bütün dünya milletlerinin dirlik ve gönençliğini düşünmeli ve kendi milletinin mutluluğuna ne kadar değer veriyorsa bütün dünya milletlerinin mutluluğuna yararlı olmaya elinden geldiği kadar çalışmalıdır. Bütün akıllı adamlar takdir ederler ki, bu alanda çalışmakla hiçbir şey kaybedilmez. Çünkü dünya milletlerinin mutluluğuna çalışmak, diğer bir yoldan kendi milleti-

nin dirlik ve mutluluğunu temine çalışmak demektir. Dünyada ve dünya milletleri arasında anlaşma, açıklık ve iyi geçim olmazsa bir millet kendi kendisi için ne yaparsa yapsın, dirlikten yoksundur. Onun için ben sevdiklerime şunu öğütlerim:

Milletleri yöneten adamlar, tabiidir ki, her şeyden evvel kendi milletlerinin varlığının ve mutluluğunun faktörü olmak isterler. Fakat aynı zamanda bütün milletler için aynı şeyi istemek lazımdır.

Bütün dünya olayları bize bunu açıktan açığa kanıtlar. En uzakta zannettiğimiz bir olayın bize bir gün işlemeyeceğini bilemeyiz. Bunun için, insanlığın hepsini bir vücut ve bir milleti bunun bir uzvu addetmek icap eder. Bir vücudun parmağının ucundaki acıdan, diğer bütün üye etkilenmiş olur.

Türkiye, Romanya ve diğer dostları kuvvetlidirler. Hiçbir taraftan bize gelecek bir şey beklemem. Beklemeye de gerek yoktur.

İşte bu sessizlik içinde bütün dünyayı düşünmek bizdedir. "Dünyanın filan yerinde bir rahatsızlık varsa bana ne?" dememeliyiz. Böyle bir rahatsızlık varsa benzeri kendi aranda olmuş gibi onunla ilgilenmeliyiz. Olay ne kadar uzak olursa olsun, bu temelden şaşmamak lazımdır. İşte bu düşünüş, insanları, milletleri ve hükümetleri bencilikten kurtarır. Bencillik, kişisel olsun millî olsun, daima fena anlaşılmamalıdır.

O hâlde, konuştuklarımızdan şu sonucu çıkaracağım:

Tabii olarak kendimiz için bütün lazım gelen şeyleri düşüneceğiz ve gereğini yapacağız. Fakat bundan sonra bütün dünya ile ilgileneceğiz. Kısa bir örnek:

Ben askerim. Birinci Dünya Savaşı'nda bir ordunun başında idim. Türkiye'de diğer ordular ve onların komutanları vardı. Ben, yalnız kendi ordumla değil, öteki ordularla da uğraşıyordum. Bir gün, Erzurum Cephesi'ndeki hareketlere ait bir sorun üzerinde durduğum sırada yaverim dedi ki:

- Niçin sizinle ilgili olmayan sorunlarla da uğraşıyorsunuz?

Cevap verdim:

- Ben, bütün orduların durumunu iyice bilmezsem kendi ordumu nasıl yürütebilirim ve yönetebileceğimi belgeleyemem.

Bir devlet ve milleti yönetir durumda bulunanların, daima göz önünde tutmaları lazım gelen sorun budur.

Bu nedenle sayın konuklarımıza şunu diyeceğim:

Ben düşündüklerimi, sevdiklerime olduğu gibi söylerim. Aynı zamanda gerekli olmayan bir sırrı kalbimde taşımak gücünde olmayan bir adamım. Çünkü ben bir halk adamıyım. Ben düşündüklerimi daima halkın huzurunda söylemeliyim. Yanlışım varsa halk

beni yalanlar. Fakat şimdiye kadar bu açık konuşmamda halkın beni yalanladığın görmedim."

(Arıburnu, Age, S: 331-334)

HALKA DEĞER VERME

"Acı işgal günlerinde, önemli devlet adamlarının da hazır bulundukları toplantıda, herkes Türkiye'nin düştüğü acıklı duruma bir çare arıyor. Amerikan, İngiliz koruyuculuğundan söz ediliyor. Bir aralık, Mustafa Kemal Paşa'ya da ne düşündüğünü sordular. Atatürk, şu kısa cevabı verdi:

- Efendiler, hepiniz konuştunuz, isteklerinizi beyan ettiniz ve birbirinize sordunuz, hepinizi dinledik. Fakat... Anadolu'ya bir şey sordunuz mu? Anadolu'yu dinlediniz mi?

Ona da soralım, bir de onu dinleyelim efendiler!"

(Arıburnu, Age, S: 334)

DAVA ADAMI OLMAK

Yıl 1918, Selanik'te bir konferanstan sonra arkadaşlarıyla konuşması:

- Devrimi tamamlamak lazımdır. Biz bunu yapabiliriz. Ben bunu yapacağım. O zaman için düşün-

düklerimi size kısaca anlatayım: Bugünkü Osmanlı İmparatorluğu'nun yüksek sayılan komutanları, benim için yoktur. Ordu kumanda sicilleri içinde, ben son limit olarak binbaşıyı kabul ediyorum. Geleceğin büyük komutanı bunlar olması gerekir. Sicil defterlerini, binbaşıya kadar olanları saklayacağım; üst tarafını yaktıracağım.

Arkadaşlardan biri, bu söz üzerine bana karşı duruyor ve bu büyük ayıklama işinin nasıl yapılabileceğini anlamak istiyor. Mustafa Kemal şu cevabı veriyor:

- Evet, binbaşından yüksek olanlar, aybaşında benim kuracağım bürolara gelip maaşlarını istedikleri zaman, büro şefleri defterleri dikkatle inceledikten sonra: "Efendim, defterlerde sizin adınız yoktur, sizi tanımıyorum," diyeceklerdir.

(Arıburnu, Age, S: 337-338)

ATATÜRK VE İSMET İNÖNÜ

Yıl: 1957

İsmet İnönü aleyhine söylenmiş bir söz nedeniyle:

İsmet Paşa (İnönü) hakkında söz söylenmesine katlanamayan Barutçu söz etmişse de söz hakkı verilmeyince meclisi terk etmiş, yazıhaneye gelmişti. Üzerinde, hırsını yenememiş bir insanın hâli vardı. Sık sık dudaklarını ısırıyor ve emiyordu.

- Bugün eğer bana söz verselerdi ağa oğluna şu anıyı anlatacak ve İsmet Paşa (İnönü)'nün nasıl bir insan olduğunu kendisine öğretecektim. Anının gözlemcisi Refik Koraltan idi ve Barutçu'ya o anlatmıştı.

Serbest Fırka'nın kurulduğu günlerde imiş. Fırka Reisi Fethi Bey, vapurla İstanbul'dan İzmir'e doğru geliyormuş. Gemi Ayvalık açıklarında iken İzmir Valisi Kazım Paşa (Dirik), Atatürk'e gönderdiği telgraflarda Fethi Bey'in İzmir'e ayak basmamasını, zira İzmir'de önemli olaylar çıkabileceğini ve belki de Fethi Bey'in (Okyar) hayatına dahi kastedilebileceğini, İzmirlilerin kendisine karşı büyük bir antipati duyduklarını belirtiyormuş. Atatürk:

- Telgrafı Fethi Bey'e (Okyar) gönderiniz; hareketini tayinde serbesttir, emir buyurmuşlardır.

Vapur, İzmir açıklarına geldiği zaman bir de bakılıyor ki, olaylar hiç de Kazım Paşa'nın anlattığı gibi geçmiyor. On binlerce kalabalık Kordonboyu'nu doldurmuş ve Fethi Bey'i karşılamaya hazırlanıyorlar. Fethi Bey İzmir'e ayak basınca yapılan büyük gösteriler arasında, İzmir Kemeraltı bölgesindeki kahvelerde asılı bulunan Atatürk'ün ve İsmet İnönü'nün resimleri ayaklar altına atılıyor, yırtılıyor ve çiğneniyor.

Bütün bu olaylar, vaktinde Atatürk'e iletiliyor ve pek tabii ki, Atatürk üzülüyor. O günün akşamı, milletvekillerinden oluşan bir kurul Atatürk'ü yatıştırmak için Çankaya'ya çıkıyorlar. Atatürk'ün bu olay nedeniyle söylediği söz şu oluyor:

- Benim resimlerimin yırtılmasına, çiğnenmesine üzülmedim desem yalan söylemiş olurum. Fakat asıl beni üzen nokta nedir bilir misiniz? O, İzmir'i kurtarmak için, canını dişine takmış Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa'nın resimlerinin yırtılıp çiğnenmesidir. Bari bu davranış ona uygulanmasaydı.

(Arıburnu, Age, S: 338-339)

İLERİ GÖRÜŞLÜLÜK

"Bulgar Türoğlu İvan Manolf, Meşrutiyet'ten (1908) bir iki yıl önce, Selanik'te Atatürk'ten O'nun Türk devrimine ait düşüncelerini dinlemişti. Yarınki Türkiye'yi heyecanla anlatan Atatürk, Manolf'a demişti ki:

- Bir gün gelecek, ben, hayal zannettiğiniz bütün bu devrimleri başaracağım. Bağlı olduğum millet, bana inanacaktır. Düşüncelerim hiçbir demagoji ürünü değildir. Bu millet, gerçeği görünce arkasında duraksamaksızın yürür. Dava uğrunda ölmesini bilir. Saltanat yıkılmalıdır. Din ve devlet işleri birbirinden ayrılmalı; Doğu uygarlığından benliğimizi sıyırarak Batı uygarlığına aktarılmalıyız. Kadın ve erkek arasındaki ayrımlar silinerek yeni bir sosyal düzen kurmalıyız. Batı uygarlığına girmemize engel olan yazıyı yazarak Latin kökünden bir alfabe seçmeli; kılık kıyafetimize kadar her şeyimizle Batılılara uymalıyız. Emin olunuz ki, bunların hepsi bir gün olacaktır."

(Arıburnu, Age, S: 339-340)

GENEL DEĞERLENDİRME

Meslekten yetişmiş, yüksek değerli bir diplomatın, Ankara'da görev almış eski İtalyan elçilerinden Baron Popea Aloisi'nin bir bölük anıları geçenlerde yayınlandı. Bunlar arasında Atatürk'ün bu kudretli kişiliğini belirten bir olay da dikkatle kaydedilmiş bulunuyor. Mussolini'nin "küçük dağları ben yarattım" dediği günlerde, Habeşistan'ı aldığı, bizim Atatürk'ümüzün nasıl çalıştığını, Mussolini'ye üstünlüğünü nasıl anlattığını, anılarından aldığım şu satırlar açıkça gösteriyor:

12 Nisan- Mussolini dörtlü antlaşma üzerinde (Almanya, İtalya, İngiltere, Fransa) çok dikkatli duruyor. Küçük antant (Yugoslavya, Çekoslovakya, Romanya)dadır. Mussolini, bu ideayı sert bir makale ile karşıladı: "Beşinci büyük devlet mi? Ne palavra! Küçük antant devletleri el ele tutuşup yeşil çuha örtülü bir masa üstüne çıkmışlar, büyük devlet olduk sanıyorlar!.. Bu makale, Yugoslavları, Çekleri ve Romenleri fena hâlde sinirlendirdi."

Bu sırada Türkiye'nin Romanya Büyükelçisi Vasıf Çınar, İtalya Dış İşleri Genel Sekreterini ziyaret ederek Mussolini'nin dörtlü antlaşma girişimi hakkında bilgi istiyor. Genel sekreter bunu rapor edince Mussolini alaylı alaylı gülüyor:

- Dünya politikamızı Ankara'dan direktif alarak mı göreceğiz?

7 Nisan- Saat 11:50'de Tevfik Rüştü Aras beni görmeye geldi. Ankara'nın dörtlü antlaşmaya karşı çıkmasının doğru olmadığını, olayın Ankara'ya herhâlde yanlış yansımış olduğunu söyledim. Bana şu karşılığı verdi:

- Bizi, bir oldu bitti karşısında bıraktığınız için, bize hiçbir bilgi vermediğiniz için, biz de yalnız kendi yeteneklerimizle bu işi incelemeye mecbur olduk.

21 Nisan- Türk Hükümeti'nin, Kan'da bulunan Romen Dış İşleri Bakanı Titulesko'yu telgrafla Ankara'ya davet ettiğini haber aldık. Türk Hükümeti, İtalya'nın dörtlü bir antlaşma girişimine karşı küçük antantı destekleyeceğini üstü kapalı anlatıyor. Şu hâlde, Türkiye bize karşı cephe almak üzere... Bütün bunlar, hiç şüphesiz, Gazi'nin, Türkiye'yi büyük devletler sırasında bulundurmak ve Türkiye'siz hiçbir siyasi tasavvura olanak bırakmamak arzusundan doğmaktır.

5 Mayıs- Cenevre'deyim. Fransız Delegesi Masaigli'ye dedim ki:

- Eğer dörtlü antlaşma yapmazsam silahsızlanma konferansı bir adım dahi ileri gidemez. Elli üç devletle birlikte bir hedefe ulaşmak kolay mı?

6 Mayıs- Benes'in gelmeyeceği anlaşılıyor. Silahsızlanma konferansında, Tevfik Rüştü (Aras) ile Titulesko durmadan manevralar çeviriyorlar. Durum güçleşiyor.

7 Mayıs- Sabah on bir buçukta, Tevfik Rüştü

Aras'ı bizzat ziyaret ederek Mussolini adına kendisine şu teklifi yaptım: "Ekselans, bundan sonra İtalya, bütün siyasi girişimlerini tam zamanında Türk Hükümeti'nin bilgisine arz edecektir."

Türkiye Dış İşleri Bakanı, bildiriden memnun kaldığını söyledi. Bunu üzerine kendisine şu ricada bulundum: "Hükümetimiz, herhangi bir biçim ve surette, Büyük Millet Meclisi'nde Türkiye ve İtalya arasındaki siyasi ilişkilerin her zamandan daha iyi bir durumda bulunduğunu beyan edebilir mi?.." Tevfik Rüştü Aras uygun cevap verdi. Bunun üzerine ikinci bir arzumuzu bildirdim: "Arnavutluk'taki elçine de Kral Zogo'ya Türk-İtalyan ilişkilerinin iyi olduğuna dair bilgi vermesini lütfen telgraflar mısınız?..." Bundan amacımız, Arnavutluk kralının Roma'ya karşı manevralara girişmesini önlemekti.

Tevfik Rüştü Aras buna da uygunluğunu belirtince hemen Roma'ya hareket ettim (saat: 12.50)

Mussolini'nin bu işe ne kadar kaygılı bir suretle önem verdiğini açıklamaya artık gerek var mı?

Niçin Zogo'ya haber verecek Türk elçisi? Çünkü Arnavutluk kralı da Ankara'ya bağlı. Bizim büyük adam Ankara'da oturuyor, ama Adriyatik politikası avucunun içindedir. Tevfik Rüştü'nün yanından çıkınca Aloisi'nin soluğu havaalanında alışı bundan.

Dörtlü antlaşma suya düşmüştü. Çünkü büyük

Atatürk, zamanında kendisinden izin alınmadığı için Mussolini'nin girişimine müsaade etmemişti ve O'nun devrinde, O'nun istemediği şey... Eh yapılmazdı be!

(Arıburnu, Age, S: 340-342)

"ÖLMEYİ TERCİH EDERİZ."

General Pershing'in Kurmay Başkanı olan General Harbord, Sivas'ta Mustafa Kemal'le görüşürken der ki:

- Türk tarihini okudum. Milletiniz büyük komutanlar yetiştirmiş, büyük ordular hazırlamıştır. Bunları yapan bir millet, elbette bir medeniyet sahibi olmalıdır. Takdir ederim. Ama bugünkü duruma bakalım. Başta Almanya müttefikinizle dört yıl harp ettiniz, yenildiniz. Dördünüzün bir arada yapamadığı şeyi, bu durumda tek başınıza yapmayı nasıl düşünebiliyorsunuz? Fertlerin intihar ettikleri vakit görülür. Bir milletin intihar ettiğini mi göreceğiz?

Mustafa Kemal, generale: "Teşekkür ederim," dedi, "Tarihimizi okumuş, bizi öğrenmişsiniz. Fakat şunu bilmenizi isterdim ki, biz emperyalist pençesine düşen bir kuş gibi yavaş yavaş aşağılık bir ölüme mahkûm olmaktansa babalarımızın oğulları olarak vuruşa vuruşa ölmeyi tercih ediyoruz."

General ve arkadaşları sessizce ayağa kalktılar.

- Biz de olsa böyle yapardık!

(F. Rıfkı Atay, Çankaya)

EFKÂRI YOKLAMAK

Bir gün sohbetin ilerlediği bir zamanda, Atatürk bir ara şu suali sordu:

- Ben artık Cumhurbaşkanlığından çekilmek, parti başkanı olarak çalışmak istiyorum.

Siz ne dersiniz?"

Ata bu soruyu sorarken etrafında bulunanların teker teker yüzüne bakıyordu. Herkes sorunun kendisine yöneltildiğini sanmış; şaşkınlık içine düşmüştü.

Rahmetli Rıfat Bey de böyle sanarak cevabın akıbetini hiç düşünmeden:

- Muvafık efendim, deyiverdi.

Birden yüzündeki yumuşak ifade silinen Atatürk, sert bir şekilde ona doğru baktı ve sonra merhum Ziya Bey'e döndü, onun cevabını bekledi.

Fakat Ziya Bey:

- Efendimiz bilir! diyerek işin içinden sıyrıldı. İmtihan sırası bana gelmişti.

- Henüz göreviniz bitmemiştir. İnkılaplar tamam olmamıştır. Tamam olunca biz size (artık çekil, istirahat et) deriz. İnkılap yarım bırakılmaz! cevabını verdim. Gülümsedi.

- Zaten ben de bunun için henüz bırakmak istemiyorum, dedi.

Maksadı efkârı yoklamaktı.

(Said Arif Terzioğlu, İnsancıl Atatürk)

"BEN MUHAKKAK ERKANI HARP OLACAĞIM."

Üçüncü sınıf kalabalıktı. Bunlardan, ancak pek az bir kısmı Harp Akademisi'ne girebilecekti. Geri kalanlar tayin edildikleri kıtalara dağıtılacaklardı. Mustafa Kemal, muhakkak kurmay subay olacağına inanıyordu. Bir gün:

- Ya erkanı harp olamazsan, ne yaparsın? diye yarı ciddi, yarı şaka takılan sınıf arkadaşımız Arif'i derhâl susturmuştu:

- Seni bilmiyorum, fakat ben muhakkak erkanı harp olacağım.

Mustafa Kemal kurmay oldu. Arif, mümtaz yüzbaşı olarak okuldan çıktı.

(Ali Fuat Cebesoy, Sınıf Arkadaşım Atatürk)

ZAFERE İNANIYORDU

Yaşanılan şartlar ne olursa olsun, istiklal ve hürriyet için açıkça ifadesi şart gayeleri, devlet literatürüne o soktu. Sakarya Zaferi öncesinde, düşman toplarının Polatlı'dan duyulduğu ve devlet merkezinin Ankara'dan Kayseri'ye taşınması hazırlıklarının yapıldığı buhran günlerinde, "Tekalif-i Milliye" adı altında, vatandaşın nesi var nesi yoksa yüzde kırkına el koyarken verilen senetlere:

"Zaferden sonra aynen iade" tabirini, Maliye Vekili Hasan Bey, "zaferin elde edilmesi hâlinde" şeklinde değiştirmek isteyince yerinden fırlamış:

- Ne demek zaferin elde edilmesi hâlinde... Zafer elbette elde edilecek, şüphe mi ediyorsun? diye bağırmıştı.

(Cemal Kutay, Atatürk Olmasaydı)

"GEÇMİŞ OLSUN..."

Karşısında kim olursa olsun, milleti ve devletinin haysiyet ve itibarını alakadar eden mevzularda seremoniyi aşarak hakikatleri ders verir gibi konuşmak yiğitliği, Atatürk'le devlet literatürüne girmiştir. 4 Ekim 1933'te Dolmabahçe Sarayı'nda, İstanbul'a gelen Yugoslavya Kralı II. Aleksandr ile Kraliçe Mary'yi kabul etmiş, aynı akşam şereflerine ziyafet vermişti. Baş başa kaldıklarında Yugoslav kralı:

- Size bir hakikati anlatmak isterim. 1919'da İngilizler, Ege sahillerinizin işgali için Yunanlılardan evvel bana müracaat ettiler. Çok cazip teklifler de yaptılar. Fakat ben reddettim. Ekselansınızı tanıdıktan sonra bu kararımın doğruluğunu bir daha anladım, dedi.

Başkası olsa ne yapardı? Teşekkür ederdi, değil mi?

Hayır!.. Yugoslav kralı cümlesini tamamlayıp cevap bekler gibi tavır alınca Atatürk ayağa kalktı.

Bunun üzerine kral da kalkmıştı. Ona bir iki adım attı ve dudaklarında, kendisine çok yakışan, anlamlı tebessümü ile elini uzattı:

- Geçmiş olsun majeste..." dedi.

Çünkü Mustafa Kemal'in, kendisine İstanbul Rumları şivesi ile Kosti dediği Yunan Kralı Konstantin, ordusu denize döküldükten sonra taç ve tahtını kaybetmişti.

Atatürk ile, devlet hayatımızda yaşanılan günü düşünme ve nabza göre şerbet verme illetinden kurtulunmuştur.

(Cemal Kutay, Atatürk Olmasaydı)

"BU MİLLET O KADAR ZENGİN DEĞİL."

Bir tarihte Atatürk, Ege vapuru ile Mersin'e gitmiş. Dönüşte vapur Fethiye'de durmuş. Kasabada halk şenlik yaparken gemilerden de havai fişekler atılıyormuş. Kendisine refakat eden zafer torpidosunda bulunan Atatürk, donanmanın şenliklerini seyrederken zafer torpidosu komutanına kumandanlardan biri, bir torpil atmasını söylemiş. Torpido kumandanı:

- Hayhay efendim, yalnız bir torpilin kıymeti elli bin liradır, demiş. Bunun üzerine Atatürk:

- Vazgeçin torpil atmaktan; bu millet o kadar zengin değildir. Ve torpido kumandanına dönerek:

- Sizi tebrik ederim, diye iltifatta bulunmuş.

(Anekdotlarla Atatürk, Em.Tümg.Muzaffer Erendil)

ATATÜRK'ÜN BİR HEDİYESİ

Bir gün Konya'da Behiç Bey'in evinde, Mustafa Kemal, General Tawsend şerefine büyük bir ziyafet verdi. Ziyafette Behiç Bey, Muhtar Bey, Salih Bozok bulunuyorlardı. Yemek çok güzel bir hava içinde geçti. Yemeğin sonunda Mustafa Kemal misafirine dedi ki:

- Biz Türklerde bir âdet vardır. Misafirimize mutlaka bir hediye veririz. Ben, asil bir milletin mütevazı bir başkumandanıyım. Size, ancak bu tespihi verebiliyorum, diyerek elindeki kırmızı mercan tespihi hediye etti ve sofradan kalkılacağı sırada kolundaki saati çıkararak generale dedi ki:

- Bu saati bana Anafartalar'da bir Türk askeri, ölen bir İngiliz zabitinin kolundan çıkardığını söyleyerek verdi. Saatin arkasında subayın künyesi yazılıdır. Bu subayın ailesini arattımsa da bulamadım. İngiltere'ye döndüğünüzde, ailesini bulur ve saati verirseniz çok memnun olurum, diyerek generale teslim etti.

(Anekdotlarla Atatürk, Em. Tümg. Muzaffer Erendil)

GELENEKSEL DOSTLUK

28 Haziran 1933 tarihinde, Ankara Erkek Lisesinde imtihana giren çocuklardan biri, sorulan bir suale şöyle cevap vermişti:

- Fransa ile olan ananevi dostluğumuz icabı ...

Atatürk, derhâl öğrencinin sözünü keserek sormuştu:

- Hangi ananevi dostluk, bu da nereden çıktı, kim söyledi bunu?

O zaman coğrafya öğretmeni ayağa kalkarak: "Ben söyledim paşam," diye onun hiddetini azaltmaya çalışmıştı. Bana dönünce ve: "Sen söyle tarih hocası," deyince hemen ayağa kalkarak cevap vermiştim.

- Paşam, ortada ananevi bir dostluk yoktur. Yalnız müşterek hareketlere Fransız muharrirleri ananevi dostluk vasfını vermişlerdir. Mesela Kırım Harbi'nde olduğu gibi ...

- Aferin, bu hakikaten böyledir. Maalesef Türk'ün ananevi dostu yoktur. Menfaatler müşterek olunca Avrupalılar hemen (ananevi dostluk) ismini vermişlerdir, buyurmuşlardı.

(Arıburnu. Age. S.199)

ATATÜRK KENDİNİ TANIMLIYOR

Etrafını çeviren halktan bir genç, Ata'ya sordu:

- Paşa Hazretleri, bir İtalyan gazetecisi olan Kont Sfortza, bir eserinde sizden (diktatör) diye bahsediyor. Gençlik olarak ne cevap verelim?

Atatürk hiç tereddüt etmeden cevap veriyor:

- Ben bir diktatörüm.

Meclistekilerin hepsi şaşırıyor; Ata izah ediyor:

- Fakat benim hayatımı tetkik edenler görürler ki, ben Mısır Firavunları gibi, şahsıma mezar yaptırmak için kırbaçlar altında insanları sürmedim. Ben, memlekete tatbik etmek istediğim herhangi bir fikri, evvela kongreler toplayarak onlara danışarak bunları onlardan aldığım salahiyete dayanarak tatbik ettim. İşte, Erzurum, Sivas Kongreleri, işte Büyük Millet Meclisi bunun en canlı ifadeleridir. Onlar ne derlerse desinler biz yolumuza devam edelim.

(Muammer Yüzbaşıoğlu)

KENDİNE GÜVEN

Yıl: 1921, Batı Cephesi'nde Mustafa Kemal'le görüşmede:

Yunan ordusu kocaman bir canavar gibi Ankara'ya yaklaşmış gözüküyordu. Buna paralel olarak Sakarya'nın doğusunda Türk ordusu da kıvrılarak bu canavarın Ankara'yı yutmasına engel olmaya çalışıyordu. Siyah canavar o kadar kocamandı ki, insana umutsuzluk veriyordu.

- Eğer Ankara'ya gider de bizi geride bırakırsa ne yaparız? diye sordum.

Korkunç bir kaplan gibi güldü.

- Arkalarından vurarak onları yok ederim.

(Arıburnu, Age, S: 198-199.)

SÖYLEDİĞİNİ YAPARDI!..

Kurtuluş Savaşı'na başladığı sırada Atatürk'e dediler ki:

- Nasıl mümkün olur? Ordu yok!

Atatürk hemen cevap verdi:

- Yapılır!

- İyi, ama bunun için para lazım... O da yok?

- Bulunur!..

- Diyelim ki bulduk; düşmanlarımız hem büyük hem de çok!

- Olsun, yenilir!..

O, dediklerinin hepsini yaptı. Yapamayacağı şeyi asla vadetmedi. Bir devlet şefinin kendisini millete sevdirebilmesi için, belki ilk şart bu değil midir?

(Banoğlu, Age, S: 87)

"BULUNUR!.."

Kurtuluş Savaşı henüz başlıyordu. Ordu yoktu ve her taraftan vatanın bağrına giren düşmanlara karşı, ancak gönüllü çetelerle savaş yapılıyordu. Mebuslar arasında bile, dövüşü göze alan, fakat ümitsizlikten kurtulamayanlar vardı.

Bir gün, Büyük Millet Meclisi'nde, vatanın kurtulması için neler yapılması lazım geldiği hakkında heyecanlı konuşmalar oluyordu. Mebuslardan biri, sözleri, büyük vatan şairi Namık Kemal'in şu beyiti ile bitirdi: "Vatanın bağrına düşman dayamış hançerini/ Yok mudur kurtaracak bahtı kara maderini?.."

En büyük ve korkunç düşmanın ümitsizlik olduğunu pek iyi bilen Atatürk, bu beyitin iki kelimesini değiştirerek fakat veznini de bozmaksızın, sert ve sarsılmayan bir sesle şu cevabı verdi:

"Vatanın bağrına düşman dayasın hançerini, bulunur kurtaracak maderini!.."

"Siz Ankara'dan giderseniz ben Elmadağı'na çıkar, kurşunum bitinceye kadar vatanı tek başıma müdafaa ederim!.."

23 Nisan 1920... Ankara'da Büyük Millet Meclisi açılmıştır. Memleketin her tarafından birçok milletvekili gelmiştir. Bu yeni meclise gelenlerin bir kısmı, Ankara'da hiçbir şeyin olmadığını görünce ümitsizliğe düşmüşlerdi. Bahsedilen ne yeşil ordu, ne hazine, ne yatacak otel, hiçbir şey yoktu. Sadece Mustafa Kemal...

... Bazılarına bu dava çürük gelmiş olacak ki, memleketlerine dönmeye karar verdiler. Bunlar geri dönerlerse mecliste huzursuzluk olacağını anlayan Mustafa Kemal kürsüye çıktı. O gün pek heyecanlıydı. Atatürk'ün hayatında, belki de böyle canlı bir tablo doğmamıştı. Milletvekillerine hitaben:

- İşittim ki, bazı arkadaşlar yoksulluğumuzu bahane ederek memleketlerine dönmek istiyorlarmış. Ben kimseyi zorla millî meclise davet etmedim. Herkes kararında özgürdür; bunlara başkaları da katılabilirler. Ben bu mukaddes davaya inanmış bir insan sıfatı ile, buradan bir yere gitmemeye karar verdim. Hatta, hepiniz gidebilirsiniz. Asker Mustafa Kemal mavzerini eline alır, fişeklerini göğsüne dizer, bir eline de bayrağını alır, bu şekilde Elmadağı'na çıkar; orada tek kurşunum kalana kadar vatanı savunurum. Kurşunlarım bitince de bu aciz vücudumu bayrağıma sarar, düşman kurşunları ile yaralanır, temiz kanımı, mukaddes bayrağıma içire içire tek başıma can veri-

rim. Ben buna and içtim!.. diye feryat edince herkesi bir heyecan dalgası sardı. Hiçbiri gözyaşlarını tutamıyordu.

(Falih Rıfkı Atay) (Banoğlu, Age, S. 497.)

"BEN EĞİLMEM."

Mustafa Kemal'in çocukluk arkadaşı Asaf İlbay, okula devam ettiği günlere ait iki anısını şöyle anlatır:

"Evimizin bahçesi büyüktü. Sık sık mahalle arkadaşları toplanır ve o zamanlar Selanik'te pek moda olan 'mancık' oyunu oynardık. Bu bir çeşit 'birdirbir' oyunu idi. Bir kişi eğiliyor, diğerleri sıra ile üzerinden atlıyorlardı. O, oyuna katılmazdı, ama seyrine de bayılırdı. Hele içimizde düşenler filan olursa keyfine son olmazdı. Bir gün kararlaştırdık. Yaka paça zorla oyuna soktuk. Sıra ile hepimizin üzerinden atladı ve sıra kendisine gelince eğilmeden dimdik durdu ve:

- Haydi atlayın! dedi.

Biz başını yere doğru eğmesi için ısrar ettikçe o:

- Ben eğilmem, böyle atlarsanız atlayın, diyordu. Bir türlü razı edemedik.

(N. A. Banoğlu, Yayınlanmış Belgelerle Atatürk, Siyasi Ve Özel Hayatı-İlkeleri, 2. Baskı, İst., 198, S. 22.)

"VATANIMIN TOPRAĞI TEMİZDİR."

Kral Edward İstanbul'a geldiği zaman, yatından bir motora binerek Dolmabahçe Sarayı'na yanaştı. Atatürk de rıhtımda onu bekliyordu. Deniz dalgalı idi ve kralın bindiği motor inip çıkıyordu. Kral rıhtıma çıkmak istediği bir sırada eli yere değdi ve tozlandı. O sırada Atatürk de kralı rıhtıma almak üzere elini uzatmış bulunuyordu. Bunu gören kral, bir mendille elini silmek istediği bir anda Atatürk:

- Vatanımın toprağı temizdir; o, elinizi kirletmez! diyerek kralı elinden tutup rıhtıma çıkarıverdi.

(Enver Behnan Şapolyo)

"ANKARA'YI NEDEN BAŞKENT YAPTIM?"

Sıcak bir günün akşamında, yanında bazı ileri gelenler ile köşkünün bahçesinde dolaşıyordu. Ben de o sıralar eski köşkün tavan dekorlarıyla meşguldüm. Tozlu ve sisli bir akşam, Ankara'nın üzerine çökmüştü. Yer yer toz hortumları semaya doğru yükseliyor ve manzaraya daha boğucu bir hava ekliyordu. Bize:

- Ankara'yı hükümet merkezi yapmakla iyi mi ettim? diye sordu.

Tabii herkes müspet cevap verdi. Arkasından:

- Neden? Suali gelince kimi stratejiden, kimi si-

yasetten bahsetti. Hatta birimiz, "kayalık güzeldir," gibi bir estetik nazariye de ortaya attı. Atatürk:

- Şimdi dalkavukluğu bırakın," diye münakaşayı kapattı.

- Ankara'nın, hükümet merkezi olmak için saydığınız meziyetleri beni ikna etmeye yetmez. Ben Ankara'yı hükümet merkezi yapmakla büsbütün başka bir hedef güttüm. Türk'ün, imkânsızı imkân haline getiren kudretini, dünyaya bir kere daha tekrar etmek istedim. Bir gün gelecek, şu çorak tarlalar, yeşil ağaçların çevirdiği villaların arasından uzanan yeşil sahalar asfaltlarla bezenecek. Hem bunu hepimiz göreceğiz. O kadar yakında olacak.

(Anekdotlarla Atatürk Em.Tümg. Muzaffer Erendil)

TÜRK MİLLETİ'NE OLAN HAYRANLIĞI

Zamanının ünlü biyografi üstadı Alman Emil Ludwig, 1934'te Atatürk'ün hayatını yazmak için Ankara'ya gelmişti. Eserleri arasında, geçmişin ve yaşanılan devrin iz bırakmış nice şahsiyeti vardı.

O günlerde Polonya Cumhurbaşkanı, çok ünlü bir piyanist, bir virtüöz olan İgnas Jan Paderavsky'nin hayatını yazıyordu. Mustafa Kemal kendisini kabul ettiğinde önce bedenî hususiyetlerini uzun uzun tetkik etmesi, Genel Sekreteri Hikmet Bayur'un dikkatini çekmişti. Nitekim soy sopu üzerinde bilgiler

edindikten sonra, Hikmet Bayur'a Ata'nın musiki ve bilhassa keman-piyano ile meşgul olup olmadığını sormuş; Bayur'un bu soru üzerine şaşkınlığını görünce şu açıklamayı yapmıştı:

- İzah edeyim. Atatürk'ün parmakları, daha çok bu müzik aletleriyle meşgul olanların bariz hususiyetleridir. Mesela Paderavsky'ninki böyledir. Size rica edeceğim. Bana bir elinin parmaklarını bir kâğıda çizer, verir misiniz?

Atatürk, bu isteğe tebessüm etmiş, daima nazik ev sahibi olarak arzuyu yerine getirmiş, fakat tarihçinin yanlış hüküm vermemesi için şu açıklamayı yapmıştı:

- Bana ailemde zafer kazanmış büyük kumandanlar olup olmadığını sormuştunuz. Size, yoktur, cevabını vermiştim. Şimdi parmaklarımı, ömrü savaş meydanlarında geçmiş bir askerde yadırgadığınızı seziyor gibiyim. Size kestirmeden bir açıklama yapacağım. Eğer bende bazı fevkaladelikler görüyor ve buluyorsanız bunları sadece ve yalnız, Türk olmama, Türklüğüme bağlayınız. Bu ülkenin bütün insanları, temelde benzer yapı içindedir. Hatta kusurlarımızda bile... Biz bu aynı kaynağın kök sağlamlığı ile milliyet ve devlet yapısını muhafaza edebilmiş müstesna milletiz. Sadece ben değil, tarihte bu büyük millete sahalarında hizmet edebilmişler varsa hepsinin ilham kaynağı aynıdır.

(Cemal Kutay, Atatürk Olmasaydı)

MİLLETİNE GÜVEN

Toplantıda, kendisinden evvel söz söyleyenlerden biri ona: "Nereden ilham ve kuvvet" aldığını sormuştu. Büyük adam bu soruya, millet hizmetinde bulunan insanların ilham kaynakları hakkında uzunca bir tahlil yaparak cevap verdi... Sonunda kısaca demişti ki: "Efendiler... İlham ve kuvvet kaynağı, milletin kendisidir; milletin müşterek arzusu, gerçek temayülüdür. Varlığımızı, istiklalimizi kurtaran bütün teşebbüs ve hareketler; milletin müşterek fikrinin, arzusunun azminin yüksek tecellisinden başka bir şey değildir."

(Soyak, Hasan Rıza, Atatürk'ten Hatıralar, S. 50)

SİLAHIN, ORDUN, PARAN VAR MI?

Birinci Dünya Harbi yenilgisinden sonra öz yurdun kurtuluşu için mücadeleye atıldığı zaman, O'na: "Silahın, ordun, paran var mı?" diye soranlar olmuştu. Eşsiz kahraman, bu zayıf iradeli ve kısa görüşlülere şu cevabı vermişti:

- Paramız olacak, silahımız olacak, ordumuz olacak; savaşacağız ve muzaffer olacağız.

Bu sefer de "devletin bünyesini yaşatmak için, harice başvurmaksızın, memleketin gelir kaynakları ile idaresini sağlamak çare ve tedbirlerini bulmak lazım ve mümkündür," diyordu.

VATAN İÇİN

Ölümünden otuz altı gün önce, Birinci Komutan, sonra Başvekil Celal Bayar, hastalığı süresince yaptığı hafta sonu ziyaretinde, beraberinde hazırlığı tamamlanmış üçüncü beş yıllık plan dosyasıyla gelir. Hekimler, zaman alan ciddi konularla meşgul olmasını yasaklamışlardı. Başvekil, bir iki temel konuda fikrini öğrenme ihtiyacındadır. En çok beş dakika için, evet, derler.

Bundan sonrasını Celal Bayar şöyle anlatır:

"Sanki hasta değil, rahat bir uykudan yeni kalkmış gibiydi. Elimdeki dosyanın ne olduğunu sordu.

- Üçüncü beş yıllık planın son şekli Atatürk, dedim.

Eliyle işaret etti.

- Şöyle, yanıma otur, anlat.

Şezlongunu yükseltmelerini ve arkasına bir yastık konulmasını istedi. Göreceği yakınlıkta oturdum. Dinledikçe alakası artıyordu. Verilen beş dakika geçmişti. Genel Sekreteri Hasan Rıza'nın bana bunu hatırlatmak için içeri girdiğini hissetti:

- Gel Soyak, sen de dinle; başbakan çok güzel şeyler anlatıyor, dedi.

Sadece başlıkları okuyor, birkaç cümle ile o bah-

si tamamlıyordum. Öğrenmek istediklerimi de öğrenmiştim. Yakın gelecekleri okurcasına:

- Ufukta yeni bir dünya harbinin bulutları var. Acele edin. Bunların çoğu, ordu ve halk ihtiyaçları için şart olan tesisler. Allah muvaffak etsin, acele edin, dedi.

Bunları söyleyen insan, birkaç gün önce komadan çıkmıştı. Sağlığı ile ilgili bir tek kelime etmedi.

(Cemal Kutay, Atatürk Olmasaydı)

MİLLETE GÜVENİ

Bir gün Müslüman memleketlerden birinde (Mısır'da) bağımsızlık davası için çalışan liderlerden biri, Mustafa Kemal'i görmeye gelmişti. Kendisine:

- Bizim hareketin de başına geçmek istemez misiniz? diye sordu.

Olabilecek bir şey değildi, ama insan yoklamalarını pek seven Mustafa Kemal:

- Yarım milyonun, bu uğurda ölür mü? diye sordu.

Adamcağız yüzüme bakakaldı:

- Fakat Paşa Hazretleri, yarım milyonun ölmesine ne lüzum var? Başımızda siz olacaksınız ya... dedi.

- Benimle olmaz, beyefendi hazretleri, yalnız benimle olmaz. Ne zaman halkınızın yarım milyonu ölmeye karar verirse o vakit gelip beni ararsınız.

(Rıfkı Atay, Çankaya)

"BİR TÜRK DÜNYAYA BEDELDİR."

Ata Kastamonu'yu ziyaret etmişti. Kışlaya da uğramıştı. Koğuşları geziyordu. Her koğuşta birçok vecizeler vardı. Güzel sözlerdi bunlar. Bir koğuşta büyük bir levha yazılmış:

- Bir Türk, on düşmana bedeldir.

Atatürk bunu görünce birdenbire durdu; yüzü değişti, gözleri daldı. Sonra sert bir sesle:

- Hayır, hayır... dedi. Bir Türk, dünyaya bedeldir.

(Zeki Cemal Bakiçelebioğlu)

İNGİLİZ KRALI'NA VERİLEN ZİYAFET

İngiliz Kralı VIII. Edward İstanbul'a Atatürk'ü ziyarete geldiği zaman, Atatürk kendisine bir akşam ziyafeti vermişti. Ziyafetten önce:

- Bana, İngiltere Sarayı'nda verilen ziyafetler ne şekilde olur, onu bilen birisini yahut bir aşçı bulunuz !.. dedi.

Ve nihayet bu sofra merasimini bilen bir zattan öğrenerek sofrayı o şekilde düzene koydular... Akşam kral sofraya oturunca kendisini kral sarayında zannederek memnun oldu. Atatürk'e dönerek:

- Sizi tebrik eder ve teşekkür ederim. Kendimi İngiltere'de zannettim, diyerek memnuniyetini bildirdi.

Sofraya, hep Türk garsonlar hizmet etmekte idi. Bunlardan bir tanesi heyecanlanarak elindeki büyük bir tabakla birdenbire yere yuvarlandı. Yemekler de halılara dağıldı. Misafirler utançlarından kıpkırmızı kesildiler. Fakat Atatürk krala eğilerek:

- Bu millete her şeyi öğrettim, fakat uşaklığı öğretemedim! dedi. Bütün sofradakiler Atatürk'ün zekâsına hayran oldular. Atatürk garsona da: "Vazifene devam et," emrini verdi.

(Enver Behram Şapolyo)

MUSTAFA KEMAL, HAKİKİ BİR TÜRK MİLLİYETÇİSİ İDİ

Mustafa Kemal, 5. Orduda Arap ırkından olan askerlere daha özel muamele yapıldığını ve Anadolu çocuklarından daha üstün tutulduklarını gördükçe müteessir oluyordu.

- Osmanlılığın telkin ettiği bu aşağılık duygudan ne zaman kurtulacağız? diyordu.

Aynı ıstırabı ben de duyuyordum. Yafa'da, Mustafa Kemal'in bölüğünde, alaydan yetişmiş Makedonya Türklerinden yaşlı bir yüzbaşı vardı. Yüzbaşı, Anadolulu kıta çavuşlarına karşı şiddetli davranıyor, yeni erlere karşı ise lüzumundan fazla müsamaha gösteriyordu. Onların azarlanmasına, hırpalanmasına gönlü razı olmuyordu.

Mustafa Kemal, başından geçen bir olayı şöyle anlattı:

"Bir gün Makedonyalı yüzbaşı, kıta çavuşlarından birini bölük kumandanlığı odasına çağırdı. Müfit'le ben de orada idik. Çavuş, sağlam yapılı ve yakışıklı bir Türk delikanlısı idi. Yüzbaşı, gencin onurunu kıracak şekilde azarlamaya başladı. Daha ziyade, mensup olduğu ırka hücum ediyordu.

- Sen, diyordu, nasıl olur da necip Arap kavmine mensup Peygamber Efendimiz'in mübarek soyundan gelen bu çocuklara sert davranır, ağır sözler söylersin? Kendini iyi bil; sen onların ayağına su bile dökemezsin... gibi gittikçe manasızlaşan sözlerle hakaret ediyordu. Sesi yükseldikçe yükseliyordu. Çavuşun yüzündeki ifadeye baktım. Önce, bir babaya duyulan saygının samimiyeti okunan çizgiler sertleşmeye, içten gelen bir isyanın ateşleri gözlerinden okunmaya başladı; fakat gerçek itaatin sembolü olan Türk askeri gibi, iç duygularını gemlemeye çalıştı. Göz pınarlarından tanelenen yaşlar yanaklarından döküldü. Dayanamadım.

- Yüzbaşı efendi, susunuz! diye bağırdım; birden şaşırdı. Sözlerinin, bizden onay görmesini beklediği anlaşılıyordu.

- Yoksa fena bir şey mi söyledim?

- Evet, çok fena hareket ettiniz, buna hakkınız yok. Bu erlerin bağlı bulunduğu Arap kavmi, birçok bakımdan necip olabilir, fakat senin de benim de Müfit'in de ve çavuşun da mensup olduğumuz kavmin de büyük ve asil bir millet olduğu asla inkâr edilemez bir gerçektir.

Yüzbaşı başını önüne eğdi; utanmıştı.

Çok yıllar sonra, bir gün Ankara'da beni de şahit göstererek anlattığı bu hakiki olay karşısında görüşü şu idi:

Bu ve buna benzer hadiseler, Türk aydınlarının kendi kendisini bilmemesinden ve başka milletlerde şu veya bu sebeple üstünlük olduğunu sanarak kendini onlardan aşağı görmesinden doğmaktadır. Bu yanlış görüşe son vermek için, Türklüğümüzü bütün asaleti ve tarihi ile tanımak ve tanıtmak şarttır.

Mustafa Kemal'in, Türk Tarih Kurumu'nu kurmasının en büyük nedeni, bu asil düşüncede aranmalıdır. Türk Milleti'nin asaletine, büyüklüğüne, bütün Türklerin inanmasını ve bunu iftiharla savunmasını hayatı boyunca amaç edinmiştir. Milletine:

"Ne mutlu türküm diyene!" hitabıyla seslendiği zaman, buna bütün mevcudiyeti ve samimiyeti ile inanmıştı.

(Ali Fuat Cebesoy, Sınıf Arkadaşım Atatürk)

EFELERİN AKŞAMI

Atatürk'ün Ankara'ya ayak basışının yıldönümü, halkevinde ilk defa kutlanıyordu. Ankaralıların gönülden kopan kadirşinaslığı ile gündüzden beri heyecan içinde olan Atatürk, efelerin oyunundan sonra yanına gelmelerini istedi. Efeleri, yakınına konmuş iki sandalyeye oturmaya davet etti.

- Şimdi size soframdakileri tanıtayım. Bu, büyük bir alimdir; tarih yazar ve okutur. Bu, büyük bir yazıcıdır; olanı ve olacağı dile getirir.

Sofradakilerin hepsi için mahsus iltifat ve mübalağa dolu vasıflar buluyor; keskin, kesin, özlü methiyeler sıralıyordu. Sıra seğmenlere geldi, onlara döndü ve masadakilere tanıttı:

- Bunlar da bu dünyanın en kahraman milletinin, en yiğit insanlarından. Bana gelince eğer bundan daha iyi tarihimizi bilmesem bundan daha iyi dertlerimizi dile getiremeseydim bundan daha iyi asker, bundan daha iyi hatip ve sizden biraz daha yiğit olmasam başınız olmazdım!

Bir an başını önüne eğdi, bir an yüzünde koyu bir pembelik dolaştı; gülümseyerek seğmenin birine hitap etti:

- Bırak şunu bunu; ne Mustafa Kemal ne Reisicumhur... İkimiz de Türk, ikimiz de efe... Sen beni bilmiyorsun ben seni... Dağda karşılaştık; benden korkar mısın, korkmaz mısın?

- Sayende düşmandan korkmadık ki, senden korkalım.

Cevap Atatürk'ün hoşuna gitmemişti.

- Düşmandan tabii korkmayacaksın. Düşman bir başka, Türk değil ki korkasın. Gel bakalım, tam efe misin?

Başını dizine doğru çekti.

- Gel, bana desteklik et bakalım, dedi. Ve onun boynuna namlusunu dayadı; duvarın bir yerine nişan almaya başladı. Kurşun, boynunun tüylerini yalayarak geçen seğmende hiçbir kımıldama yoktu. Oradakiler, seğmenin korkudan bayıldığını sanıyordu. Kurşunlar bitmişti. Seğmen doğruldu. Yüzünde, ne bir pembelik ne bir sarılık vardı; hiç titremeyen, belki bir an gürleyen ve gülen bir sesle:

- Kurşunlar bitti mi, paşam? diye sordu.

Bu yüzdeki huzuru bir anlık bakışla sezen Ata-

türk, seğmenin, Ata kurşunu insana zarar vermez inancı ile öyle dimdik ve sakin kalabildiğini anlamıştı. Birden tabancayı yere attı, gözlerinden iri yaşlar damlıyordu. Hıçkırıklı bir sesle dedi ki:

- Demin söylediklerim yalandı, yanlıştı. Ben her şey değilim, ben hiçim. Ben hiç olurdum, eğer bu millet bana böyle inanmasaydı. Bu millet, kılı kıpırdamadan benim uğruma canını vermeye hazır olmasaydı ben hiçbir şey yapamazdım.

(Atatürk: Denizinden Damlalar, Behçet Kemal Çağlar, sayfa: 141-143)

"BU MİLLETLE NELER YAPILMAZ!.."

Atatürk'ün, milletin ruhundaki o sönmez meşaleyi tutuşturmak için, Anadolu'yu adım adım dolaştığı 1919 yılıydı. Büyük asker, Erzurum yolundadır. Ilıca'da, tunç yüzlü bir ihtiyarla yaptığı enteresan bir görüşmeyi Cevat Dursunoğlu şöyle anlatmaktadır:

"20-30 kişilik bir göçmen kafilesi başında bulunan bu ihtiyar, omuzlarına kartal kanadı attığı paltosu ve elindeki asası ile, bir yolcudan çok, doğu mitolojisindeki yarı tanrı kabile reislerine benziyordu. Misafirlerin önemli kimseler olduğunu anlayan ihtiyarın zeki gözleri parladı. İri ve ak tüylerle örtülü elini geniş göğsünün üstüne koyarak onları selamladı.

Mustafa Kemal, ta yanı başına kadar geldiği hâl-

de heybetliliğinin azametini kaybetmeyen bu ihtiyarın hatırını soruyor, o da gövdesine yaraşan derin ve gür sesiyle teşekkür ediyordu. Bu kısa hoş beşten sonra paşa, ihtiyara:

- Ağa, dedi, böyle nereden geliyorsun?

- Paşam, Rus gelirken göçmen olmuştuk. Çukurova'daydım. Şimdi köyüme dönüyorum. Buralara dönmenin pek yerinde olmadığını, kışın sıkıntı çekileceğini anlatmak istedi. Sonra da ekledi.

- Ağa, yoksa oralarda geçinemedin mi?

- Hayır paşam, Çukurova cennet gibi bir yer. Bir eken yüz alıyor. Son günlerde işittim ki, İstanbul'daki 'ırz kırıkları' bizim Erzurum'u Ermenilere verecekler-miş. Geldim ki ne göreyim, bu namertler kimin malını kimlere veriyorlar?..

Tunç çehreli, beyaz sakallı, gün görmüş ihtiyarın iman dolu göğsünden gelen bu ses, yine onun gibi tunç yüzlü askerin gözlerini yaşarttı.

- Bu eski Türk kalesine millet işi için milletle beraber çalışmaya gelen büyük devlet adamı, yaşlı gözlerle arkadaşlarına döndü:

- Bu milletle neler yapılmaz!.. dedi ve sonra ihtiyarla vedalaştı.

(Banoğlu, Niyazi, Ahmet, Nükte ve Fıkralarla Atatürk, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1981, sh. 371-372)

"BEN CUMHURİYET'İ BÖYLE KAZANDIM!.."

Ankara, 10. Cumhuriyet yılının büyük ve ölçüsüz sevinci içindedir. Şehir, baştan başa ışıklarla donatılmıştır. Eğlence yerlerinde her Türk tam bir şuurla devrimin nimetlerini idrak ederek neşe içinde eğlenmektedir.

Atatürk, resmî baloların verildiği yerlere uğradıktan sonra halkevine de teşrif ediyor. Orada, millî ve mahallî giysileriyle coşan ve coşturan Türk köylüleriyle karşılaşıyor.

Bir gün, bu milleti ve bu memleketi kurtarmak için atıldığı mücadelede kendisine yegâne kudret ve kuvvet membağı olan bu temiz yürekli vatan evlatlarının neşelerinden son derece duygulanıyor. Onları bir süre seyrettikten sonra, doğru Çankaya'ya teşrif ediyorlar ve:

- Efeleri buraya getiriniz!.. emrini buyuruyorlar.

Efelerin Çankaya'da, Atatürk'ün sofrasında nasıl coştuklarını ve nasıl coşturduklarını anlatmaya imkân yoktur. Büyük Ata, sahnenin en heyecanlı bir anında, Ankara efelerinden birine soruyor:

- Efe, sen benim için ne yapabilirsin?

Efe tereddüt etmeden cevap verir:

- Her şey...

- Mesela?..

- Ölürüm...

Şimdi bütün dikkat Atatürk'e çevrilmişti. Kimse konuşmuyor, onları dinliyordu. Atatürk, gözlerini etrafındakiler üzerinde bir kez gezdiriyor. Sonra:

- Efe, diyor, sözünde samimi misin?

- Emir sizindir, Ata'm.

Atatürk, elini dizinin üstüne vuruyor:

- Koy başını buraya!..

Efe derhâl başını Ata'nın dizlerine koydu ve başını koyar koymaz şakağında bir soğuk temas hissetti. Bu, Atatürk'ün şakağına dayadığı tabanca namlusunun soğukluğuydu. Efe, bu soğuklukla beraber şakağına dayanmış bir tabanca olduğunu görmüş, fakat en küçük bir harekette bulunmamıştı.

Efe, Ata'sı için ölümü seve seve kabul edebilirdi, fakat Atatürk ona kıyacak mıydı?

Bütün yüzlerin rengi bir anda solmuş, heyecan son haddini bulmuştu. Nefes almaktan korkuyorlardı ve gözler Atatürk'ün elindeydi. Tabanca, efenin şakağına dayanmıştı. Fişek sürülmüş ve emniyet açılmıştı. Atatürk, bir saniye bile sürmeyen bu an içinde ve gözle fark edilemeyecek bir hızla tabancanın namlusunu şakağın yanından, belki bir santim kadar kaydırarak tetiği çekiyor.

Derin sükûtu yırtan korkunç tabanca sesi... Kalp-

ler, sanki yerinden kopacak. Hazır bulunanların hepsinin beti benzi kül rengini almıştır. Fakat efenin başı hâlâ Ata'nın dizindedir ve efede en küçük bir kımıldanma yoktur.

Atatürk, efenin başını dizlerinden kaldırıyor; temiz alnını dudaklarına doğru çekiyor ve öpüyor.

Hâlâ biraz önceki havanın tesirinden kurtulamamış olanlara:

- İşte, ben Anadolu savaşını bunlarla ve böyle canlarını esirgemeyenlerle kazandım, diyor.

(Nükte ve Fıkralarla Atatürk, sh. 11-12-13)

HERKESİN MİLLETE İNANMASINI İSTERDİ

Zaferi müteakip yaptığı seyahatte Samsun'a da uğramış, orada öğretmenlerle görüşüyordu.

Öğretmenler adına konuşanların, kendisi hakkında çok sitayişkârane sözler söyleyişlerini sükûnetle dinledikten sonra, onlara şu cevabı vermişti:

- Vatandaşınız olan herhangi bir şahsı, istediğiniz gibi sevebilirsiniz. Kardeşiniz gibi, arkadaşınız gibi, babanız gibi, evladınız gibi, sevgiliniz gibi sevebilirsiniz! Fakat bu sevgi, sizi, millî varlığınızı, bütün muhabbetlerinize rağmen herhangi bir şahsa, herhangi bir sevdiğinize vermenize sebep olmamalıdır.

Bunun aksine, hareket kadar büyük hata olmaz. Ben, ancak vazifemi yaptım. Bana bu ilhamı ve kudreti nereden aldığımı soruyorsunuz. Cevap olarak diyebilirim ki, bugünkü uyanıklığı, düne, geçmişe borçluyuz. Geçmişte bu milletin çektiklerinden büyük bir ilham ve kudret kaynağı olamaz!..

(Nükte ve Fıktalarla Atatürk, sh. 74)

"HALK İSTERSE BENİ DE KOVAR."

1935 senesinde idi. Atatürk'ün Çanakkale'ye geleceği rivayetleri dolaşıyordu. O zamanlar dünyanın bazı yerlerinde olduğu gibi, memleketimizin de bazı bölgelerinde Yahudiler aleyhinde bir hareket ve ayaklanma baş göstermişti. Bu hâl karşısında, bütün Museviler mallarını, mülklerini satarak yolculuğa hazırlanıyorlardı. Bunlar, o zaman rivayet olunduğuna göre Filistin'e gitmek istiyorlardı.

İşte bu sıralarda: "Atatürk Çanakkale'ye geliyor," dediler. Çok sevindim, çünkü Atatürk'ü hiç görmemiştim. Heyecanla Atatürk'ün geleceği Balıkesir Caddesi'ne dikildim. Bu esnada, yanımda bulunan birkaç Yahudi'nin fısıltı ile pek hararetli olarak konuştuklarını gördüm. Alakadar olmaya vakit kalmadan karşıdan birkaç otomobil göründü. "Atatürk geliyor," sözü yeniden ağızdan ağıza dolaştı. Halkın, "yaşa, varol!" nidaları arasında, Atatürk otomobilinden indi. Alkışlar devam ediyor, o da halkın arasında

ilerliyordu. Garip bir tesadüf ve talih eseri olarak Atatürk bizim önümüze gelince hafif bir duraklama yaptı. Halka bakıyor ve kalabalığı selamlıyordu. Tam bu esnada yanımda bulunan ve biraz evvel fısıltı hâlinde, fakat hareketli konuşan Yahudilerden biri ileriye doğru yürüdü ve Ata'nın önüne atıldı. Muhafızlar mani olmak istedi. Atatürk:

- Bırakın gelsin! dedi.

Bu Musevi vatandaş, Atatürk'ün önünde ellerini açtı, omuzlarını yukarıya kaldırarak:

- Paşam, bizi kovuyorlar. Biz ne yapacağız? dedi.

Atatürk, bu şekilde önüne atılan bu adamın ne demek istediğini ve kim olduğunu derhâl anlamıştı. Buna rağmen sordu:

- Sen kimsin?

- Ben paşam, Çanakkale Musevilerinden Avram Palto.

- Sizi kim kovuyor? Hükümet mi? Kanun mu? Polis mi? Jandarma mı? Bana söyle? dedi.

Bu Musevi vatandaş durakladı, şaşaladı. Biraz sonra kendini toparlayarak cevap verdi:

- Hayır paşam, halk kovuyor.

Atatürk, bu adamın yüzüne dikkatle baktı, gülümsedi ve:

- Halk isterse beni de kovar, dedi ve yürüdü.

(Atatürk'ün Nükteleri, Fıkraları, Hatıraları, sh. 68)

MİLLET ADAMIYDI

Millî Mücadele'nin buhranlı günlerinde, Ankara civarında yaptığı bir gezintiden dönerken yolda sarıklı bir hocaya rast gelmişti. Konuşurken üstlerinden geçen uçağı göstererek sordu:

- Hocam, bu uçak nasıl uçuyor?

- Ne bileyim ben?.. Öğretmediler ki bize?

- Peki, sen ne bilirsin?

- Ne mi bilirim? Bu uçağa bin dersin binerim, oradan kendini aşağı at dersin atarım...

İşte ben bunu bilirdim, ama bunu da senden öğrendim paşam!

Mustafa Kemal, bu söz üzerine:

- Varol hocam!.. Ama şunu da bil ki, ben de senin gibiyim... Ben de milletin hiçbir arzusunu, hiç bir isteğini, hayatım pahasına da olsa, yapmamazlık edemem!..

(Nükte ve Fıkralarla Atatürk sh. 73-74)

HALK VE YÖNETİCİ

1923 Martının 17. Cumartesi günü Mersin'e gidiyoruz. İstasyonda yaya olarak topluluk hâlinde ilerlerken yolun ortasında, aynen Adana'ya giderken olduğu gibi, büyük bir levha taşıyan birkaç kız şefin karşısına çıktı. Levhada şu cümle yazılı idi: "Suriye hemşehrinizi de kurtarınız."

İki gün evvel Adana'da Antalya ve İskenderun için yapılan o levhalı gösteri, Antalyalı kızın o herkesi ağlatıp sızlatan hıçkırıklı söylevi ve şefin ona verdiği tarihî cevapla, yüce bir nitelik almıştı. Şef, şimdi bu Suriye levhasına ne diyecekti?

- Her millet layık olduğu mutluluğa erişir! dedi ve yürüdü.

(Arıburnu, Age, s: 201)

KOMPLEKS

20 Haziran 1933, Ankara Erkek Lisesi'nde:

Büyük Mustafa Kemal, önce öğrenci ile öğretmenini karşı karşıya bırakmayı uygun görmüş ve sorunların o zamanki yöntemle öğretmenler tarafından sorulmasını istemişti. Şimdi güzel soru bulmak ve güzel soru çıkartmak ne güçtü. Nitekim coğrafyacı arkadaşlarımızdan birinin şu sorusunu derhâl kesmiş ve değiştirmişti.

Öğretmen öğrenciye şöyle sormuştu:

- İtalya'nın memleketimiz hakkında istekleri nedir? Bize siyasetini anlatır mısın?

Atatürk kaşlarını çatmış ve öğretmene sormuştu:

- Bundan ne amaçlıyorsunuz? İtalya'nın memleketimiz hakkında ne gibi istekleri vardır, bunu devlet başkanı olarak ben bilmiyorum, siz açıklar mısınız?

Öğretmen şaşırmış, sıkılmış ve karşılık vermişti:

- Paşam, İtalyanlar Antalya'yı almak istiyorlar; memleketimizde gözleri var da onları sormak istedim.

Bu öğrenci dışarı çıkıp da biz bize kaldığımız zaman, hepimize dönerek şöyle demişti:

- Çocuklara, başka memleketleri umacı olarak göstermeye hakkımız yoktur. Türk çocuğu, kendisine hiçbir milletin saldırmaya cesaret edemeyeceğini bir ruh güvenliği ile beslemelidir. Bilmelidir ki, Türk Milleti'ne kimse ilişemez!

(Arıburnu, Age, s: 201-202)

ADAM KAYIRMA

"Fuat Paşa (Cebesoy), bana şöyle bir soru yöneltti:

- Senin şimdi (apotr)ların kimlerdir; bunu anlayabilir miyiz?

Ben bu sorudan bir şey anlayamadığımı söyledim. Paşa, amacını açıkladı. O zaman ben de şu demeçte bulundum:

- Benim (apotr)larım yoktur. Memleket ve millete kimler hizmet eder ve görev, yararlık ve gücünü gösterir ise (apotr) onlardır!

(Arıburnu, Age, s: 202)

BİS, BİS!..

Atatürk'le Mussolini'nin arası malum!.. İkinci Dünya Savaşı'nın "sınır harbi" dediğimiz söz hücumları Mussolini'nin baş silahı.

İtalyan diktatörü, o sırada yine bir nutuk söyleyerek aklınca sinirlerimizi bozmak istemişti. Atatürk, buna fiilî bile cevap mahiyetinde, Antalya'ya bir seyahat hazırladı.

Yolda otomobiller, güzel bir yerde mola verdiler. Atatürk, kulağına akseden bir türküyle ilgilendi. Etrafı aradılar. Bunu bir çoban söylüyordu.

Çobanı getirdiler. Atatürk:

- Türküyü sen mi söylüyorsun? diye sordu.

Çoban:

- Evet, deyince:

- Sesin güzel, okuman da fena değil; burada da söyle de dinleyelim!..

Çoban bir şey anlamamıştı. Ata izah etti:

- Bis demek, beğendik, bir daha söyle, tekrarla demektir. Çoban türküyü tekrarladı. O zaman Atatürk, cebinden bir "elli liralık" çıkardı, çobana uzattı. Çoban paraya baktı, aldı; memnun bir tavırla kuşağının arasına koyduktan sonra, ellerini çırptı ve yüksek sesle haykırdı:

- Bis, bis!..

Atatürk, bu zeki hareket ve cevap karşısında o kadar memnun olmuştu ki, yanındakilere döndü:

- İmkân olsaydı da Mussolini şu sahneyi görseydi ve şu cevabı işitseydi, dedi, hangi millete nutuk söylediğini anlardı!..

(Banoğlu, Age, s: 62-63)

"TÜRKİYE'YE KİN YAKIŞMAZ!.."

İstanbul'un işgali yıllarında bir Türk okulunu gezen Fransız Generallerinden M. Bramon, bir kızımızın yaptığı el işini beğenmişti. Generalin bunu almak arzusu göstermesi üzerine, el işinin sahibine, öğretmen, armağan edilmesi için teklifte bulunmuş ve öğrenci buna son derece sinirli:

- Hayır, bir çöp bile vermem!.. demek suretiyle şiddetle reddetmişti.

Aradan yıllar geçtikten sonra aynı okula Atatürk gelmiş, aynı öğrenci bu kez düşman generaline vermediği aynı el işini Atatürk'e armağan etmek üzere uzatmış ve heyecanla şöyle demişti:

- Büyük Atam, bu değersiz hediyenin kabulünü rica ediyorum. Bu işimi, bir zamanlar hocam, memleketimin işgali zamanında Fransız Generali Mösyö Bramon'a armağan olarak vermemi rica etmişti. Hâlbuki, ben bu arzuyu reddetmekle, düşman ellerinde bir çöpümü bile görmek istemediğimi söylemiştim. Şu dakikada içimden gelen bir istek ve sevgiyle armağanımı kabul etmenizi rica ediyorum.

Ata'nın bu sözler üzerine kaşları çatılmış ve sert bir sesle şu cevabı verdiği duyulmuştur:

- Kızım, Türkiye'ye kin yakışmaz!.. Biz herkesle dostuz. Çektiklerimiz, başımızda bulunan saltanat devrinin büyük hatalarının neticesidir. Avrupalıların, Türk kızlarının eserlerini hayranlıkla seyretmeleriyle fikirlerini değiştirebilir miyiz? Sen onu o zaman verseydin şimdi şanlı Türk kızlarını temsil eden bir eser, Avrupa duvarlarını süslerdi.

(Banoğlu, Age, s:63-64)

DOĞUŞUNDAKİ FEVKALADELİK

Atatürk, kendisinin insan üstü bir varlık olduğunu söylemelerini hiç hoş karşılamazdı. Çocukluk arkadaşı Nuri Conker'in sert şakalarını büyük bir neşeyle dinler ve hepimizin önünde tekrarlattırırdı.

Bir gün sofrada ismini zikretmek istediğim bir zat:

- Paşam, demişti, kim bilir çocukluğunuzda ne müstesna bir insandınız. Kim bilir, ne harikulade hatıralarınız vardır. Atatürk güldü ve Nuri Conker'e döndü:

- Nuri, anlatsana!.. dedi.

Nuri Bey her vakitki şakacı diliyle:

- Bakla tarlasında karga çobanlığı ederdi, cevabını verdi. Deminki suali soran zat, lafın bu yolu almasından fena hâlde ürktü. Suali ortaya attığına bin kere pişman oldu.

- Aman efendimiz... diyecek oldu. Atatürk hemen sözünü kesti:

- Bana insanlar üstünde bir doğuş atfetmeye kalkışmayınız. Doğuşumdaki tek fevkaladelik, Türk olarak dünyaya gelmemdir.

- Eski bir Atatürkçü.

(Banoğlu, Age, s. 220)

"TÜRK, İFTİHAR ETMEK İÇİN YARATILMIŞTIR."

Sarayburnu'ndaki büyük eğlentide, 9 Ağustos 1928 akşamı, etrafını saran halka hitaben, ilk defa harf devrimini açıklayarak yeni harflerin kabul edilmesi lazım geldiğini belirttikten sonra:

- Bir milletin yüzde onu, yirmisi okuma yazma bilir de yüzde seksen, doksanı bilmezse ayıptır. Bu millet utanmalıdır. Ama Türk Milleti utanmak için yaratılmış bir millet değildir. İftihar etmek için yaratılmış, şanlı şerefli bir millettir. Tarihi, baştan başa iftiharla dolu bir millettir. Okuma yazma bilmeyenlerin çokluğu, onun hatası değildir. Hata, Türk'ün karakterini anlamayarak kafasını birtakım zincirlerle saranlardadır. Artık, geçmişin bu hatalarını kökünden temizlemek zamanındayız. Hataları düzelteceğiz. Bu hususta bütün vatandaşların gayretini isterim. En nihayet, bir yıl içinde bütün Türk toplumu yeni harfleri öğrenmelidir, öğrenecektir. Milletim, kafasıyla olduğu gibi yazısıyla da uygar dünyanın yanında bulunduğunu gösterecektir! deyince halk, kendini kucaklamak, bağrına basmak isteyen bir coşkunlukla alkışlarken heyecandan ağlaşanlar bile görülmüştür.

Oradan Büyükada'ya gitmişlerdi. Yat kulübünde, pırıl pırıl ışıklar içinde, kırıta kırıta sırıtan fraklı, smokinli, tuvaletli bay, bayanlarla karşılaşınca bir an durmuş, yanındakilere:

- Hani Sarayburnu'nda yaptığımız yok mu? Onu

burada yapamazık!.. demişti. Bir gün -devrimin ilk günlerinde idi- şöyle demişti:

- Daha çocukken dersler, kitaplar arasında yuvarlanırken hissederdim ki, bu dilin bir şeye ihtiyacı var. O ihtiyacın ne olduğunu, nasıl elde edileceğini bilmezdim. Fakat mutlaka bir şey lazım olduğunu duyardım.

(N. A. Banoğlu, Yayınlanmış Belgelerle Atatürk, Siyasi ve Özel Hayatı-İlkeleri, 2. Baskı, İst., 198, s. 263)

"YARIN CUMHURİYET'İ İLAN EDECEĞİZ!"

Seçim yapılmış, yeni meclis kurulmuş; sonuç, Mustafa Kemal'in beklentisine en yakın biçimde alınmıştı. 26 Ekim 1923 akşamı Gazi, kabineyi Çankaya Köşkü'nde toplantıya çağırdı. Bu toplantıda Başvekil Fethi Okyar'ın istifası karara bağlandı. Ertesi sabah haber gazete manşetlerinde yer alacaktı.

28 Ekim gecesi Çankaya'daki akşam yemeğine Latife Hanım da katıldı. Son derece heyecanlıydı. İçi içine sığmıyordu. Çünkü o, akşam yemeğinin gündemini biliyordu. Sevgili paşası, niyetlerini önce eşine heyecan ve içtenlikle anlatmıştı. Latife Hanım bu sebeple birkaç kez mutfağa inmiş, yemeklerin o akşam yaşanacak olayların şanına yakışır olmasına özen göstermişti.

Mustafa Kemal, arkadaşlarına yemekten sonra Anayasa'nın bazı maddeleri üzerinde çalışacağını bildirmiş; yeni başbakan adayı olduğu söylenen İsmet Paşa'yı da bu çalışmaya davet etmişti. İsmet Paşa bu daveti bekliyordu. Sofrada seçim heyecanı, seçim dedikoduları, yeni seçilenler, bu kez meclise girememeyenler hakkında konuşmalar sürüp giderken Mustafa Kemal bıçağını eline aldı, doğruldu, derin bir nefes aldıktan sonra hafifçe tabağına vurarak:

- Beyler! dedi.

O da heyecanlı, kaşları çatılmış, ama gözlerinde güleç bir ifade ile arkadaşlarına bakıyordu. Çıt çıkmıyordu şimdi yemek salonunda:

- Beyler, yarın Cumhuriyet'i ilan edeceğiz!

Tek tek herkesin yüzüne bakarak durumu kontrol ediyordu. Şimdi sofradakiler yıldırım çarpmış gibi kalakalmıştı. Neden sonra, beyinlerde şok yaratan bu haberi alkışlamak birilerinin aklına geldi ve yemek odası bir anda sanki patladı. Mustafa Kemal, uygun bir süre bekledikten sonra açıklamasını sürdürdü:

- Türkiye Devleti'nin hükümet şekli Cumhuriyet'tir. Bunu Anayasa'mıza yarınki meclis toplantısında koyduracağız. Hazırlıklarımızı bir kere daha gözden geçirmemiz lazım.

Gerçekten de iki arkadaş bütün bir gece süren çalışmalarını sabah ezanı okunurken bitirebildiler. İsmet

Paşa, Mustafa Kemal'in ısrarıyla Çankaya Köşkü'nde kaldı; birkaç saat uyudu.

(Nezihe Araz, Mustafa Kemal'le 1000 Gün)

TÜRK ALFABESİ

Atatürk, millî tarih ve dilimizin asıl gerçeğine yol açabilmek için güneş-dil teorisine uzanan, dikkatleri çekebilme yolları denedi. Bu arada asıl gayesini açıklamadı. Yusuf Akçura, Ağaoğlu Ahmet, Sadri Maksudi Arsal, İbrahim Necmi Dilmen, Dr. Saim Dilemre ve Veled Çelebi İzbudak gibi konunun uzmanlarından şunu istedi.

- Bana bir konuşulan Türkçe yapacaksınız ki, dünyanın neresinde olursa olsun bütün Türkler temelde bu dili anlayabilecekler. Bugün Türk anavatanı, Rus işgali altındadır. Komünizm, her yolu denemekte olan bir asimilasyon veya jenosit tatbikatı içindedir. Bir gün yıkılacaklardır. Fakat o günü bekleyemeyiz. Çünkü artlarında kalanlar, dillerini kökten kaybetmişler ve biz onlara hep birlikte anlayabileceğimiz bir dili veremezsek boşluk doldurulamaz. Sizden bunu istiyorum.

Evet, Atatürk olmasaydı bizi benliğimize kavuşturan gerçek tarihimizden de cehaleti yenmek yolunda başlıca dayancımız olan Türk alfabesinden de sona kadar mahrum kalırdık.

(Cemal Kutay, Atatürk Olmasaydı)

KADIN HAK VE HÜRRİYETLERİ

Şeriatın, mesela Suudi Arabistan'da olduğu gibi doğrudan hâkim olduğu ülkelerde, kadının nasıl dışlandığı gözler önündedir. Bu arada, mesela iki yüzyıla yakın İngiltere'nin egemenliğinde kalmış, resmî dilleri arasında İngilizce'nin bulunması kadar Batı hayatı ile ilgisi olmuş Pakistan'da, şeriatın dolaylı tatbik edildiği bu ülkede, bir ümit hâlinde çıkardığı Benazir Butto'ya sadece ve yalnız kadın olduğu için reva görülenler gözler önündedir. İşte Atatürk'ün kendinden öncekilerden, çağdaşlarından ve hatta yarınkilerden farkı buradadır. Çağa karşı olmak yapıları gereği olan görünür görünmez mihraklara doğru teşhis koyabilmesi ve onları milletin vicdanında gerçek hüviyetleri ile mühürlemesi...

İsviçre Medeni Kanunu'nu alırken aile hukuku, siyasi haklar, vatan kaderi üzerine etkinliklerde istediklerinin çoğunun başta İsviçre, birçok Batılı ülkede olmadığını söyleyen, samimiyetine inandığı bir dostuna:

- İyi ama bizdeki karşı kök, bin yaşını aşmış derinliklerde... Birkaç nesil sonrasına kadar tedbir almak gerek, demiştir.

Atatürk çapındaki kişiler, tesadüflerin ürünü değildir. Milletlerin çilelerinin uğradığı haksızlıkların yarattıkları hava içinden, ulusal yapılarının niteliğine göre çıkarlar. Osmanlı'nın asıl unsuru olan Türklük, on altıncı yüzyılın ikinci yarısında duraksama ve on

dokuzuncu yüzyılın başlangıcına kadar gerileme devrine girdi ve bunun bedelini o Osmanlı karması içinde kendisi ödedi. Siz isterseniz Atatürk'ü Tanrı ihsanı sayınız, isterseniz çekilenlerin kefareti ...

(Cemal Kutay, Atatürk Olmasaydı)

ŞAPKA İNKILABINI NEDEN KASTAMONU'DA İLAN ETTİ?

Hiç unutmam; ağustosun ilk günlerinde Kastamonu'dan bir heyet gelmişti. Âdet yerini bulsun diye haber verdim. Gazi, hemen ilgilendi.

- Bu heyeti ben kabul edeceğim, yarın Çankaya'ya getir, dedi.

Bu emre hayret etmekle beraber, hususi bir mana da veremedim. Ertesi gün Gazi, heyeti kabul etti; olağanüstü iltifatlarda bulundu. Bir saat kadar yanında tuttu; Kastamonu hakkında çeşitli sualler sordu. Heyeti uğurlarken:

- Davetinize çok teşekkür ederim; yakında Kastamonu'ya geleceğim. Hemşehrilerime selamlarımı söyleyiniz, dedi. Hâlbuki, heyet Gazi'yi Kastamonu'ya davet etmemişti. Bu sözleri işitince hayretim büsbütün arttı. Ama gene bir mana veremedim. Heyeti uğurladıktan sonra benim kalmamı emretti. Koluma girerek beni salona götürdü, çok neşeliydi:

- Çocuğum, Kastamonu'ya gidiyorum. Şapkayı orada giyeceğim, dedi.

Epeyce zamandan beri zihninin şapka meselesiyle meşgul olduğunu biliyordum. Birkaç arkadaşı Beyoğlu'nda şapka giydirerek gezdirmiş; yapacağı akisleri inceletmişti. Sözlerine şöyle devam etti:

- Niçin Kastamonu'yu seçtiğimi bilmezsin. Dur, anlatayım. Bütün vilayetler beni tanırlar. Ya üniforma ile yahut fesli, kalpaklı sivil elbise ile görmüşlerdir. Yalnız Kastamonu'ya gidemedim. İlk önce nasıl görürlerse öyle alışırlar, yadırgamazlar. Üstelik, bu vilayet halkının hemen hepsi asker ocağından geçmişlerdir. İtaatlidirler, munistirler. Adları mutaassıp çıkmışsa da anlayışlıdırlar. Bunun için şapkayı orada giyeceğim, dedi.

Birkaç gün sonra gitti ve şapkalı olarak döndü. Dönüşte Ankara'ya yaklaşırken en çok Diyanet İşleri Reisi Rıfat Efendi üzerinde yapacağı tesiri düşünüyor, onun kırılmasını istemiyordu.

Ankara'da kendisini karşılayanları, şapkasını çıkararak selamlarken gözü hep Rıfat Efendi'de idi. Rıfat Efendi, büyük bir anlayış gösterdi. O da sarıklı fesini çıkararak Gazi'yi çok sevindirmişti. Hocayı otomobiline aldı. Kendi başında şapka vardı. Rıfat Efendi'nin başı açıktı. Böylece şehre girildi.

Halk psikolojisini bu kadar iyi anlayan inkılapçı bir baş kolay kolay bulunmaz.

(Saffet Arıkan)

LAİKLİK

İlk mecliste, bir gün laiklik söz konusu oluyordu. Gazi Mustafa Kemal Paşa o gün meclise başkanlık ediyordu. Meclisin tanınmış din alimlerinden bir vatandaş kürsüye geldi. Alaycı bir tavırla:

- Arkadaşlar, bir laikliktir gidiyor. Afedersiniz, ben bu laikliğin manasını anlamıyorum, diye söze başlarken riyaset makamında bulunan Mustafa Kemal Paşa dayanamamış, oturduğu yerden eline kürsüye vurarak:

- Adam olmak demektir hocam, adam olmak! diye hoca efendinin sualini cevaplandırmıştır.

(Kılıç, Ali, Atatürk'ü Anmak Kitabından, S. 253)

YUNANİSTAN'DA DİL DAVASI

Bir akşam, konuklar için başbakanlıkça bir şölen düzenlenmişti. Yemek sırasında Atina Üniversitesi'nin bir yüzyıl boyunca gördüğü hizmetler övüldü, birçok söylevler söylendi. Bu arada Yunanlı bir profesör, Başbakan Metaksas'tan bir dilekte bulunarak:

- Çözülemez sanılan nice sorunları kolaylıkla çözüverdiniz. Şu dil işimizi de yakında mutlu bir sonuca bağlamanızı istemek hakkımızdır, demişti.

Yemekten sonra grup grup tanışmalar, konuş-

malar olurken profesörden dil davalarını bana açıklamasını rica ettim. "Yazı dilini, halkın anlayacağı bir dil hâline koymak davası" diye açıklamış ve "ne yazık ki eskiye çok bağlı kalmış birtakım filologların direnmesi yüzünden bu haklı davamızı yürütemiyoruz," diye yakınmıştı.

Ben kendisine, Türkiye'de de aynı davanın bu gibi engellerle birlikte yine de pekâlâ yürüdüğünü söyleyince profesörün yanıtı şu oldu:

- Yürür; çünkü sizde Atatürk var.

(Mehmet Ali Ağakay, Atatürk'ten 20 Anı.)

MISIR SEFİRİ'NİN FESİ

Bir kısım sefirlerin ve devlet erkanının da bulunduğu bir ziyarette, Mısır sefiri başındaki fesle ter içinde kalmıştı. Atatürk ona döndü:

- Bu başınızdaki serpuşun bu kadar sıkıntılı olduğunu siz de kabul edersiniz tabii... Sefir hazretlerinin başındakini alınız...

Derhâl birisi fesi alıyor. Bir gümüş tepsiye konan fesi, fraklı bir garson uçura uçura salondan dışarıya götürüyor. Sefir bir aralık ne yapacağını şaşırıyor. Hatta bir an salonu terk etmeyi bile tasarlıyor, fakat İngiliz sefirinin tavsiyesi üzerine harekete geçmiyor.

Mesele, az kalsın bir diplomatik hadise olmak gelişmesini gösteriyor, fakat kapanıyor. Neden sonra öğrendik ki, Mısır Hükümeti sefire gönderdiği direktifte:

"Gazi, bütün Şark âleminin rehberidir. O'nun hareketlerine bir diplomatik hadise değil, bir mürşit ikazı aramak daha münasiptir," gibi bir cümle sarf edilmiştir.

(Em. Tümg. Muzaffer Erendil, İlginç Olaylar Ve Anekdotlarla Atatürk)

ATATÜRK VE DİL REFORMU

"Harf komisyonunun son kararlarını, Ankara'dan İstanbul'a getirip Dolmabahçe Sarayı'nın denize karşı aydınlık çalışma odasında, Atatürk'e anlattığım günü dün gibi hatırlıyorum. Büyük güçlük, Osmanlıca'daki yabancı kelimelerin bütün söyleniş hususiyetlerine göre harfler ve işaretler aramakta direnen arkadaşlarla, biz Türkçeciler arasında idi. Türkçe kelimelere lüzum olmayan harf ve işaretleri istemiyorduk. Böylece, dilde kalacak yabancı kelimelerin de git gide söyleniş hususiyetlerini kaybederek Türkçeleşmesini sağlamak istiyorduk. Bize göre yazı, dil meselesine dâhil edilecekti. Yeni yazı, yalnız Arap yazısı dediğimiz eski yazının değil, Osmanlıca'nın da tasfiye edilmesi demekti.

Atatürk, karşı tarafın tekliflerini gözden geçirdi.

- Biz bunları halka ve çocuklara nasıl öğretebiliriz? Bu da eskisi kadar güç...

Sonra:

- Yeni yazının eskisi yerine geçmesi için, müddet olarak ne düşündünüz diye sordu?

Müddet, arkadaşlardan azına göre beş, bir haylisine göre on beş yıl olmalıydı. İlk zamanları okullarda iki yazıyı da öğretecektik. Gazeteler birkaç fıkrayı yeni yazı ile dizdirmekten başlayarak yavaş yavaş arttıracaklar ve mühletin sonunda bütün gazeteyi yeni yazı ile dizdireceklerdi:

- Farz edelim on beşinci yılda gazetelerde yarım sütun Arapça yazı kaldı. Ne olacak biliyor musunuz? Herkes o yarım sütunu okuyacak. Bir harp, bir buhran, bir şey çıktı mı bizim yazı da Enver'inkine dönecek.

Enver Paşa'nın, daha fazla imla inkılabı diyebileceğimiz denemesi, Birinci Dünya Harbi olur olmaz suya düşmüştü.

- Ya üç ayda yapabiliriz ya hiçbir zaman... dedi.

Buna ben de şaştım doğrusu. Üç ayda bir millete yazı değiştirtmek! Bunu da başarabilecek miydi?

Mevsim sıcaktı. Bir akşam kendisini Sarayburnu'nda bir halk eğlencesine, Büyükada'da bir baloya davet etmişlerdi. Sarayburnu bahçesindeki büyük halk kalabalığını gördükten biraz sonra:

- Bana bir defter veriniz, dedi.

Galiba garsonlardan birinin küçük cep defterini aldı ve bir şeyler yazmaya koyuldu. Bir aralık beni yanına çağırarak:

- Bir defa gözden geçir. Bunları sana okutacağım, dedi. Latin harfleri ile ilk Türkçe yazı idi.

Diktatörler halk kalabalığından korkar. Rastgelenin katıldığı kalabalık, polis için en şüpheli meçhuldür. Atatürk, halkın kendinde, yalnız kendi iyiliğini ve yükselişini isteyen bir kahraman gözüktüğüne inanan bir inkılapçı idi. Halk kalabalıklarında kendi asıl kuvvetini görürdü. Ara sıra:

- Halka giderim, demekten ne kastettiğini o akşam da anladım. Halk, yazı inkılabı müjdesini çılgınca alkışlıyordu. Çünkü bu inkılabı halk için ve halk adına yaptığını, halka anlatabiliyordu.

Nitekim daha sonra Büyükada'ya gitmiştik. Kıyıdan bahçeye çıkınca orta binadan, tuvaletli hanımlar, fraklı ve smokinli efendiler, kendisini karşılamak üzere ilerledikleri sırada bana eğildi:

- Çocuk, dedi, orada yaptığımızı burada yapamazdık.

O, bir saray tanzimatçısı değildi.

Sonra Anadolu'ya köylere çıktı. Bir kara tahta üzerinde yeni yazının ilk derslerini verdi ve üç ayda yaptı.

Ne kadar haklıymış büyük inkılapçı! Eğer on beş yıl fikri yürüseydi eski yazı hemen hemen demokrasiye kadar sürecekti ve hiç şüphesiz, Türkçe ezandan önce yeni yazı tarihe karışacaktı. Birçoklarımız, yazıda eski alışkanlıklarımıza bağlı kaldık. Artık hiç eski yazı bilen kalmayıncaya kadar, dairelerde, biri resmî biri hususi, iki yazı yan yana devam etti. İki kişi vardı ki, yeni yazı başladığı günden sonra kalemlerini eski yazıya dokundurmamışlardı:

Biri Atatürk, öteki İnönü!

Bunlar oyuncu değildiler, inkılapçıydılar!"

(Em. Tümg. Muzaffer Erendil, İlginç Olaylar ve Anekdotlarla Atatürk)

HOCA EFENDİ

Atatürk, bir yurt gezisi sırasında Tekirdağ'da sokağa çıkmış, canı kadar sevdiği halkın arasında yürüyordu. Eczacı Ekrem Bey'in eczanesi önüne geldiğinde durmuştu. Gözü birine takılmıştı. Bu sarıklı, cüppeli Eskicami İmamı Mevlana Mustafa Özeren'di.

- Hoca efendi... Hoca efendi...

Eskicami imamı hemen koşmuş Gazi'nin yanına sokulmuştu. Birlikte merkez eczanesine girilmiş, bir masanın etrafına geçilmişti.

- Hoca efendi! Yaz bakalım, vettini vezzeytuni ve turi sinin ve hazel-beledil emin...

Hoca efendi, tabii Arap harfleri ile itina ederek Kur'an'dan bu ayeti yazmıştı. Mustafa Kemal Paşa gözlerini hocanın gözlerine dikerek:

- Hocam, ben bu yazdıklarını (valtin vaiziton) okuyorum ne dersin? demiş. Eskicami imamı da:

- Efendim, bunun üstünü var, esresi var, seddesi var, meddi var. Bakınız bunları koyduğumuz zaman aslı gibi okunur, diye cevap vermişti. Gazi, Arap harfleri ile ayeti etrafındakilere okutmuş, her biri başka türlü bir şey söylemişti. Bunun üzerine Gazi, kalemi hocanın elinden alıp aynı ayeti yeni harflerle yazıp demişti ki:

- Görüyorsun hoca efendi, bu harflerin seddesi meddesi yok. Hem bak bu harflerle ne kadar kolay ve yanlışsız okunuyor. Biz işte bunu düşünerek ve Batı eserlerini de kolayca öğrenebilmek için, bütün cihana lisanımızı kolaylıkla öğretebilmek için, Latin harflerini kabul ediyoruz. Buna ne dersiniz?

- Çok güzel efendim, çok güzel, diyecek bir şey yok; Allah muvaffak etsin...

Gazi ayrılırken gene Eskicami imamına:

- Sizden Türk yazısını öğrenmenizi isterim, demişti.

İnkılaplara inanmış olan bu ihtiyar din adamı, birkaç ay zarfında bu harfleri öğrenecek, Gazi'nin kendisine hediye ettiği el yazısının bulunduğu küçük

kâğıdı hayatının en kıymetli hatırası olarak saklayacaktı.

(Prof. Dr. Zeyneb Korkmaz, Belgelerle Türk Dili)

YİNE YAK!.. LAİKLİK

Atatürk, Florya'dan Çekmece'ye doğru bir yaya yürüyüşünde, bir ağaç altında dinlenen ihtiyar bir adama rastladı. Adam hürmetle ayağa kalktı, Ata'yı selamladı.

Atatürk sordu:

- Beni tanır mısın?

- Tanımaz olur muyum, evimde resmin bile var!..

Atatürk memnun olmuştu. Konuşmaya başladılar. İhtiyar:

- Bir işine aklım ermedi, dedi. Cumhuriyetçiliği, inkılapçılığı, milliyetçiliği, halkçılığı, hatta devletçiliği anlıyorum, ama şu "laikliği" pek kavrayamadım. Neden her şeyi birden bozdun?

Ata:

- Bunu sana bir hikâye ile anlatayım, dedi. Amr-ibnl- as, Mısır'ı fethettiği zaman, Halife Ömer'e bir

mektup yazmış: "Burada birçok kütüphane, içlerinde de bir sürü kitaplar var. Bunları yakayım mı, yoksa bırakayım mı?.." Ömer cevap vermiş: "Kitapları tetkik et, eğer faydasız şeyler ise yak! Yok, eğer faydalı şeyler ise yine yak! Çünkü halk, o kitapları okudukça onlara uymaktan vazgeçmeyecek, eskiyi unutmayacak ve bize -yani, yeniye ve yeniliğe- daima düşman olacaktır!.."

Hikâyeyi anlatan Ata, ihtiyara sordu:

- Şimdi sana laikliğin ne olduğunu izah edeyim mi?..

İhtiyar, derin bir sezgi ve sağduyu ile cevap verdi:

- İstemez paşam, dedi, hepsini anladım!

(Banoğlu, Age, S: 66-67)

MİLLİYETÇİLİĞİ

Yıl: 1920, Ankara

"Refet (Bele) ve Kurmay Binbaşı Salih (Omurtak) ile beraber olmak üzere, Konya'dan gelen bütün heyet, akşam treni ile hareket ediyoruz. Öğleden sonra millet bahçesinde oturmakta olan Mustafa Kemal'e, allahaısmarladık demeye gittim. Yanına oturttu ve görevimden çekilmemi iyi karşılamadığını; bu sıra-

larda Konya'da bulunmaklığımın faydalı olacağını; İsmet (İnönü), çevreyi tanıyınca kadar orada kalarak kendisine yardım etmekliğimi söyledi. Öyle yapacağımı, vatani görevimden ayrılmayacağımı karşılık olarak söyledim; memnun oldular.

Sonra kendilerinden bir şey sormaya izinlerini rica ettim.

- Buyurun, dediler.

- İngilizler, yeni bir kuvvet gönderir, her taraftan bizi sıkıştırırlarsa hareket durumumuz ne olacaktır? dedim. Gülerek:

- Karşı koymakta sona kalanlarımız, bir tepede hayatlarına son verirler. Gelecekte, burada yatanlar vatanlarını kurtarmaya çalışanlardır, diye yazılı bir taşa sahip olabilirlerse ödülleri o olur, buyurdular.

İçim sızladı. Konya'da Miss Kushamann'ın yukarıda yazdığım sözleri söyleyerek dönüşte bu soruyu sorduğumu, aflarını dileyerek arz ettim.

- Gafiller! diyerek elimi sıktı ve hayırlı yolculuklar diledi."

(Arıburnu, age, s: 196-197)

ATATÜRK VE DİN ADAMLARI

Millî Mücadele'nin en buhranlı günleriydi. İstanbul ile Ankara arasında fetva kavgası tüm şiddetiyle

devam ediyordu. Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi, kendi bünyesi içindeki din adamlarından seçtiği irşat (aydınlatma) heyetlerini, vatanın köyüne, kentine göndermek ve gerçekleri vatandaşa anlatmakla görevlendirildi. Millî Eğitim Bakanı Türk Ocakları Genel Başkanı olan rahmetli Hamdullah Suphi Tanrıöver'di. Mustafa Kemal'e geldi.

- Paşam... Bunlar çoğunlukla Arapça konuşacaklar. Halk ne anlayacak?

Atatürk gülümsedi.

- Sen üzülme Hamdullah... Onlar Arapça konuşsalar bile Türkçe düşünürler, dedi.

(Cemal Kutay, Atatürk Olmasaydı)

SAKARYA SAVAŞI'NDAN DÖNÜŞ

Sakarya Meydan Savaşı Türk ordularının zaferi ile sona ermiş, Gazi, Ankara'ya dönüyormuş. Yirmi gün, geceli gündüzlü büyük bir endişe ve karamsarlık içinde yaşayan Ankaralılar, düşmanı yenen ordunun başkomutanına törenli bir karşılama düzenlemişler. Ankara garından başlayarak şehre doğru, yolun iki yakasında sıra ile dizilen hükümet ve meclis üyeleri, memurlar, öğrenciler, esnaf ve halk, Gazi geçtikçe alkış tutuyorlar ve arkasına katılarak büyük bir alay hâlinde ilerliyorlarmış.

Meclis binasının önüne gelinmiş. Gazi bakmış ki, alayın başında bulunanlar yukarıya doğru yol al-

makta. Meğer bu tören şöyle düzenlenmiş: "Cemaat" hâlinde Hacı Bayram Veli'nin türbesine gidilecek, onun "yüksek maneviyatının yardımıyla" kazanılan bu büyük zafer için orada dua edilecek, sonra meclise dönülerek nutuklar okunacak.

Gazi:

- Öyle şey olmaz. Yurt toprağını karış karış kanını akıtarak ve canını vererek savunan Mehmetçiğin hakkını, ben evliyalara kaptırmam! deyip doğruca meclis binasına sapmış.

Ata, bu olayı anlatırken sözüne şunu da kattı:

- Kimileri benim bu davranışıma, kamunun inancını inciten yersiz davranış gözüyle bakmış olabilirler; ama ben, hele yurdun savunmasında güvenilecek gücün, evliyaların, yatırların "maneviyatı" olmayacağını hatırlatmayı artık zorunlu bulmuştum.

"MEVLANA BÜYÜK ADAMDIR."

Mevlevihane'de akşam yemeğine davetliyiz. Yemekten sonra semaha gidildi. Binbir sanat eseriyle dolu Mevlevihane'nin billur avizeli ışıkları altında gözde olmaktan çıkmış gibi görünen dervişler, ayin yerinin değirmi sahasında, kollarını kanatlanmışlar gibi açıp başları kollarından omuz küreklerine doğru düşük, çıplak ayakların sessiz çevikliğiyle, hem mihveri hem mahreki yapılan hareketler neticesi en-

tarilerinin bel kayışından aşağı kısımlarını beyaz bir şemsiye gibi şişirerek hülyalı hülyalı dönerken, üst mahfildeki kudümlerin tempoları içinden yükselen ney nağmeleri bütün kubbeyi doldurduktan sonra, aşağıya, fakat yalnız kulaklara değil, ruhları yıkayan manevi bir şelale hâlinde içimize dökülüyor.

Gazi de memnundu. Mevlevihane'den ayrıldıktan sonra, beni imtihan etmek isteyen tarafını saklayarak sanki kendisi öğrenmek istermiş gibi bir eda ile sordu:

- Bu Mevlana nasıl adamdır?

- Pek iyi bilmiyorum amma, dedim, herhâlde çok büyük bir adam olacak ki, musiki, raks, şiir gibi, dincilerin hoş görmedikleri şeyleri tarikatına ayin ve esas yapmış. Bana, yeşil kubbesinin sivriliği ile göklerden bir şey tırmalıyor gibi geliyor!

Neşeli neşeli gülüyor.

Ve neden sonra, zihinden geçen düşünce silsilesinin bize son halkasını gösterir gibi söyleniyor:

- Mevlana büyük adamdı, büyük adamdı.

(İsmail Habip Sevük)

"MEKKE'YE ŞAPKAYLA GİRECEKSİN."

Atatürk sağ iken büyük İslam kongrelerinden birine biz de çağırılmıştık. Kongre Mekke'de toplanacaktı. Atatürk'ün bir delege göndermeye razı olup

olmayacağını merak ediyorduk.

Hiç tereddütsüz karar verdi. Türklüğünden kibir denecek kadar gurur duyan büyük adam, milleti ile aynı dinden olanları da gerilik ve kölelikten kurtulmuş görmek için elinden geleni yapmak istemiştir. Müslümanlık yeniden şereflendikçe nasıl Türklerin bundan manevi bir hissesi olacaksa on milyonlarca Müslüman, ya geri ya köle kaldıkça bundan Türklere de bir utanç payı düşmemek ihtimali var mıydı?

Biliyordu ki, Mekke'ye şapka ile gidilemez. Fakat daha iyi biliyordu ki, başlık ve kıyafet değiştirmekle din değiştireceğini zanneden bir cemiyet de ne gerilik ne de kölelikten sıyrılabilir. Milletvekillerinden Edip Servet Tör'ü çağırdı:

- Mekke'ye gidip beni temsil edeceksin, dedi. Türk'sün ve Müslüman'sın. Türklük, Müslümanlığın öncüsü ve kılavuzudur. Müslüman milletleri medenileşmekten alıkoyan batıl itikatları yıkmak için Mekke'ye şapka ile gireceksin. Kara taassup seni parçalamaya bile kalksa başını vereceksin, fakat eğilmeyeceksin.

Edip Servet Tör, Mekke'ye şapka ile girdi. Müslüman delegelerinin en fazla itibarlısı o idi. Kongrenin sonuna kadar, Mustafa Kemal mucizesine hayranlık duyan heyetler arasında, Kemalist Türkiye'yi efendice temsil etti.

(Atatürk Denizinden Damlalar, Behçet Kemal Çağlar, Sayfa 245)

"GERİCİLİĞE YAĞMA YOK."

Kız ve erkek çocukların bir arada okumaya başladıkları sırada, Karadeniz kıyılarında bir inceleme gezisine çıkan Atatürk, 19 Eylül 1924 Cuma günü Rize'de bulunurken Rize ve Pazar müftüleri kendisine bir dilekçe verirler. Atatürk, sunulan dilekçeye göz gezdirdikten sonra biraz sinirli, müftülere döner:

- Yaaa?.. Demek medreselerin tekrar açılmasını istiyorsunuz? Bu millet, çocuklarını istediği gibi okutmayacak mı? Şimdiye kadar geri kalmamızda, en büyük amilin ne olduğunu hâlâ bilmiyor musunuz? Hayır... Medreseler açılmayacak!.. der ve birdenbire kopan alkış sağanağı içinde sözlerine devam eder.

-Geçiminizi mi düşünüyorsunuz? Rahat olun, ibadetinizle meşgul olun; bırakın bu milleti!.. Bu kararı veren mecliste, sizden büyük alimler yok mu sanıyorsunuz? Millet, bildiği gibi yapacak... Anladınız mı?

Bu sözleri de sürekli alkışlarla karşılanırken yanı başındaki valiye dönerek:

- Bu adamlar, burasını ahundlar (İranlı din adamı) İran'ı gibi mi yapmak istiyorlar?

(Falih Rıfkı Atay)

VAHDANİYET (TEK TANRI) İNANCI

Ata'nın tarih-dil mevzularıyla yakından meşgul olduğu devreydi. Zaman zaman Çankaya'daki toplantılarında davetli olarak bulunuyordum ve arzusu üzerine, dil kurumunda aktif vazife almıştım. Din ve tasavvuf mevzuları üzerindeki hizmetlerim de malumu idi. Böyle bir araştırma toplantısında birden bana hitap ederek:

- Sizden bir ricam olacak. Bir ülkeye ve millete, Allah katından bir peygamber neden gönderilir?

Şu cevabı verdim:

- O ülke, millet veya kavim, bilinen ve benimsenen ilahî emirler, ahlak nizamı ile iman şartlarını külliyen inkâr ve dünya için menfi misal olursa onları doğru yola sevk için Cenab-ı Hak tarafından vazifelendirilir. Bütün semavi kitapların birleştiği hakikat budur.

Nasıl derinden bir nefes aldığı, yüzündeki memnuniyet hatları, başıyla tasvipkâr hareketleri hâlâ gözlerim önündedir. Dedi ki:

- Evet... Çok haklısınız. İşte bu sebepledir ki, yüce Tanrı, Türk ülkelerine ve milletine, bir peygamber göndermek ihtiyacını duymamıştır. Çünkü Türk Milleti, İslamiyet'ten çok çok zaman önce vahdaniyet (Tek Tanrı) inancına sahipti ve ahlak yapısını, bir peygambere muhtaç olacak kadar hiçbir devirde kaybetmedi. İnsanoğlunun yaptığı putlara da tapmadı. Sonra da şu açıklamada bulundu:

- Geçenlerde Ürdün Emiri Abdullah memleketimizde idi. Sohbet sırasında mevzu, İslam âlemi için mukaddes sayılan beldelere intikal etmişti. Biliyorsunuz, bu zatın babası Mekke Emiri Şerif Hüseyin Paşa, I. Dünya Harbi'nin en buhranlı devrinde, Devlet-i Osmanlı Hakanlığına, İngilizlerle iş birliği yaparak isyan etmiş ve Hicaz-Filistin Cephesi'nin düşmesine asıl sebep olmuştu. Emir Abdullah, üç peygamber, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed'in aynı mıntıkada ve aynı kavimler, yani Sami Akvam, Museviler ve Araplara gönderildiğini, bu sebeple bu beldelerin Musevilik-İsevilik-Muhammedilik için mukaddes olduğunu, bu kutsiyetin de devam ettiğini hatırlattı.

Biliyorsunuz, biz Türkler, İslamiyet'i, Vahdaniyet (Tek Tanrı) inancını getirdiği için kabul ettik ve onun cihan hareketi olabilmesini kafa ve kılıcımızla biz temin ettik. Eğer Türkler Müslüman olmasaydı İslamiyet, Musevilik gibi mevzii bir din olarak kalırdı. İslam âlemine bu hakikati anlatmak lazımdır. Araplar topraklarında üç semavi din peygamberinin gelmesiyle iftihar ederler ve üstünlük iddia ederler. Bizi de böyle bir nasipten mahrum olduğumuz için küçümserler. Aslında bu, bizim ahlak ve insanlık benliğimizi, hiçbir devirde bir peygambere muhtaç olacak kadar kaybetmemiş olmamızın ilahî taktir ve tasdikidir. Çünkü hangi peygamberin, nerede irşat vazifesi ifa edeceği, Tanrı'nın taktiridir.

Bu hakikatleri idrak edebilmiş din adamlarımızın, milletimize bu gerçekleri anlatarak o topraklarda

aradıklarının asıl ilham ve kudret kaynağının kendi vatanı olduğunu, karşıdakilerin cetlerinin ayıbını kapatmak için uydurduklarına inanmalarını temin etmeleri asli vazifedir.

(Velet İzbudak Çelebi)

ZEKERİYA SOFRASI

Çankaya Köşkü'nün biraz ilerisinde, ağabeyi Atatürk'ün yaptırdığı evde oturan Makbule Hanımefendi, bir gün köşke geldiğinde Ata kendisine:

- Canım çiğ börek istedi. Hazırlarsan sana akşam yemeğine gelirim, der.

O akşam Makbule Hanımefendi'ye arkadaşları Zekeriya Sofrası'na davetlidirler. Durumu Ata'ya anlatır ve ertesi gün gelmesini rica eder. Atatürk merakla sorar:

- Nedir bu Zekeriya Sofrası?

Aldığı cevap üzerine: "Peki" der, ama beraberine Salih Bozok, Cevad Abbas, Nuri Conker, Fuat Bulca gibi, hemşiresinin Selanik'ten tanıdığı eski arkadaşlarına, Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp'le, İlahiyatçı Dinler Tarihi Prof. Şemsettin Günaltay'ı da katarak hemşiresinin evine gider.

Orada, Mareşal Fevzi Çakmak'in eşi Fitnat Hanımefendi, İsmet İnönü'nün eşi Mevhibe Hanımefendi, Celal Bayar'ın eşi Reşide Hanımefendi ve çevrede oturan şahsiyetlerin eşleri vardır. Ata'yı görünce şaşıran hemşiresi, önce karşı çıkar.

- Bu sofraya oturmak için, iki rekat namaz kılmak, niyet tutmak gerekir, der.

Ata gülerek:

- Namazımıza sen karışamazsın. O, Allah'la kulları arasındaki mevzu. Niyete gelince: Merak etme, hepimizin ülkesi ve sahsı için niyetleri vardır, der ve arkadaşlarıyla yemek salonuna girer, hepsini selamlar; kendilerine ayrılan yerlere otururlar.

Sofrada sadece ve yalnızca çiğ sebzeler vardır. Yenebileceklerin tümü böyledir. Atatürk, onlardan iştahla yerken üniversitede Dinler Tarihi Hocası olan Şemseddin Günaltay'a sorar:

- Acaba bu Zekeriya Sofrası'nın asıl sebebi nedir?

Aldığı cevabı dinler; sorusunu bu kez Tıp Profesörü Neşet Ömer Bey'e sorar, onu da dinler. Sonunda der ki:

- Ben biraz farklı düşünüyorum. Dinlerin âdet ve geleneklerinin daha reel, gerçekçi sebepleri olması lazım. Bu Zekeriya Sofrası, adından da anlaşılacağı üzere, sanırım Musevilik'ten kalmış. Onlarda da oruç var

bilirsiniz. Bizde ramazan ayında, sahur ve iftarda bol yağlı, şekerli, unlu maddeler ile bol et yenilir; bunlar da mide rahatsızlıklarına yol açabilir. En iyisi, şifalısı da sebze ve tercihen çiğ sebze yenilmesidir. Bu, kuru tavsiye olarak telkin edilse kimse aldırmaz, ama bir niyet ve o niyetlerin gerçekleşeceği söylenirse cazip gelir. İşte, bizim hemşirenin şu sofrası gibi.

Bence dinleri ve dinlerin tavsiyelerinin bu istikamette ele alınması, onların geçen zamana rağmen değerlerini kaybetmemiş olanlarını ötekilerden ayırmaya yarar. Şu Zekeriya Sofrası'nda olduğu gibi.

CAMİ VE ATATÜRK

Mustafa Kemal Edirne'yi ziyaretinde Sinan'ın o muhteşem camiine bir müddet hayran hayran baktıktan sonra, fikrini ve ihtisaslarını şu sözlerle belirtti:

- Camiler, birbirimizin yüzüne bakmak için yapılmamıştır. Camiler, itaat ve ibadet ile beraber din ve dünya için, neler yapılmak lazım geldiğini düşünmek, yani meşveret için yapılmışlardır.

(Türkmen, Faik, Nükte ve Fıkralarla Atatürk Kitabından, S. 6)

İSLAM DİNİ

Gene bir toplantıda din konusu tartışılıyordu:

Atatürk:

- Din insanların gıdasıdır. Dinsiz adam boş bir eve benzer. İnsana hüzün verir. Mutlaka bir şeye inanacağız. Bu dinlerin en sonuncusu, elbette en mükemmelidir. İslam dini hepsinden üstündür.

(Banoğlu, Niyazi Ahmet, Nükte ve Fıkralarla Atatürk, S. 196)

"ÖLÜLERDEN YARDIM İSTENMEZ."

Atatürk, Kastamonu Cumhuriyet Halk Partisi binasında yaptığı konuşma sırasında hurafelere ait birçok misaller verdikten sonra, türbelerden ve yalancı evliyalardan bahsederek:

"Ölülerden yardım istemek, medeni bir topluluk için sindir," dedi ve şöyle devam etti:

"Mevcut tarikatların gayesi, kendilerine tabi olan kimseleri dünyada ve manevi hayatta saadete ulaştırmaktan başka ne olabilir?.. Bugün ilmin ve fennin bütün şümulü ile medeniyetin parlak ışıkları karşısında, filan ve filan şeyhin irşadında maddi ve manevi saadet arayacak kadar iptidai insanların, Türk medeni

topluluğunda mevcut olduğunu asla kabul etmiyorum. (Şiddetli alkışlar).

Arkadaşlar, efendiler ve ey millet! İyi biliniz ki, Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler ve mensuplar memleketi olamaz. En doğru, en gerçek tarikat medeniyet tarikidir. (Sürekli alkışlar)...

Medeniyetin emir ve talep ettiğini yapmak, insan olmak için kafidir. Tarikat reisleri, bu dediğim hakikati bütün açıklığı ile idrak edecek, kendiliklerinden derhâl tekkelerini kapatacak ve müritlerin artık olgunluğa kavuştuklarını elbette kabul edeceklerdir."

(Soyak, Hasan Rıza, Atatürk'ten Hatıralar, S. 268)

ATATÜRK'ÜN DİNDARLIĞI

Atatürk'ün dindarlığı, öteden beri tartışma konusudur ve hâlâ da sürüp gitmektedir. Atatürk'ün büyük bir isabetle tekkeleri, medreseleri kapattırması, gericilere aman vermemesi, bu söylentilerin çıkmasına sebep olmaktadır.

Hâlbuki, Atatürk dinine son derece bağlı bir insandı. İşte, bunun tipik bir misalini Sabiha Gökçen şöyle naklediyor:

"10-11 yaşında idim. Bursa'daki evimiz Atatürk'ün köşküne çok yakındı. Bir gün Atatürk Bursa'yı şereflendirmiş, köşkün bahçesinde dolaşıyordu. Ben de onu yakından görmek arzusu ile kıvra-

nıyordum. Yine bir gün bahçede dolaştığı sırada yerimden fırladım, ona doğru koştum. Beni yolumdan çevirenlere ağlamakla karşı koymaya çalışıyordum. Birden bir ses işittim:

- Bırakın onu, diyordu, bırakın gelsin.

Koşarak Ata'nın yanına gittim, ellerine sarıldım. Atatürk sordu:

- Çocuk, sen okula gidiyor musun?

Harpler sebebiyle okulumu yarıda bırakmıştım ve bir yatılı okula alınmamı istedim.

- Ben seni yanıma alayım, gelir misin? diye sordu Atatürk.

- Ağabeyime sorayım, dedim.

Kabul ettiler. Derhâl çağırtarak onunla konuştu, anlaştılar. Böylece Ankara'ya, Çankaya'ya geldim.

Uzun zaman ayrı kaldığım okuluma yeniden başlamanın sevinci içinde memnundum. Çankaya Köşkü bahçeleri içindeki eski bir seyis evi düzeltilerek okul hâline getirilmiştir. Köşkte çalışanların, yaverlerin ve diğer hizmetlilerin çocukları ile birlikte ben de bu okula gitmeye başladım. Bir sabah, Ata'nın elini öpmek üzere yanına girdim. İşleri ile meşguldü. Bir süre ayakta bekledim. Birden, derin bir iç geçirdi ve Allah! dedi. (O, bunu sık sık tekrarlardı.)

Atatürk hakkında evvelce çok şeyler duymuştum. Bu tesirle olacak, bir hayli şaşırdım. Onun ağzından "Allah" kelimesini duymak beni şaşırtmış ve heyecanlandırmıştı. Ata'nın yüzüne şaşkın bir şekilde bakmış olacağım ki:

- Sen dindar mısın? diye sordu.

Ben de ailemden aldığım din terbiyesi ile:

- Evet, dindarım, dedim ve bu cevabımı nasıl karşılayacağını anlamak için ürkek ürkek yüzüne baktım. Cevabım hoşuna gitmişti.

- Çok iyi... Allah, büyük bir kuvvettir. Ona daima inanmak lazımdır, dedi ve bu konuda uzun uzun izahat verdi. Ben de o zaman anladım ki, Atatürk'ün dinsizliği hakkında söylenenlerin aslı yoktur ve Ata, bütün söylenenlerin hilafına dindar bir insandı.

(Yazılmayan Yönleriyle Atatürk, S. Arif Terzioğlu, Sayfa: 88-89)

ATATÜRK'ÜN HAYRAN OLDUĞU İSİM: HZ. MUHAMMED

Atatürk, tarihin büyük simaları içinde en çok kimleri beğenirdi? 1924 Martının 3'üncü günü, meclis kürsüsünde hilafet nutkunu söyleyerek mecliste Yavuz Selim'den hep "Hazreti Yavuz" diye bahsetti. En çok takdir ettiği kumandan Timur'du. "O, sizin

yerinizde olsa yaptıklarınızı yapabilir miydi?" diyene: "Bunu bilmem, fakat ben onun yerinde olsaydım yaptıklarını yapamazdım," dedi. Fakat yeryüzünde kendisinin en hayran olduğu kimse, şüphesiz ki, Hz.Muhammed'dir. O'nun devlet kurmaktaki şefliğine hayrandı. Hiç yoktan devlet kurmak... Kendi yaptığı iş de bu bakımdan ona benzemiyor mu?

(İsmail Habip Sevük)

SOFTALAR VE ATATÜRK

1922 ikinci Teşrinin (Kasım) on yedinci günü, Ankara Öğretmenler Birliği genel bir toplantı yaptı. Ankara devlet merkezi olduğuna göre, oradaki öğretmenler birliğinin de genel merkez olmasına karar verildi.

Kadın inkılabı henüz yapılmamıştı ve kadınların toplantılara geldikleri pek az görülürdü.

O gün toplantıya kadın öğretmenlerden üç kişi gelmiş, ön sıraya oturmuşlardı. Geride olan erkeklerle onlar arasındaki sıralardan birkaçı boş bırakılmıştı.

Ertesi gün, meclisteki sarıklı mebuslar köpürdüler. Bu hareketi, dinsizlik, ahlaksızlık, küstahlık saydılar; Atatürk'e şikâyet ettiler.

Atatürk onları dikkatle dinledi; sonra fena hâlde kızmış göründü. Yanındakilere sordu:

- Öğretmenler Birliği Reisi kimdir?

- Mazhar Müfit...

- Çağırın onu...

Hocalar pek memnun görünüyorlardı. Birkaç dakika sonra Mazhar Müfit gelince Atatürk ona çıkıştı:

- Siz, öğretmenler toplantısında ne yapmışsınız? Bu ne ayıp şey!..

Atatürk gayet ileri düşünüşlü adam olduğu, hocaların şikâyetlerini de öğrendiği için Mazhar Müfit şaşırdı; bir şeyler söylemek istedi:

- Efendim, yemin ederim ki...

Sözlerini bitirmeye vakit kalmadı. Atatürk gürledi:

- Bırak, bırak hepsini biliyorum. Toplantıya kadın öğretmenleri de çağırmışsınız.

Hocalar, medeniyete karşı zafer kazandıklarını zannederek gurur duyuyorlardı. Diğerleri, Atatürk'ün böyle konuşacağına ihtimal vermediklerinden hayretle dona kalmışlardı.

Atatürk devam etti:

- Fakat onları niçin ayrı sıralara oturttunuz? Siz kendinize mi güvenemiyorsunuz, yoksa Türk kadınının faziletine mi? Bir daha öyle ayrılık görmeyeyim! Anlaşıldı mı?

Hocaların başlarından aşağıya buzlu sular dökülmüştü; süklüm püklüm çıktılar.

(Niyazi Ahmet Banoğlu)

"ALLAH BİZİMLE BERABERDİR."

İstanbul'daki İtilaf Devletleri mümessilleri, Mustafa Kemal'in bulunduğu Bandırma Vapuru'nu yakalatıp geri çevirtmek için bir torpido göndermişler. Fakat bu torpido aynı rotayı takip etmediği için, bizi bulamamıştı.

Bunu öğrenince ne demişti?

Hiç unutmam: "Bu da Allah'ın bir inayeti... Allah da bizimle... Görüyorsunuz.

(Niyazi Ahmet Banoğlu)

NAMAZ KILAN MEMURLAR

Atatürk devrinde, namaz kılan memurların işlerinden atıldığı kesin olarak yalandır. Ordunun başı olan rahmetli Fevzi Çakmak, yardımcısı Orgeneral Asım Gündüz namaz kılarlardı. Atatürk devrinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı olan Abdülhalik Renda, cuma namazlarını Hacı Bayram Camii'nde kılardı. Yazılarımızın doğruluğunu ispat için, canlı şahit de gösterebiliriz. Çok şükür, Asım Gündüz Paşa'mız hayattadır. Kendilerinden sorabilirsiniz.

Yıl 1930. Atatürk, Fevzi Çakmak'la birlikte yurt gezisine çıkıyor; yolculuk trenle yapılıyor. Vagonda Atatürk, Fevzi Çakmak'la baş başa vermiş memleket işlerini görüşüyorlar. Dalkavukluğu ile tanınan bir milletvekili içeri giriyor. Ata'nın kulağına gizli bir şeyler söylüyor. Atatürk birden kaşlarını çatıyor ve Fevzi Paşa'ya dönerek: "Paşam, lütfen beni takip ediniz; arkadaş bir haber getirdi, birlikte inceleyelim," diyor.

Atatürk ile Çakmak, Cumhurbaşkanlığı Maiyet Erkanına ait vagona geçiyorlar. Atatürk vagonun kapısını hafifçe açıyor ve Fevzi Paşa'ya gösteriyor. Yüksek rütbeli bir subay vagonda kanepe üzerinde namaz kılmaktadır. Atatürk vagonun kapısını kapattıktan sonra milletvekilinin yüzüne tükürüyor ve mareşale diyor ki: "Paşam, bu adamın biraz evvel kulağıma gizli bir şeyler söylediğini gördünüz. Bu adam, muhafız kıtasına mensup yüksek rütbeli bir subayın vagonda namaz kıldığını gammazladı. Bu adam, namaz kılmayı kendi aklınca suç görüyor. Durumu size göstermek için buraya kadar zahmet ettirdim."

Atatürk ilk istasyonda milletvekilini trenden indiriyor ve gelen devrede milletvekili seçtirmiyor. Peygamberimiz: "Ölülerin kötülüklerini açıklamayınız," buyurmuşlardı. Sözünü ettiğimiz milletvekili ölmüş olduğundan ismini açıklamadık.

Camilerde minberde hutbe okur, kürsülerde dua yapardık. Neden bize baskı yapılmadı? İşimizden atılmadık? Atatürk devrinde General Kerameddin Koca-

man, resmî general elbisesi ile Teşvikiye Camii'nde Kur'an okurdu. Neden emekliye sevk edilmedi?

Cumhuriyet'in ilk Diyanet İşleri Başkanı rahmetli Rıfat Börekçi'den defalarca dinledik. Rıfat Börekçi bize şöyle söylemişti: "Ata'nın huzuna girdiğimde beni ayakta karşılarlardı. Utanır, ezilir, büzülür: 'Paşam beni mahcup ediyorsunuz,' dediğim zaman: 'Din adamlarına saygı göstermek Müslümanlığın icaplarındandır,' buyururlardı. Atatürk, şahsi çıkarları için, kutsal dinimizi siyasete alet eden cahil din adamlarını sevmezdi."

Atatürk devrinde, vaizlerin konuşturulmadığı sözleri bir iftiradır. Geçen yıl Tanrı'nın rahmetine tevdi ettiğimiz Beşiktaşlı Hacı Cemal Hoca hakkında, bir defa olsun takibat yapılmamıştır.

Tekkeler, Atatürk'ün emriyle değil, kanun hükümleri gereğince kapatılmıştır. Son zamanlarda, bu kutsal çatılar zikir meclisinden ayrılmış; bazı tekkeler, işret, zina ve livata gibi, İslam dininin kesin olarak haram eylediği kötü şeylere sahne olmuşlardı. Tekkeler kapatıldığı gibi, Arif-i Billah, gerçek Mürşit Kenan Rafai Hazretleri aynen şöyle buyurmuşlardı:

"Tekkelerin kapatılması çok isabetli oldu. Tekke şeyhlerinin birçokları cahildi. Şeyh demek, mürşit demektir. Cahil bir insan mürşit olamaz. Gerçek mürşit sadece tekkede değil her yerde halkı irşat edebilir."

İftira ve yalan, en büyük günahlardandır. Kur'an:

"İftiraya cüret edenler, yalan söyleyenler mümin değildir," buyuruyor. Atatürk'e dinsiz diye iftira edenler Kur'an'ın ayetlerini inkâr etmiş olurlar.

Ayıptır efendiler; Atatürk'e dil uzatmayınız, Atatürk devrini kötülemeyiniz. Türk Ulusu Atatürk'ü tanır ve sever. Atatürk'ün gerçek bir Müslüman olduğunu vesikalarla ispat ettik sanıyoruz.

Ercüment Demirer (Bakış, Aralık 1969)

BÜYÜK ADAM ÖLÜNCE

Sene 1938, 10 Kasım...

İstanbul Üniversitesi'nde saat 9'u 5 geçenin meşum haberi duyulmuş... Bir Alman profesör var Hukuk Fakültesinde; o da duymuş, şaşırmış. Derse girsin mi, girmesin mi, bir türlü karar veremiyor. O sırada aklına rektöre müracaat etmek gelir. Kalkar, yanına gider. Aralarında şu konuşma geçer:

- Efendim, müteredditim. Acaba ne yapsam?

- Sizde böyle büyük bir adam ölünce ne yaparlarsa onu yapın.

İşte o zaman Alman profesör kollarını iki yana sarkıtarak:

- Bizde bu kadar büyük bir adam ölmedi ki... der.

(Yücebaş, Hilmi, Atatürk'ün Nükteleri-Fıkraları, Hatıraları, İstanbul, Kültür Kitapevi, 1963, Sh. 39)

MUSTAFAKEMALPAŞA'NIN ANADOLU'YA GEÇİŞ HİKÂYESİ

Mustafa Kemal Paşa, Sivas'ta Heyet-i Temsiliye (Temsilciler Kurulu) Karargâhı'nda, Samsun'a gidişini Kılıç Ali'ye şöyle anlatmıştır (Ekim 1919):

"Ben tasarladığım programımı Şişli'deki evimin bir köşesinde oturarak ve birtakım pestenkerani anasırla görüşerek tatbik edebileceğime kani olmadığım içindir ki, doğrudan doğruya milletle temasa geçmek istedim. Cevherini çok alabildiğim ve çok sevdiğim milletimizin içinde ve onunla birlikte hareket etmeyi daha faydalı, hatta çok lüzumlu gördüm. Senelerden beri ıstırap içinde bulunan Anadolu'nun derhâl varlığına karışmak, elbette ki daha salim bir düşünce idi. Bundan dolayı 3. Ordu Müfettişliğine tayinimi temin ettim ve seyrisefainin küçük bir vapuruna binerek karargâhımla birlikte alelacele yola çıktım. Bazı dostlarım bana, İngilizlerin yolda gemiyi batırması ihtimali olduğunu söyledikleri hâlde kulak asmadım, kıymet vermedim.

Hareketimiz gecesini, Karadeniz'de büyük bir fırtına içinde geçirdik. Korkunç bir fırtına! Küçük va-

pur bazen mukavemetini kaybediyor; sulara dalıp gidecekmiş tesirini veriyordu. Bir aralık, kaptan köprüsüne çıktım. Kaptana:

- Nasıl bir rota takip ediyorsunuz? diye sordum.

Kaptan bana:

- Muntazam bir rota takip etmek imkânı yok. Allah'a sığındık, gidiyoruz! deyince:

- Niçin böyle gidiyoruz? diye sordum.

Kaptan:

- Paşam, hareket için iki gün evvel emir verdiler. Gemiyi gözden geçirdim. Birçok noksanları vardır. Kalkamam dedim, fakat kimseye dinletemedim. Pusulası yok, paraketesi bozuk, bu vaziyette rota mevzubahis olabilir mi? cevabını verdi.

Paşa bize bunları anlattıktan sonra şunları ilave etti:

- Bizi böyle bir gemi ile yola çıkarmak bir cinayetti ve muhakkak bir ölüme göndermekti. İstanbul'daki temaslarımdan, gizli faaliyetlerimden ürken, endişeye düşen Ferit Paşa, hiç şüphesiz ki, bu cinayeti bilerek intikap etmiştir.

Hakikaten, paşa bu görüşünde yerden göğe haklıydı. Nitekim Samsun'a ayak basar basmaz kendisine verilen telgraflarda bazı talimat olarak, tekrar dönmek

üzere İstanbul'a bir an evvel avdeti isteniyordu. Hatta bir bakımdan geminin rota takip etmeyişi, pusulasız oluşu hayırlı olmuştu. Çünkü geminin, ya yedeğe alınıp getirilmesine yahut batırılmasına memur edilen bir İngiliz torpidosu, sırf muntazam bir rota takip edilmemesi yüzünden gemi ile karşılaşamamış, izini kaybederek vazifesini yapamamıştı.

Mustafa Kemal Paşa İstanbul'dan Anadolu'ya geçişini bize anlatırken gözleri parlayarak bütün heybetiyle, memleket için yegâne kurtuluş çaresinin millî birliğin muhafazası olduğunu ve içinde yaşanılan felaketlere bu birlikte mukavemet edilerek milletin ancak bu sayede kurtulabileceğini, milletle beraber behemehâl ve mutlaka bu gayeye varacağı kanaatini izhar ediyordu."

(Erendil, Muzaffer, İlginç Olaylar Ve Anekdotlarla Atatürk, Ankara, Gn. Kur. Basımevi, 1988, Sh. 9-10)

MUSTAFA KEMAL'CE BİR YANIT

İstanbul'un işgal günleri, başta General Harrington olmak üzere bir kısım işgal kumandanları, Pera Palas Salonu'nun bir köşesinde otururlar. Mustafa Kemal nedense dikkatlerini çeker. Kim olduğunu soruşturdular. Mustafa Kemal, denir. Onlar için Mustafa Kemal, Birinci Dünya Savaşı'nın en ünlü şahsiyetlerinden biridir. Yabancı dillerde Çanakkale Harple-

rinden bahseden ve daima Mustafa Kemal'in isminde düğümlenen kitaplar, yazılar, o zaman bile bir kitaplığı doldururdu.

Kendisine haber göndererek masalarına davet ederler. Ama Mustafa Kemal'in cevabı, hem nazik hem kesindir:

- Burada ev sahibi olan biziz. Kendileri misafirdirler. Onların bu masaya gelmeleri gerekir.

(Olaylar ve Atatürk, Ankara, T. S. K. Mehmetçik Vakfı Yayını, Gn. Kur. Basımevi, 1984, Sh. 68-69)

SEN KİMSİN?

Dumlupınar Savaşı kazanılmıştır. Düşman askerleri geri çekilmektedir. Afyonkarahisar hatları çözülünce birkaç Yunan esiri geceleyin Mustafa Kemal'in çadırına getirilmişti. Bunlardan biri, zafer kazanmış kumandanın doğup büyümüş olduğu Selanik'ten gelmişti. Yüzü kendisine yabancı gelmemişti. Üniformasında hiçbir işaret yoktu. Mustafa Kemal'e sordu:

- Binbaşı mısınız?

- Hayır.

- Kaymakam mı?

- Hayır.

- Miralay mı?

- Hayır.

- Ferik mi?

- Hayır.

- Peki, nesiniz o hâlde?

- Ben mareşal ve Türk Orduları Başkumandanı'yım. Şaşkınlıktan ağzı açık kalan Yunan, kekeler:

- Ben başkumandanın savaş hattına bu kadar yakın bir yerde dolaşmasını işitmiş değilim de...

(Olaylar ve Atatürk, Sh. 67-68)

ZÜLÜFLÜ İSMAİL PAŞA

Antalya'ya gidiş, Yozgat'tan dönüş; kar, kış...

Çankaya Köşkü'nün rahat ve sıcak salonlarına dönüşte, Mustafa Kemal çevresindekilere şu hikâyeyi anlatır:

"Biz Harbiye'de öğrenci iken okulun sobaları yanmazdı. Bütün kış, titreşir dururduk. Nihayet bir gün arkadaşlar beni müdüre çıkmak için seçtiler. Müdür, Zülüflü İsmail Paşa adında bir saray adamı idi. Müsaade aldık, huzura çıktık. Önce padişaha sonra müdüre dualarımızı arz ettik. Nihayet, maksada geldik, işi anlatmak istedik. Ama müdür, daha ilk cümlelerde kükredi: "Ne soğuğu be nankörler! Padişah nimeti gözünüze dizinize dursun. Görmüyor musunuz?

Sobalar nasıl gürül gürül yanıyor. Defolun buradan!" Gerçekten, müdürün sobası gürül gürül yanıyordu. Müdür, buram buram terliyordu. Sıcaktan, göğsünü bağrını açmıştı ve zannediyordu ki, bütün okulun sobaları da böyle yanar... Çocuklar, biz bu Çankaya Köşkü'nde, bazen galiba bu Zülüflü İsmail Paşa gibi kendimizi anlatıyoruz..."

İşte, Mustafa Kemal sadece gerçekçi değil, öz eleştiriden çekinmeyen, açık sözlü bir gerçekçi idi.

Zaman zaman, gerçekten kendini çevresinde esen havaya kaptırmayan lider yoktur. Bütün liderlerin yaşamlarında bir an gelir ki, liderle gerçeklerin arasına, her liderin bilinç altında yaşayan beşeri iç güdülerinin, hatta beşeri zaaflarının perdesi girebilir. Ama gerçek lider odur ki, yapay olan, iğreti olan, perdenin arkasında kalmaz ve eriyip gitmez.

(Olaylar Ve Atatürk, Sh. 39)

DOĞRUNUN ÂŞIĞIYDI

Dil Kurultayı toplanmak üzereydi. Kurultayı hazırlayanların ricası üzerine, Hüseyin Cahit de dil davasına dair fikirlerini, mütalaalarını yazmış, göndermişti. Fakat bu fikirler, aşırı kurultaycıların düşüncelerine uymuyordu. Hüseyin Cahit öteden beri olduğu gibi, Türkçe'yi sadeleştirmek ve konuşma diline yaklaştırmak gibi, özelleştirme zorlamalarına, hele konuşma dili kelimelerine dokunulmasına taraftar değildi.

Hüseyin Cahit'in bu yazısını Atatürk'e de okuyan kurultaycılar, zaten birtakım siyasi sebeplerle aralarının açık olduğunu fırsat bilerek:

- İşte, dil davasını baltalıyor. Dil meselesine askerlerin karışmaya hakkı yoktur!.. diyor, şeklinde kışkırtıcı telkinlerde bulunmuşlardı.

Bunun üzerine Atatürk, kurultaycılarla, Hüseyin Cahit'in karşılaştırılmalarını ve büyük toplantıda, iki tarafın da davalarını savunmalarını istemişti. Ve o gün, kurultaycıların Hüseyin Cahit karşısında bocaladıklarını gören Atatürk, bizzat kendisinin de benimsediği davanın sarsılır gibi olduğunu görünce Dolmabahçe Sarayı'nın bir odasında hasta yatmakta olan, en kuvvetli taraftarlarından, meşhur dilci Samih Rıfat'ı çağırtarak "bütün kuvvetini toplayıp cevap vermesini" rica etmiştir.

Samih Rıfat da kendine has kuvvetli belagatı ve olanca kuvvetiyle davayı müdafaa etmiş; kurultaycılar da mütemadiyen alkışlayarak işin sonunu getirdiklerini kanaat ederek toplantı sonunda Atatürk'e:

- Paşam, Hüseyin Cahit, işte bugün bitti. Artık öldü. Davayı kaybetti!.. diye sevinçlerini izhar etmişlerse de Atatürk'ün hiçbir sesi çıkmamıştı.

Ancak biraz sonra kendi aralarında toplandıkları zaman, Atatürk duvardaki karatahtayı göstererek kurultaycılara hitapla şöyle demişti:

- Hüseyin Cahit Bey ne yaptı, biliyor musunuz?

Nasıl sınıfta hoca karatahta üzerine bir şeyler yazar, sonra onları silgiyle siler... İşte, hepimizi böyle silgiden geçirdi!..

Atatürk yenilmeyi hiç sevmeyen bir insandı. Fakat doğru karşısında, eğrinin yenilmeye mahkûm olduğunu kabul ederdi. Hatta yenen hasmı olsa bile...

(Nükte ve Fıkralarla Atatürk, Sh. 75-76)

"NAZIR BİRAZ BEKLESİN."

Atatürk, Anafartalar ve Arıburnu Zaferlerinden sonra İstanbul'a gelmişti. Ata, Hariciye Nazırını (Dış İşleri Bakanı) ziyaret ederek son durum hakkında konuşmak, mütalaalarını bildirmek istiyordu. Nezaret binasına gelerek nazır beye haber gönderdi.

- Beklesinler... buyurulmuş.

Atatürk bir hayli beklemiş. Bir aralık kendisinden sonra gelenlerin de kabul edildiklerini fark edince müsteşar muavinine:

- Beyefendi hazretleri galiba beni unuttular, demiş. Müsteşar muavini tekrar içeri girerek Mustafa Kemal'i hatırlatmış ve yine:

- Beklesinler, cevabını almış.

Atatürk, ikinci "beklesinler" üzerine dayanamamış ve muavine:

- Sizin nazırınız bütün zamanlarını hep böyle manasız ziyaretler kabul ederek mi geçirir?

Muavin tabii buna bir cevap verememiş. Biraz sonra başka bir mevzu açılmış ve konuşmaya başlamışlar. Mevzunun en hareketli anında salon kapısı açılarak bir hademe:

- Mustafa Kemal Bey buyursunlar, deyince Atatürk:

- Nedir o? diye sormuş. Nazır, beyefendiyi kabul edeceğini söylemiş. Mustafa Kemal hademeye:

- Beklesinler... diyerek dönmüş. Muavin ile olan muhaveresine devam etmiş.

(İlginç Olaylar ve Anekdotlarla Atatürk, Sh. 122)

"İŞTE, TÜRK ASKERİ BUDUR!"

Bir gün, Atatürk'ten Türk askeri hakkında ne düşündüğünü sormuşlar:

- Durun size bir hikâye anlatayım, dedi.

Ordular kumandan idim. Liman von Sanders Paşa da o sırada kıtalarımızı teftişe gelmişti. Hastaneden yeni çıkmış bazı askerleri de her nasılsa bölüklerin arasına karıştırmışlar. Von Sanders:

- Canım böyle adamları ne diye buraya gönderiyorlar? diye söylenerek hasta ve cılız neferi göğsünden itti. Mehmetçik derhâl yere yuvarlandı.

Alman generali davasını ispat etmiş olmanın gururu içinde:

- İşte, gördünüz ya, dedi, düşmek için bahane arıyormuş! Oracıkta von Sanders'e bir azizlik yapmak aklıma geldi. Neferin yanına sokularak:

- Ne kof şeymişsin sen... dedim. Dikkat etsene, seni yere yuvarlayan adam bizden değildi. Ne diye karşı durmadın? Şimdi tekrar yanına gelirse sıkı dur. Gücün yetiyorsa bir kakma da sen ona vur.

Sonra von Sanders'e dönerek:

- Sizin takatsiz sandığınız nefer boş bulunduğu için yere yıkılmış. Türk askeri, amir karşısında dünyanın en uysal insanı olur. Kendisine söyleyin: "Hele gelsin, bak bir daha beni yere yıkabilir mi?" diyor.

von Sanders askerlerle şakalaşmasını severdi. Gülerek aynı askerin yanına geldi. Fakat eliyle dokunur dokunmaz, o mecalsiz Mehmet'ten öyle bir kakma yedi ki, derhâl sırt üstü yuvarlandı. von Sanders, Mehmetçik'in bu mukabelesine hiddet etmemiş, bilakis Türk neferine karşı olan hayranlığı artmıştı. O kadar ki, yerden kalkınca ilk işi, gidip hasta Türk neferinin elini sıkmak oldu.

Atatürk:

- İşte, Türk askeri budur! diyerek sözlerini bitirmişti.

(Olaylar ve Atatürk, Sh. 70-71)

KIRK ASIRLIK TÜRK YURDU

1923 senesinin Martının on beşinci Pazar günüydü. Atatürk, Adana İstasyonu'nda trenden inmiş; sağı solu dolduran halkın coşkun alkışları, "yaşa, varol!"sesleri arasında yaya olarak şehre gidiyordu.

Yarı yolda, karalar giymiş bir kadın kalabalığı göze çarptı. Sonra onların arasından ikişer levha taşıyan dört genç kız çıktı. Atatürk'ün önünde durdular. Arkalarında bir kız daha göründü ve önüne geçti. Hıçkırıklar, iniltiler ve yalvarışlarla dolu bir nutuk söylemeye başladı. Bu genç kızın şahsında, henüz esir bulunan İskenderunlu Antakya'nın Türk olan bütün halkı: "Bizi de kurtar!" diye yalvarıyordu.

Herkesin gözleri yaşarmıştı; hıçkırıklarını tutamayanlar vardı.

Atatürk'ün de gözleri nemliydi ve başı eğilmiş gibiydi. Genç kızın nutku bitince Atatürk'ün alnı yükseldi; mavi gözlerinde ve pembe yüzünden bir çelik parıltısı görüldü. Her kelimesi üzerinde kuvvetle durarak:

- Kırk asırlık Türk yurdu, yabancı elinde kalamaz! dedi.

On altı yıl sonra, Hatay davasının en heyecanlı günlerinde, hasta ve bitkin olmasına, mutlak istirahat tavsiyesine rağmen, Hatay'a yakın olmak için tekrar Adana'ya gitti. Dört saat ayakta durmak ve çalışmak gibi olağanüstü metanet gösterdi. Hatay kurtuldu, fakat Atatürk'ü kaybettik.

İsmail Habib, bu bahsi şöyle bitirir:

"Hatay, Hatay!.. Seni kurtaran, aynı zamanda senin şehidin oldu."

(Nükte ve Fıkralarla Atatürk, Sh. 97-98)

BABASININ TARLASI

Bir gün bir köylü, Atatürk'ün orman çiftliği hudutları içindeki bir tarlayı, kendi tarlasıymış gibi sürüyordu. Onu gördüler. İhtar ettiler, dinletemediler. Bunun üzerine Atatürk'e söylediler.

Atatürk teftişe çıktığı zaman o tarafa gitti. Yanındakiler toprağı sürmekte olan köylüyü göstererek:

- İşte budur! dediler.

Atatürk yavaş yavaş ona doğru yürüdü. Yaklaşınca sordu:

- Burada ne yapıyorsun?

Köylü gülümsüyordu. Son derece sevip saydığımız, fakat asla korkmadığımız bir insan karşısında nasıl durursak köylü de öyle duruyordu. Sakin bir sesle cevap verdi:

- Tarlayı sürüyorum.

- İyi, ama bu tarla senin midir?

- Değildir.

- Kimindir?

- Atatürk'ündür!..

Köylü, bu cevabı vermekle suçu kabul etmiş oluyordu. Bu itibarla dava kaybolmuş demekti. Atatürk, kendi toprağına tecavüz edildiği için değil, haksızlık yapıldığı için sertlendi ve sordu:

- İyi, ama sen başkasının toprağının, ona sormadan ve izin alınmadan sürülüp ekilmeyeceğini bilmiyor musun?

Köylü hiç telaş etmiyordu. Aynı sükûnetle dedi ki:

- Biliyorum, fakat benim bu tarlayı sürüp ekmeye hakkım vardır!

Atatürk'ün kaşları çatıldı ve büyük bir merak ve hayretle ona sordu:

- Bu hakkı nereden alıyorsun?

- Çok basit... Atatürk bizim babamız değil mi? İnsan, babasının tarlasını sürüp ekerse kabahat mi işlemiş olur?

Atatürk'ün yüzünde takdir ve sevgi duygularının en coşkununu anlatan engin bir gülümseme oldu. Köylünün sırtını okşadı ve:

- Haklısın!.. diyerek uzaklaştı.

(Nükte ve Fıkralarla Atatürk, Sh. 99-100)

İTALYAN SEFİRİNE VERİLEN DERS

Atatürk'e ihanet edenler, O'nun birçok konuyu içki sofrasında hallettiğini iddia ederler. Yalnız, aşağıda nakledeceğim olay bile bu düşüncenin ne kadar yanlış olduğunu ispata yeter:

"Habeşistan Savaşı'nın başlamasından önce, İtalya'nın Rodos'a askerî yığınakta bulunduğu günlerdeydi. Bir akşam yine Atatürk'ün sofrasına çağrılanlar onu ayakta ve balkonda gezinmekte buldular.

- Tevfik Rüştü nerede?

- Ankara Palas'ta, bazı sefirlere bir ziyafet veriyor.

- Biz de oraya gitsek olmaz mı?

Etrafındakiler beyhude Atatürk'ü buna protokolün müsait olmadığına inandırmaya gayret ediyorlar. Fakat O'nu, kesin karar verdiği bir konudan geriye çevirmek kimsenin haddi değildir.

Otomobiller Ankara Palas'a vardığı zaman, Atatürk'ün otelin merdivenlerini sallana sallana ve yanındakilerin yardımı ile çıktığını görenler hayret ettiler. Çünkü Çankaya'da, Atatürk'ün bir yudum bile içmediğini herkes biliyordu.

Sefire ziyafet verilen salona giren Atatürk, Arnavutluk Sefiri Asaf Bey'in yakınında ve giriş çıkış kapısını iyi görebilecek bir yere oturuyor. O dakikadan itibaren salondan içeri ve dışarı kimsenin geçmesi mümkün değildir. Şimdi konuşulanları takip edelim:

Atatürk:

- Asaf Bey, gazetelerde birtakım resimler görüyorum; Arnavutluk'la operet mi oynanıyor? diyor.

Bu sözleriyle, o zamanlar yeni kral olan Zogo'nun sorguçlu resimlerini kastettiğini anlamakta gecikmeyen sefir, ne söyleyeceğini şaşırıyor. Atatürk devam ediyor:

- Cumhuriyet'ten ne zarar görüldü ki, Arnavutluk'ta krallık ilan edildi? Hem, takip edilen politika da tehlikelidir. İtalya'nın, Arnavutluk'u Balkanlarda bir basamak yapması ihtimalden uzak değildir.

Bunu duyan İtalyan sefiri, mücadeleye kalkınca Ata:

- Haber aldığıma göre, Roma'da bazı öğrenciler sefaretimizin önünde mümayiş yapmışlar. Antalya'yı

istemişler. Antalya sigara paketimidir ki, sefir cebinden çıkarıp atsın. Antalya buradadır. Buyurun alın!.. Hem, benim bir teklifim var. Eğer hakikaten böyle bir şey düşünülüyorsa Mussolini cenaplarına müsaade edelim. Antalya'ya asker çıkarsınlar. Bütün çıkarma tamam olunca savaşırız. Mağlup olan hakkına razı olur.

Sefir atılıyor.

- Ekselans bu bir savaş ilanı mıdır?

Ata:

- Hayır, diyor. Ben burada bir fert olarak konuşuyorum. Türkiye savaş ilanı, ancak Büyük Millet Meclisi dâhilindedir. Fakat unutmayınız ki, gerektiği zaman Büyük Meclis, Türk Milleti'nin hissiyatını tercüman olmakta gecikmez.

Konuşmasının üzerine, İsmet Paşa'ya telefon edilir ve Ankara Palas'a çağrılır.

Atatürk de bunu haber alınca etrafındakilere:

- Hükümet geliyor, biz gidelim! diyerek Ankara Palas'ı terk eder.

- Çankaya'ya dönüldüğü zaman, herkes Atatürk'ün gayet normal olduğunu hayretler içinde seyrederken Ata:

- Artık İtalya ile savaş tehlikesi yok. Rodos'a yapılan yığınak Habeşistan'a dönecektir!

Hakikaten kısa bir süre sonra Habeşistan Savaşı başladı.

(Nükte ve Fıkralarla Atatürk, Sh. 308-309-310)

ATATÜRK VE LİMAN VON SANDERS

Mustafa Kemal Arıburnu Kumandanıdır. İngilizler Anafartalar'a çıkmışlardı. Vaziyet buhranlı ve çok tehlikeli idi. Mustafa Kemal, Başkumandan Vekili Enver Paşa'ya doğrudan doğruya müracaata mecbur kalıyor. Kendisini tatmin eden cevap alamıyor. O sırada, karargâhı Yalova'da bulunan Liman von Sanders Paşa telefonla Mustafa Kemal'i arıyor. Muhavereye delalet eden Erkan-ı Harbiye Reisi Kazım Bey'dir. Liman von Sanders'in sorduğu sual şudur.

- Vaziyeti nasıl görüyorsunuz, nasıl bir tedbir-i tasarruf ediyorsunuz?

- Vaziyeti nasıl gördüğünüzü çoktan size iblağ etmiştim. Tedbire gelince: Bu dakikaya kadar çok müsait tedbirler vardı. Fakat bu dakikada bir tek tedbir kalmıştır.

Liman von Sanders Paşa soruyor:

- O tedbir nedir?

Cevap katidir:

- Bütün kumanda ettiğimiz kuvvetleri tahtı emrine veriniz. Tedbir budur.

Cevap müstehzidir:

- Çok gelmez mi?

- Az gelir.

Ve telefon kapanıyor.

Pek kısa bir zaman sonra hadiseler, Liman von Sanders Paşa'yı, kumanda ettiği kuvvetleri Mustafa Kemal'in emri altında vermeye mecbur etmiştir.

(İlginç Olaylar ve Anekdotlarla Atatürk, Sh. 162)

MUSTAFA KEMAL PAŞA VE YUNAN KUVVETLERİ KOMUTAN TRİKOPİS

Bütün bu taarruz esnasında Gazi'nin yanında bulunan arkadaşlar, Yunan Kuvvetleri Komutanı General Trikopis'in başkumandan çadırına nasıl getirildiğini şöyle anlattılar.

Trikopis, diğer esir kolordu ve fırka (tümen) kumandanları ile birlikte Gazi'nin huzuruna çıkarıldıkları vakit, hepsi çok heyecanlı ve bitkin hâlde imişler. Gazi bunları oturtmuş; kendilerini teselli için bu gibi mağlubiyetlerin tarihte misalleri olduğunu, sevk ve idarede vazifesini bihakkın yapmış iseler vicdanen müsterih olabileceklerini söylediği zaman, Trikopis:

- Askerî vazifemi tamamen yaptığıma eminim.

Fakat asıl vazifemi maalesef yapamadım, diye initahar edemediğini anlatmak isterken Gazi:

- O, size ait bir düşüncedir, diye sözünü kesmiş ve harita üzerinde:

- Şurada bir fırkanız vardı. Niçin onu şuraya almadınız? Filan yerdeki kuvvetlerinizi falan yere süreydiniz daha iyi olmaz mıydı?" gibi bazı tenkitler yapmış. Trikopis:

- Ben öyle hareket etmek için emir verdim. Fakat (Yanındaki kolordu komutanını gösterirken) bu yapamadı!" demiş.

Bu görüşmeler olurken esir fırka kumandanı yavaşça yanında bulunan zabitlerimizden birine:

- Bizim ile konuşan bu general kimdir?" diye sormuş.

Zabit:

- Başkumandan Mustafa Kemal, deyince adam hayrete düşmüş.

- Şimdi anladım biz niçin mağlup olduk! Bizim başkumandan İzmir'de vapurda oturuyordu!" diyerek derdini dökmüş.

(İlginç Olaylar ve Anekdotlarla Atatürk, Sh. 43)

YAVUKLUM GÖNDERDİ

Bir akşam, uzun müddet didişen, uğraşan iki erden birisinin yüzünü sildiği mendil gözüne ilişmişti. Bu işlemeli ve göz alıcı yağlığı isteyerek sordu.

- Bunu nereden aldın?

Bu ani soru karşısında şaşıran kahraman Türk çocuğu, sıkılarak cevap verdi:

- Yavuklum gönderdi Ata'm!

Büyük kayıplar karşısında bile ağladığı görülmeyen, acı duygularını içinde gizleyen büyük şef, bilmem neden, o anda sarsılmıştı. Dolan mavi gözlerinden, iri damlalı yaşlar dökülüyordu. Erin, demin yüzünden akan terleri sildiği bu mendile, o da gözyaşlarını silmiştir.

(Olaylar Ve Atatürk, Sh. 56)

HACER NİNE

Hacer nine yine bunalmıştı. İçi içine sığmıyordu. Beş gözlü evinin içi, yine birkaç gündür zindan kesilmişti. Düşündükçe yüreği yerinden kopuyordu. Yetmiş yaşındaki bu kimsesizlik ona büsbütün koymuştu.

Kocasını Yemen'de kaybetmişti. Bir oğlu Balkanlarda, ikisi de çöllerde kalmıştı. Bir gelini ile üç torunu vardı. Gelini hastalıktan öldü; torunlarının biri de bü-

yük muharebede şehit düştü. Birisi İkinci İnönü'den dönmedi.

En son torununu da Sakarya'ya gönderdi. Bir gün haber aldık ki, en son delikanlısı da Duatepe Muharebesi'nde, öteki ağalarının yanına göçüp gitmişti.

Çok ağladı, fakat "Sakarya kazanıldı," haberi gelince ağlaması durdu, gülmeye başladı.

Ondan sonra vakit vakit böyle bunalırdı. Ve her bunalışında çarıklarını çeker, değneğini alır; Ankara'nın yolunu tutardı. Bu sefer de öyle yaptı. Saatlerce yürüdükten sonra, ikindide Ankara'ya geldi. Doğruca gitti, Büyük Millet Meclisi'nin kapısı önünde durup çömeldi.

Aradan biraz vakit geçti, sordular:

- Nine ne istiyorsun?

- Hiç, hiçbir şey.

- Ya neden burada duruyorsun?

- Onun gözlerini görmek için, çıkmasını bekliyorum.

- O dediğin kim?

- Gazi Paşa.

Sonunda hikâyesini anlattı, dedi ki:

- İşte böyle, ara sıra çok bunaldıkça buraya gelirim. O, Millet Meclisi'nden çıkarken gözlerine bakarım. Mavi bebeklerinde, bütün ölenlerimin gözlerini görür gibi olurum. Sonra içime bir ferahlık dolar, kalkar köyüme giderim.

İşte, siperlerde evlat, torun gömmüş Türk ninesi buna derler.

(Atatürk'ün Nükteleri-Fıkraları-Hatıraları, Sh. 29-30)

DİNLEMEKTEN ZEVK ALIRIM

Neşeli bulunduğu bir zamanı seçerek:

- Paşam... demiştim, şu danıştıklarının içinde bazen öyleleri var ki, şaşırıyorum. Bunların mütalaalarına nasıl olsa sonunda iştirak etmeyeceksin. Kararını önceden vermiş olduğun da malum... O hâlde, ne diye onları birer birer çağırıp karşında söyletirsin?

Atatürk, yüzüme alaycı bir eda ile bakıp şu cevabı vermişti:

- Bazen hiç umulmadık adamdan ben çok şeyler öğrenmişimdir; hiçbir kanaati hakir (değersiz) görmemek lazımdır. Neticede, kendi fikrimi bile edecek olsam herkesi ayrı ayrı dinlemekten zevk alırım.

(Olaylar ve Atatürk, Sh. 58)

"İKİMİZ DE 'GAZİ'YİZ..."

Bir tarihte Eskişehir'i ziyaretinde, yakın köylerde gezinti yaparken asırlık çınarların gölgesine sığınmış bir köy kahvesi önünde otomobili durdurdu. Salih Bozok'a:

- Bu çınarları hatırlıyorum... dedi, zaferden sonra bir gün yolum düşmüştü!..

Eski hatıraları bir an tekrar yaşatmak için, arabadan inip büyük bir tevazuyla köy kahvesinin harap iskemlesine oturdu.

Biraz sonra kahveci ona, köyünün yegâne ikramı olan ayranı, temiz bardaklar içinde getirince Gazi pek memnun oldu. Yaşlı kahveciye sordu:

- Adın ne?..

- Yusuf!..

- Buralarda geçmiş harbi hatırlar mısın?..

- Nasıl hatırlamam paşam?.. Maiyetinde çavuştum!..

- Maiyetimde mi?..

Bütün kuvvetlerin başkumandanı değil miydin paşam?!.. Hep emrinde savaştık.

Büyük kurtarıcı, zeki köylüyü takdir etmişti. Aferin, Gazi Yusuf Çavuş!.. deyince eski asker el buğuladı:

- Estağfurullah paşam!.. Gazi sizsiniz!..

- Rütbe başka... Fakat harpten dönmüş iki asker olmamız sıfatıyla ikimiz de 'Gazi'yiz!..

Ve tepside duran ayran bardaklarından birini bizzat eliyle çavuşa vermek lütfunu göstererek ilave etti:

- Şerefine, Gazi Yusuf Çavuş!..

- Şerefte daim ol paşam!..

Ağlamaktan ayranı içemeyen kahveciye, o zamanın çok parası olan bir yüzlük verip gülümsedi:

- Allahaısmarladık, silah arkadaşım!..

(Atatürk'ün Nükteleri-Fıkraları-Hatıraları, Sh. 50-51)

KONYA İSYANI'NDA

Konya İsyanı'nı müteakip Konya'ya gelen Atatürk, sinirli ve üzgündü. Şehrin ileri gelenleriyle belediye salonunda konuşurken elindeki yanar sigarayı bir aralık iki parmağı arasına almış ve ateşi parmakları arasında ezerek söndürmüş ve şöyle demişti:

Ateş nerede çıkarsa çıksın, iki parmağımın arasında böyle ezeceğim!..

(Nükte ve Fıkralarla Atatürk, Sh. 41)

ATATÜRK VE SPOR

Bir gece Atatürk Ada'da yat kulübünde konuşurken yanındakilerden birinin sportmen olduğunu anladı. Ona şu suali sordu:

- Spor nedir?

Muhatabı, sporu herkesin bildiği gibi tarif etti.

Gazi dedi ki:

- Bana daha açık, bariz bir tarif bulabilir misiniz?

Belki en güzel cevabı bulabilmek için düşünen sportmenin ufak bir tevakkufu üzerine Gazi şu hatırasını anlattı:

"Arıburnu Kumandanı idim. İki tarafın ateş hatları arasında, elli altmış metre mesafe vardı. Birbirine en yakın hatlar arasında dolaşan Türk ve İngiliz keşşaflarından ikisi, gecenin kara kesafeti içinde, ellerindeki uzun silahları istimal edemeyecek kadar burun buruna temas etmişler. Her iki cesur keşşaf silahlarını atmışlar; doğrudan doğruya birbirlerini boğazlamak için ellerini kullanmak zaruretini hissetmişler.

İngiliz keşşaf yumruklarını sıkmış; boks denilen idmanı, Türk neferinin vücut ve kalbi üzerinde tatbik etmeye başlamış. Bu mahirane yumruk idmanını bilmeyen Türk neferi, kalbine maddeten, vicdanına manen vurulan darbelerin tesiri altında iki elini ötekinin

boğazına uzatmış; var kuvvetiyle düşmanın gırtlağını yakalamış. Düşman neferinin boğazı iki demir pençesinin mengenesinde sıkışınca bizim nefer, boks darbelerinin iptida hafiflediğini biraz sonra zail olduğunu görmüş.

Nefer, esirini sürükleyerek benim yanıma getirdi. Gece yarısından sonra idi. Evvela düşman neferini isticap ettim.

- Ne oldu? Sen niçin buralara kadar geldin?

- Spor, cevabını verdi.

Bizimkine sordum:

- Nasıl oldu?

Nefer, esirin verdiği ilmî cevabı anlamamış olmaktan korkarak:

- Bilmiyorum, dedi. Ben birinci ilmî ve fenni değil, ikincinin cehilden ziyade edep ve terbiyesi üzerinde fazla durmadım.

- Sen sportmen misin?

- Evet, çok iyi...

- Bizim neferi nasıl buldun?

- Bilmiyor, dedi.

Türk neferine döndüm:

- İşitiyor musun? Senin için bilmiyor, cahildir, dedi.

Kısaca:

- Huzurumuza getirdim efendim, cevabını verdi.

Gazi devam etti:

- Ben, spor nedir, diye sorulursa vereceğim cevap şudur:

- Spor; vatanın, milletin ali menfaatlerine tecavüz edenleri gırtlağından yakalayıp memleket ve millet hadimlerinin huzuruna getirebilmek kabiliyeti maddiye ve maneviyesidir.

(Atatürk'ün Nükteleri-Fıkraları-Hatıraları, Sh. 51-52)

ATATÜRK VE ALEMDAR

Atatürk, Osmanlı padişahları arasında Yıldırım Beyazıd, Fatih, Yavuz, IV. Murat'ı beğenirdi. Sadrazamlar arasında da Alemdar Mustafa Paşa'ya kızardı:

- Biraz kültürü olsaydı Cumhuriyet'i ilan ederdi!.. derdi.

- Büyük Reşit Paşa'nın kültürü, Alemdar Mustafa Paşa'nın kültürü birleşebilseydi ben tarihe başka bir görevle girerdim, demişti.

(Nükte ve Fıkralarla Atatürk, Sh. 321-322)

PEYNİR, ZEYTİN, SOĞAN VE KURU EKMEK

Mustafa Kemal Paşa, Erzurum ve Sivas Kongrelerine katılan arkadaşlarıyla birlikte ciddi para sıkıntısındaydı. Erzurum'dan Sivas'a intikal sırasında, yoldaki durumlarını Mazhar Müfit şöyle anlatır:

"Önümüzde ve paşanın üstün iradesi ve dâhi ışığı altında, yeni ve engin bir savaş ufku açılmıştı. Erzurum'dan sonra yeni bir irade, yeni bir madde ve mana hamlesi ile büyük vatan savaşına atılacak, Erzurum'da kurulan büyük temele bina edilecek eserin ikinci safhasındaki çalışmalara katılacaktır.

Sesimi biraz yükseltmiş olacağım ki, öndeki arabadan Mustafa Kemal Paşa arkaya bakarak eli ile:

- Daha yüksek sesle!.. diyerek işaret veriyordu. Ve... Bu işaret üzerinedir ki, yine gayriiradi, gayriihtiyari olarak dilimin ucuna:

- 'Ey gaziler yol göründü,' tarihî şarkısı geldi ve ben bu şarkıya başlayınca insiyaki bir sirayetle hemen bütün otomobillerdeki arkadaşlar da bana katıldılar ve hep bir ağızdan bu şarkıyı okuduk ve söyledik. Arızasız, öğle vaktini bulduk. Her kilometreyi arızasız kat ettikçe âdeta sevinç duyuyor ve 'otomobillerimiz bu vaziyette bizi Sivas'a selametle ulaştırabilecekler' ümidini muhafaza ediyorduk. Bir pınar başında mola verdik. Paşa:

- Hemen yemeğimizi yiyelim, vakit kaybetmeksizin yine yola devam edelim, dedi.

Çünkü 4 Eylül'de kongrenin açılması kararlaştırılmış olduğuna nazaran, yolculuğumuz muayyen bir programla tayin ve tespit edilmiştir. Hareket ve molalarda o programa uymak zorundaydık. Ancak paşanın:

- Yemeğimizi yiyelim, deyişinde sonraki vaziyetimizin biraz acıklı olduğunu da tebarüz ettirmeyelim. Yemek deyince bilhassa Anadolu'daki kara yolculuklarında gün görmüş insanlar için yemek; tavuk, hindi, soğuk et, su böreği, köfte vesaire gibi şeylerden düzülen nevaledir.

Hepimiz de bu çeşit nevalelerle yolculuk etmiş insanlardık. Fakat bu defa nevalemiz, peynir, zeytin ve kuru ekmekten ibaret bir azıktı. Su başında rastladığımız köylüler de torbalarından birkaç baş kuru soğan ikram ettiler. Fakat paşa başta olmak üzere hepimiz, en büyük bir lokantada pişirilmiş veya ziyafette tertiplenmiş yemeklerden ve İstanbul tabiri ile et'ime-i nefise-i lezize (en güzel yemekler)den daha mükemmel ve daha iştahlı olarak zevkle kuru soğanı, peyniri, zeytini, ekmeğimize katık ederek ve pınarın buz gibi suyunu içerek karnımızı doyurduk.

(İlginç Olaylar ve Anekdotlarla Atatürk, Sh. 21-22)

ATATÜRK'E BİR KÖYLÜNÜN CEVABI

Tarihimiz, sayısız savaşlarla doludur. Biz bu savaşlardan baş kaldırıp ne memleketi imar edebilmişiz ne de kendimiz refaha kavuşmuşuzdur. Bunun sebe-

bi, bizim suçumuz da olduğu kadar düşmanlarımızdadır da. Çünkü başta Moskoflar olmak üzere, düşmanlarımız hep şöyle düşünürlerdi:

- Türklere rahat vermemeli ki, başka sahalarda ilerleyemesinler...

Bunun için de sık sık başımıza belalar çıkarırlar, savaşlar açarlar; Balkan milletlerini "istiklal" diye kışkırtırlardı.

Biz böyle durmadan savaşırken de o zamanlar askere alınmayan gayrimüslimler durmadan zenginleşirlerdi.

Onların neden zengin, bizim neden fakir kaldığımızı, bir köylü Atatürk'e verdiği kısa bir cevap ile gayet veciz olarak izah etmiştir.

Atatürk, Mersin'e yaptığı seyahatlerden birinde, şehirde gördüğü büyük binaları işaret ederek sormuş:

- Bu köşk kimin?

- Kirkor'un...

- Ya şu koca bina?

- Yargo'nun...

- Ya şu?

- Salomon'un...

Atatürk biraz sinirlenerek sormuş:

- Onlar bu binaları yaparken ya siz nerede idiniz?

Toplananların arkalarından bir köylünün sesi duyulur:

- Biz mi nerede idik? Biz Yemen'de, Tuna boylarında, Balkanlarda Arnavutluk Dağlarında, Kafkaslarda, Çanakkale'de, Sakarya'da savaşıyorduk paşam...

Atatürk bu hatırasını naklederken:

- Hayatımda cevap veremediğim yegâne insan, bu ak sakallı ihtiyar olmuştur, der dururdu.

(Atatürk'ün Nükteleri-Fıkraları-Hatıraları, Sh. 18)

ATATÜRK'ÜN AĞZINDAN TÜRK KÖYLÜSÜ

Bir gün Akşehir civarında bir köye gittim. Çok yağmur yağıyordu ve soğuk vardı. Kendimi belli etmeyerek bir evin önünde duran kadına: "Bacı, yağmur var, soğuk var. Beni çatın altına kabul eder misin?" dedim. Hiç tereddüt etmeyerek: "Buyurun," dedi ve beni bir odaya aldı. Odada ateş olmadığı ve yeni bir ateşin yakılması uzun zamana bağlı olduğu için:

"İsterseniz bizim odaya gidelim. Orada hazır ateş var," dedi. Gittik. Müteakiben komşulardan birkaç kadın ve birkaç erkek geldi. Beraberce konuşmaya

başladık. Konuşurken bana en mühim sualleri soranlar kadınlar oldu. Askerin vaziyetini, düşmanın hâlini, en mühim düşmanın hangisi olduğunu sordular ve bunları sorarken hiçbir telaş ve tekayyüde lüzum görmediler. İnsanca konuştular. Fakat biraz sonra, benim kim olduğumu anlayınca telaş gösterdiler ve söyledikleri, sordukları şeylerden kendilerine bir zarar geleceğini zannederek korktular! Çünkü şimdiye kadar resmî bir adamla açıkça konuşmayı büyük bir kabahat telakki etmişlerdi...

(Atatürk'ün Nükteleri-Fıkraları-Hatıraları, Sh. 14)

GAZİ'Yİ GÖRMEYE GELEN ANA

Gazi Çiftliği'nde dolaşıp hava alırken oldukça yaşlı bir kadına rastladık. Atatürk attan inerek bu ihtiyar kadının yanına sokuldu.

- Merhaba nine.

Kadın, Ata'nın yüzüne bakarak hafif bir sesle:

- Merhaba, dedi.

- Nereden gelip nereye gidiyorsun?

Kadın şöyle bir duralayıp:

- Neden sordun ki? dedi. Buraların sabısı mısın? Yoksa bekçisi mi?

Paşa gülümsedi.

- Ne sahibiyim ne de bekçisiyim nine. Bu topraklar Türk Milleti'nin malıdır. Buranın bekçisi de Türk Milleti'nin kendisidir. Şimdi nereden gelip nereye gittiğini söyleyecek misin?

Kadın başını salladı.

- Tabii söyleyeceğim. Ben, Sincan'ın köylerindenim bey. Otun güç bittiği, atın geç yetiştiği, kavruk köylerinden birindeyim. Bizim mıhtar bana bilet aldı, trene bindirdi; kodum Angara'ya geldim.

- Muhtar niçin Ankara'ya gönderdi seni?

- Gazi Paşa'mızı görmem için. Başını pek ağrıttım da... Benim iki oğlum, gavur harbinde şehit düştü. Memleketi gavurdan kurtaran kişiyi bir kez görmeden ölmeyeyim diye hep dua ettim durdum. Rüyalarıma girdi Gazi Paşa.

Ben de gün demeyip mıhtara anlatınca o da bana bilet alıverip saldı Angara'ya, giceleyin geldimdi. Yolu neyi de bilemediğimden işte ağşamdan belli böyle kendimi ordan oraya vurup duruyom bey.

- Senin, Gazi Paşa'dan başka bir isteğin var mı?

Kadının birden yüzü sertleşti.

- Tövbe de bey, tövbe de! Daha ne isteyebilirim ki... O, bizim vatanımızı gurtardı. Bizi düşmanın elinden kurtardı. Şehitlerimizin mezarlarını onlara çiğnetmedi, daha ne isteyebilirim ondan? Onun sayesinde, şimdi istediğimiz gibi yaşıyoruz. Şunun, bunun, gavur dölünün köpeği olmaktan, onun sayesinde kurtulmadık mı?

Buralara, bir defa yüzünü görmek; ona: 'Sağ ol paşam!' demek için düştüm. Onu görmeden ölürsem gözlerim açık gidecek. Sen, efendi bir adama benziyon; bana bir yardım ediver de Gazi Paşa'yı bulacağım yeri deyiver.

Atatürk'ün gözleri dolu dolu olmuştu, çok duygulandığı her hâlinden belliydi. Bana dönerek:

- Görüyorsun ya Gökçen, işte bu bizim insanımızdır... Benim köylüm, benim vefalı Türk anamdır bu.

Attan indim. Yaşlı kadının elini tuttum:

- Anacığım, dedim, sen gökte aradığını yerde buldun. Rüyalarını süsleyen, seni buralara kadar koşturan Gazi Paşa, yani Atatürk işte karşında duruyor.

Köylü kadın bu sözleri duyunca şaşkına döndü. Elindeki değneği yere fırlatıp Atatürk'ün ellerine sarıldı. Görülecek bir manzaraydı bu. İkisi de ağlıyordu. İki Türk insanı, biri kurtarıcı, biri kurtarılan; ana oğul gibi sarmaş dolaş ağlıyorlardı. Yaşlı kadın belki on defa öptü Ata'nın ellerini. Ata da onun ellerini öptü. Sonra heybesinden küçük bir paket çıkarttı. Daha doğrusu beze sarılmış bir köy peyniri. Bunu Atatürk'e uzattı:

- Tek ineğimin sütünden kendi ellerimle yaptım Gazi Paşa; bunu sana hediye getirdim. Seversen gene yapıp getiririm.

Paşa hemen orada bezi açıp peyniri yedi. Çok beğendiğini söyledi. Sonra birlikte köşke kadar gittik. Oradakilere şu emri verdi:

- Bu anamızı alın, burada iki gün konuk edin. Sonra köyüne götürün. Giderken de kendisine üç inek verin, benim armağanım olsun.

SAKAL ÜZERİNE...

Atatürk Amasya ziyaretinde. Vali konağında yörenin ileri gelenleri ile sohbette. Bir ara tam karşısında oturan birine takılır gözleri. Yaşı ellinin üzerinde bu

adam, beline kadar inen sakalıyla Atatürk'ün dikkatini çeker. Ata, yanındaki valinin kulağına eğilip sorar:

- Kimdir bu?

Vali yanıt verir:

- Efendim, kendisi Şıh'tır. Yörede çok hatırlısı vardır.

Atatürk, Şıh'ı yanına çağırır ve:

- Bak baba, imanın ölçüsü sakalın boyunda değildir. Şunu rica etsem de en azından Peygamber Efendimiz'inki gibi kısaltsan, der ve eliyle de boyun altı hizasını gösterir.

Şıh:

- Emrin olur paşam, diyerek yerine çekilir.

Aradan zaman geçer, bir akşam Atatürk Amasya'daki Şıh'ı hatırlar ve valiyi telefonla arayıp durumu sorar. Vali nasıl söyleyeceğini bilememekle birlikte, Şıh'ın sakal boyunda en küçük bir kısalma bile olmadığını, aksine kimselere el sürdürmediğini anlatır. Atatürk telefonu kapatır; kâğıdı kalemi eline alır ve az sonra nazırını çağırıp yazdığı yazıyı Amasya Valiliği'ne tebliğ etmesini ister. Ertesi gün Amasya'dan bir haber gelir ki, Şıh Efendi, Ata'yı görmek üzere Ankara'ya yola çıkmış...

Şıh gelir, Ata'nın karşısına çıkar. Sakal tamamen

kesilmiş, sinekkaydı bir tıraş olunmuş, saçlar kısaltılmış, kılık kıyafet baştan sona değiştirilmiş, bambaşka bir görünüme bürünülmüştür. Atatürk'ün mesai arkadaşları bu değişimi anlayamaz ve Ata'ya sorarlar:

- Aman paşam, o Şıh ki sakalına el dahi sürdürmezdi. Siz ne ettiniz de kökünden kesmesini sağladınız?

Ata gülümser, sonra da yanındakilere dönüp:

- Dün akşam Amasya Valiliği'ne bir yazı gönderdim ve Şıh'ı, Afyon'a vali atadığımı bildirdim, der.

Ardından da yeni bir yazı hazırlayıp nazırına bu yazıyı da Şıh'a vermesini söyler. Yazıda şöyle yazmaktadır:

- İnancın ölçüsünün sakalda olmadığını anladığına sevindim. Valilik meselene gelince bugün koltuk uğruna kırk yıllık sakalından vazgeçebilen, yarın başka şeyler için milletinden bile vazgeçebilir. Seni böyle bir ikileme mahkûm bırakmayalım.

ATATÜRK VE YEŞİL

Atatürk'ün doğayı, ağacı sevmesinin en belirgin örneklerinden birisi de kuşkusuz Atatürk Orman Çiftliği'dir. Atatürk, 1925 yılında kendi aylığından ödeyerek çiftliğin bugünkü yerini satın almıştır. O yıllarda bu topraklar, ortasından demiryolu geçen bataklık ve boş bir araziydi. O, toprağa karşı zafer ka-

zanabileceğini de kanıtlayarak çiftliği burada kurdu. Bugün Ankaralılar için, çiftlik bir dinlenme yeri hâline gelmiş; Atatürk'ün önderliğinde dikilen ağaçlar büyümüş, gölgesinde insanlar dinlenir olmuştur.

Ankara'yı Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti yapan ve bir bozkır kasabasında modern bir şehir kuran Atatürk, bu yönüyle de günümüzdeki şehircilik, çevre ve tabiat güzelliği kavramlarına, 1920'li yılların şartları içinde ışık tutan bir dehadır. Bu kavramların bilinmediği ve konuşulmadığı o yıllarda, şehircilik uzmanlarını getirterek Cumhuriyet'in başkenti Ankara'yı düzene sokan, ağaç diktiren, bulvarlar açtıran, Çiftliği kuran, sefaret bahçelerinde yeşilliğe imkân veren Atatürk, diğer yönleriyle olduğu gibi bu yönüyle de her zaman örnek alınması gereken eşsiz büyük bir önderdir.

Atatürk'ün kişiliğini oluşturan etkenler arasında, bitki ve hayvan sevgisinin de önemli bir yeri bulunmaktadır. Atatürk, yaşamının son günlerinde de yeşillikler arasında olma özlemini duymuştur. Yeşilliği olduğu kadar barışı da seven Atatürk'ün Anıtkabir'ine dünya uluslarının gönderdikleri fidanlarla meydana gelen Barış Parkı, ölümünden sonra da Ata'nın kişiliğiyle bütünleşmiştir.

Dayısının Çiftliğinde

Atatürk'ün doğa sevgisi, babası öldükten sonra annesi ve kardeşi ile beraber Selanik'in otuz kilometre yakınlarında Zübeyde Hanım'ın ağabeyi olan Hüseyin Ağa'nın çiftliğine yerleşmeleri ile başlamıştır.

Burada, Atatürk çiftçilik işleri ile uğraşarak yeşilliğe, toprağa ve doğaya ilgi duymuştur. O'nun bitki ve hayvan sevgisinin ilk belirtileri, bu çiftlik yaşamından kaynaklanmaktadır. Çünkü O, ileriki yaşamında çiftlikler kuracak, hayvan besleyecek ve ağaçlandırmaya büyük önem verecektir.

Atatürk'ün sınıf arkadaşlarından Ali Fuat Cebesoy, O'nun doğa sevgisini belirtirken bir anısını şöyle anlatır:

"Harp Akademisi'nin üçüncü sınıfına geçtiğimiz zaman, Mustafa Kemal Selanik'e sılaya gitmeden önce bizde misafir kaldı. O günlerin birinde, Satılmış Çavuş'u da alarak Alemdağı'na uzandık. Arkadaşım samimi bir doğa âşığı idi. Ormanlık yerlerden çok hoşlanırdı. Öğleye doğru pınar başında mola verdik... Uzaklarda bir kasır vardı ve manzarası harikulade güzeldi. Âdeta Mustafa Kemal'i büyüledi... Oradan ayrılırken Mustafa Kemal: 'Fuat,' dedi, 'İnsan yaşlandıktan sonra şehirlerin gürültülü hayatından uzaklaşmalı, böyle sakin ve ağaçlık bir yere çekilmelidir. Bak, şu karşıdaki köşk, insanın ruhuna nasıl bir ferahlık veriyor."

Afet İnan, Atatürk ve Çankaya'nın ilk Cumhurbaşkanlığı Köşkü için seçilmesini anlatırken şöyle diyor: "Atatürk'ün Çankaya'yı seçmesinde etken, birkaç büyük karakavak ve söğüt ağaçlarının bulunması idi. Onların rüzgârlı günlerdeki hışırtısından daima zevk duyardı."

Atatürk doğayı çok seven bir insandı. Yeşile, çiçeğe, ağaca hayrandı. Nezihe Araz, Atatürk'ün ağaçlandırmaya verdiği önemle, O'ndaki doğa sevgisini bir söyleşide şöyle dile getirmiştir:

Ne Oldu Buradaki Ağaca?

"Çankaya Köşkü'nden Meclis binasına giderken o günün Ankara'sında bir tek iğde ağacı vardır. Mustafa Kemal, her gün ağacın önünden geçerken arabayı yavaşlatıyor ve ağacı selamlıyor. Bir gün: 'Bakın bu benim...' derken o ağacın yerinde olmadığını görüyor. Büyük bir telaşla otomobili durdurup iniyor. Buradaki işçilere: 'Ne oldu buradaki ağaca?' diyor. 'Efendim, yolu genişletmek için ağacı kestik,' cevabını alıyor. Arabasına dönen Mustafa Kemal ağlamaya başlıyor. 'Bunun başka yolu yok muydu?' diye."

Afet İnan, Atatürk'ün doğa ve ağaç sevgisi ile ilgili olarak şöyle diyordu:

"1919 yılında, Atatürk Ankara'yı pek az ağaçlı bulmuştu. O, eski adı Orman Çiftliği olan yerde, orman yetiştirmeyi kendisine ideal edinmişti. O'nun için her ağaç, yeni, kıymetli birer varlıktı. Bunların yetiştiğini, büyüdüğünü görmek, bir idealin tahakkuk edişindeki zevki kendisine veriyordu. Gazi Orman Çiftliği, insanların irade ve çalışmalarıyla, tabiatı güzelleştirme ve verimli kılma kuvvetinin bir örneğidir."

Atatürk'ü yakından tanıyanların şu ortak görüşte birleştikleri görülmektedir: "Atatürk doğayı severdi. Ağaçlandırmaya önem verirdi."

Bir gün Atatürk, Kurmay Başkanı İsmet Bey'le Diyarbakır çöllerinde atla gidiyorlarmış. Mustafa Kemal demiş ki: "Çabuk bana yeni bir din bul. Ağaç dini. Bir din ki, ibadeti ağaç dikmek olsun."

Falih Rıfkı Atay: "Atatürk, çiftlik dağlarının ormanlaşması için bizzat uğraştı. Hemen her ağaçta hak-

kı vardır," derken Afet İnan da: "Orman Çiftliği'nin her ağaçlandırma evresinde Atatürk'ün bakışı, görüşü, emeği vardır," diyor.

Özlemi tüm ülkeyi ağaçlandırmaktı. Atatürk'ün ağaç ve yeşillik sevgisi, yalnız Ankara'ya has bir özlem değildi. "Bu vatan, çocuklarımız ve torunlarımız için cennet yapılmaya değer," diyen Atatürk'ün özlemi, tüm ülkeyi ağaçlandırmaktı, yeşillendirmekti.

Bir gün, İstanbul'un eski vali ve belediye başkanlarından Muhittin Üstündağ ve Afet İnan'la birlikte boğazda bir motor gezisinde, Salacak önlerinden geçerken: "Bu güzel yerleri ağaçlarla bir kat daha güzelleştirmek için, İstanbul Belediye Başkanı olmak istiyorum," derken Atatürk'ün bu sözlerindeki gerçeği çözmek elbette güç değildir.

Ülkemiz toprakları üzerinde Atatürk'ün yakın ilgisi ve sevgisiyle Yalova yeşil bir cennet köşesi hâline gelmiştir. Muhsin Zekai Bayer, Atatürk'ün Yalova'yı ağaçlandırma çabalarını şöyle anlatır:

"Yalova kaplıcalarının yeşil cennet diyarı ve çam ormanları, Ata'mızın çabaları ile meydana gelmiştir... İlk iş olarak o zamanın ünlü bahçıvanlarından Pandeli Efendi'yi Boğaz içindeki çiçek bahçesinden alarak işin başına geçirtmiştir. Onun yakın ilgileriyledir ki, bugün 'Çam Burnu' adı verilen ormanlık alan yaratılmıştır."

Atatürk, Türkiye Büyük Millet Meclisi açış konuşmalarında, doğal varlıklarımız olan ormanların korunması, dengeli ve tekniğe uygun şekilde işletilmesine yönelik konulara da yer vermiştir. 1 Mart 1922 yılında 1. Dönem 3. Yasama Yılı konuşmasında, or-

mancılığın kurallarını şöyle belirtmiştir.

"Gerek tarım, gerek memleketin varlık ve genel sağlığı konularında önemi kesin olan ormanlarımızı da modern önlemlerle iyi duruma getirmek, genişletmek ve en yüksek faydayı sağlamak da önemli kurallarımızdan biridir."

Atatürk, bir ağaç dalının kesilmesine rıza göstermeyecek kadar, yeşili ve ağacı seven bir varlık idi. Yalova'da yapılan bir köşkün çevresindeki meşelerin korunması için orman mühendislerine sık sık öğüt vermiştir. Gazi Mustafa Kemal, Türklerin Orta Asya'dan kuraklık ve ağaçsızlık yüzünden göç ettiklerini pek iyi bildiği için, ağaca karşı sevgi ve saygı gösterilmesini teşvik etmiştir.

Atatürk son günlerinde yeşile duyduğu özlemi şöyle dile getirmiştir: "Yurt toprağı! Sana her şey feda olsun. Kutlu olan sensin. Hepimiz senin için fedaiyiz. Fakat sen, Türk Ulusu'nu sonsuzluğa dek yaşatmak için verimli kalacaksın. Türk toprağı sen, seni seven Türk Ulusu'nun mezarı değilsin. Türk Ulusu için yaratıcılığı göster."

KAHRAMAN TÜRK KADINI

17 Mart 1923 Tarsus:

Atatürk, istasyondan şehre doğru, bir süre yaya olarak yürüdü. O'nu görmek için sabahtan itibaren yolları dolduran Tarsusluların arasından neşe ile selamlar vererek ilerledi. O sırada ansızın bir olayla karşılaştı.

Millî Mücadele'deki çete giysili bir Türkçü kadın,

Başbuğ Atatürk'ün yolunu keserek ayağına kapandı. Gözyaşlarıyla şöyle haykırıyordu:

- Bastığın toprağa kurban olayım paşam!

Başbuğ Atatürk onu yerden kaldırmak için eğilirken kulağına, bu kadının Kurtuluş Savaşı'nda cephelerde çarpışmış olan direnişçi (Adile Çavuş) olduğunu fısıldadılar. Gözlerinden iki damla yaş düşen Atatürk, bu güneşten yüzü yanmış kadının elinden tutup ayağa kaldırdı ve ona şöyle seslendi:

- Kahraman Türk kadını! Sen, yerlerde sürünmeye değil, omuzlar üzerinde yükselmeye layıksın.

TÜRK ANASI

Kurtuluş Savaşı'nda Türk kadını, vapur ve motorlarla İnebolu'ya çıkarılan silah ve cephaneleri Kastamonu üzerinden Ankara'ya, oradan da cepheye taşıyordu. 1921 yılı Aralık ayında, birdenbire bastıran kar yolları kaplamıştı. İnebolu'dan Kastamonu'ya hareket eden ve her nasılsa yolda kafileden geri kalmış genç bir kadın, fırtınalı bir geceden sabaha kadar yağan kar altında yoluna devam etmişti.

Cephane yüklü kağnısı ile yorgun argın bir hâlde, ancak Kastamonu kışlası önüne kadar gelebilmiş; şehre girmek nasip olmadan kağnı arabası yol kenarında durmuştu. Arabanın yanına gidenlerin gördüğü manzara yürekler acısı idi. Bu Türkçü kadın, bu kıymetli yükü korumak için, yorganlarını, top mermilerini üzerine örtmüş; kendisi de bir elinde üvendire, kollarını açarak yorganın üzerine abanmış ve o durumda sabaha karşı donduğu anlaşılmıştır.

Olay yerine gönderilen Cemil ve Rıfat Çavuşlar, gözyaşları dökerek şehidin üzerindeki karları süpürüp arabadan indirirken yorganın altından birdenbire çığlığı basarak ağlayan bir çocuk sesi işitince şaşırdılar ve şehit anayı yana çekip yorganı kaldırınca gördükleri şaheser tablo şu olmuştu:

Otlara sarılı top mermileri arasına yerleştirilmiş çulların içinde, kundaklı bir kız çocuğunun donmaktan kurtulduğu ve müdahale üzerine uyanarak meme için ağlamaya başladığıdır. Cephanesi ve yavrusu uğruna kendisini feda eden bu kahraman Türk anasının acıklı hikâyesini, bu vatan topraklarında yaşayan herkesin, özellikle genç nesillerin iyi değerlendirmesi gerekir...

ATATÜRK'ÜN NEŞELİ BİR ANISI

Atatürk'ün en sevdiği hikâyelerdenmiş. Arada, kendi anlatır, arada başkasına anlattırır, hep gülermiş.

Yeşilaycı bir profesör bir konferans veriyor. Bir ara dinleyicilere sormuş:

- Bir eşeğin önüne iki kova koysanız. Biri su dolu, biri rakı. Hangisini içer?

Cevabı kendi veriyor:

- Tabii suyu.

Gene bitirmiyor, soruyor:

- Neden?

Arkadan bir bekri söz alıyor. Yüksek sesle cevaplıyor:

- Eşekliğinden.

Atatürk bu cevaba bayılıyor. Gülüyor, gülüyor.

Bir akşam Orman Çiftliği'nde yanında erkânı, açık havada oturuyorlar. Rakılarını yudumluyorlar. Biraz ileride, 15-16 yaşlarında bir çiftçi çocuk çalışıyor. Atatürk el edip çağırıyor. Soruyor:

- Söyle çocuk. Bir eşeğin önüne iki kova koysan. Biri rakı dolu, biri su. Hangisini içer?

Anadolu tosunu yutkunuyor. Bakıyor. Gazi Paşa Hazretlerinin ve yanındaki muhterem zevatın önünde rakı kadehleri. Devletin en büyükleri... Esas vaziyetine geçiyor:

- Rakıyı kumandanım!

Atatürk kahkahayı basıyor. Herkes şaşkın. Ata onlara dönüyor. Muzip:

- Aman beyler! Neden diye sormayın!

ATATÜRK'ÜN LAİKLİK DERSİ

Mustafa Kemal, kurulacak devletin şekli ile ilgili toplumun her kesiminden insanlarla görüşmeler yaparken sıra, mollalar, şeyhler ve din büyüğü geçinen kişilere gelir. Mustafa Kemal bunlara haber göndertip gelecek hafta kendileriyle bu konuyu görüşeceğini, ancak konuşmalarının bir temeli olarak katılacak olan herkesin Bakara Suresi'ni 288. ayetine kadar okumalarını rica eder. Toplantı günü gelip çattığında Mustafa Kemal kürsüye çıkar ve sorar:

"Arkadaşlar, buraya gelmeden önce hepinizden Bakara Suresi'ni 288'e kadar okumanızı rica etmiştim. Kimler okudu Bakara'yı 288'e kadar?"

Salondaki bütün eller istisnasız olarak bu rica-

yı yerine getirdiklerini belirtmek için havaya kalkar. Bunun üzerine Mustafa Kemal sözlerine devam eder: "Beyler, işte kuracağımız devletin neden din temeline dayanamayacağının açıklaması: Bakara, yalnızca 286 ayettir."

BİR MİLYON TÜRK ORDUSU

Daha sonra, kalb-i alakası uğruna taç ve tahtını terk ederek, İngiltere Krallığı makamını terk edip Windsor Dük'ü olarak kalmayı tercih eden İngiltere Kralı Sekizinci Edward da Atatürk'ün misafiri olmuştu. Neşeli bir akşam yemeğini takip eden sohbet sırasında, mevzu, Türk ordusunun savaş gücüne intikal etti. İngiliz hakikatçiliği ile, Mustafa Kemal'in ne eşsiz bir kumandan olduğunu bilen misafiri, Atatürk'e o tarihte bir milyonluk insan gücü olan Türk ordusunun iki milyonla harp sahnesine çıkmasının, dünya barışı için "ne güvenilecek kuvvet..." olduğunu söyledi. Atatürk'ün "iki milyon"u "bir milyon" olarak nezaketle tashihini de şu hayranlık duygusuyla tamamladı:

- Evet, Atatürk... Bir milyon Türk ordusu, bir milyon da şahsen siz. Ben tahminimde hata etmedim.

Başkumandanlık yıllarını hatırlayan Gazi, atavik gururu dünyaca malum olan haşmetli misafirinin bu nazik esprisinden elbette çok mütehassis olmuştu. Fakat ona Türk ordusu ve bilhassa hayatında en sevdiği varlık olan Mehmetçik için daha aydınlık bir fikir vermek istedi:

- Eğer, yurt ve dünya barışı ve insanlık hürriyet-

leri için bir kuvvet dengesi olarak ihtiyaç olursa bizim ordumuzun her ferdini, bana layık gördüğünüz ölçü içinde ölçebilirsiniz.

Yani bir milyon kere, bir milyonluk bir kuvvet... Milletinin kıymeti için böylesine sonsuz güven sahibi idi.

"Bir Türk dünyaya bedeldir." "Ne mutlu Türk'üm diyene!" hükümlerinde asla "politika" kokmaz. Bu daha çok, milletinin aslında varolan hasletlerini, devrin bilgi ve tekniği ile tekonloji hasretini, kendisinden sonra geleceklere inandırmak duygusunun ifadesi idi.

BU MİLLETİ NASIL KURTARDIN?

Kurtuluş ve Çanakkale Savaşlarından sonra Atatürk'ü ziyarete gelen İngiliz kralını Atatürk odasında karşılarken İngiliz kralı sorar: "Tamam da tüm bu savaşların, zorlukların üstesinden gelerek nasıl böyle bir vatana sahip oldunuz?" diye. Atatürk cevap vermeden yaverini çağırır ve masada bulunan silahı göstererek yaverine kendisini vurmasını emreder. Yaver hiç tereddütsüz silahı alır ve kafasına sıkar, ama silah boştur. Atatürk yaverini göstererek: "İşte böyle," der.

FRANSA KRALININ ZİYERETİ

Kurtuluş Savaşı sonrası Fransa kralı, Atatürk'ü ziyaret eder. Atatürk, onu sivil kıyafetleri ile karşıla-

ma salonunda karşılar. Fransa kralı direk konuya girerek Akdeniz ve Güneydoğu'nun kendilerine verilmesi konusunda konuşmaya başlar. Atatürk, kraldan müsaade ister ve yukarı kata çıkar. 5 dakika sonra merdivenlerden üniformasıyla inen Atatürk, kralın karşısına gelir ve: "Şimdi konuşalım," der.

ACI BİR ANI

Yıl 1922. 14 Ocak gece yarısı. Mustafa Kemal'in özel treni Eskişehir'e doğru gidiyor. Bu yolculuk, bir kamuoyu yolculuğu olacak ve Gazi, savaş sonrası Anadolu'sunda bazı şehirlerin nabzını yoklaya yoklaya İzmir'e gidip annesini görecek. Ve Latife'yi.

Ama o gece çok sıkıntısı var Mustafa Kemal'in ve bir türlü uyku tutturamıyor.

Ali Çavuş, kompartımanın kapısı önünde sigara üstüne sigara içiyor. Kapıya dayanmış karanlığı seyrederken bir yandan da kendi kendine mırıldanıp duruyor:

"Bu işin bu kadar çabuk oluvereceğini hiç düşünmedim. İşte, sonunda şifreli telgraf geldi. Zübeyde Ana'mızı yitirdik. Peki, ne duruyorum. İçeri girip onu uyandırmalıyım. Ama işe bak, giremiyorum. Kıyamıyorum paşama. Nasıl derim ki: 'Anamız öldü paşam!' diyemem. Onun yüreği anası için atar. Hep söyler. Vatanı kurtarmakla, anasını kurtarmak aynı anlama gelir onun için. Kapıyı açsam telgrafı uzatsam: 'Paşam sen sağ ol' desem: 'Eyvah demez mi?' 'Koca vatanı kurtardım, ama anamı kurtaramadım demez mi?"

Ali Çavuş, anlattığına göre birden yerinden sıç-

ramış. İçeriden bir ses geliyor. Mustafa Kemal sesleniyor.

Çavuş kompartıman kapısını açıp selam duruyor:

"Emret paşam."

Mustafa Kemal yatağa oturmuş, soruyor telaş ile:

"Ne demeye kapıda bekliyorsun sen?"

"Uyku tutturamadım da paşam."

"Annemden bir haber var mı?"

"Az önce bir telgraf geldi dediler, şifreyi çözünce size sunacaklar."

"Boşuna kıvranma Ali, benden de saklamaya çalışma. Ben haberi aldım."

Ali Çavuş bir şey yokmuş gibi durmaya çalışıyor ve merakla soruyor:

"Ne olan, ne haber aldın ki paşam? Hayır haber inşallah."

Mustafa Kemal usul usul anlatıyor:

"Az önce dalmışım; rüyamda yeşil bir ovada anamla el ele geziniyorduk. Hep olduğu gibi, bana bir şeyler anlatıyordu. Birden, bir fırtına çıktı. Bir sel bastırdı, anamızı aldı götürdü. Hiçbir şey yapamadım. Hiç, hiç!.."

Çavuşu bir titremedir almıştı. Derken... Mustafa Kemal emri verdi:

"Çocuk! Al getir şu telgrafı, hemen!"

Ali Çavuş kompartımandan çıkar çıkmaz, çözümü getiren görevliyle karşılaştı.

"Ver onu," dedi, "Paşamız bekliyor."

Kâğıdı aldı, içeri girdi, selam durdu ve: "Sen sağ ol paşam," dedi.

"Millet sağ olsun."

Gözünden iri bir damla gözyaşı akıvermişti. Çavuş: "Ağlama paşam," diye yalvardı.

"Neden? Ben insan değil miyim? Anam öldü. Ben buna ağlarım. Ama anavatan kurtuldu. Bununla da teselli bulurum. Benim için ikisi bir."

İşte ben bunun için:

'Bulunur kurtaracak bahtı kara maderini' diye cevap vermedim mi Namık Kemal'e? Birden, Mustafa Kemal ile Ali Çavuş birbirlerine sarıldılar ve açık açık, hıçkırıklarla, içli içli ağlıyorlardı...

KIZIMI DA GÖTÜR!

Yıllarca önce, İzmir Kadınlar Hapishanesi'nde mahkûm kadınlara akşam dersleri verilmesi kararlaştırılmıştı. Bir gün maarif müdürünün odasına, zayıf, ufak tefek bir genç kız girdi:

- Ben, bu dersleri memnuniyetle kabul ederim efendim, dedi.

Maarif müdürü şaşırmıştı. Karşısındaki genç kız okuldan yeni çıkmış, üstelik de son derece hassas bir insana benziyordu. Müdür bir kere daha hapishanedeki tipleri göz önüne getirdi. Olacak şey değildi!..

- Peki hoca hanım, bu işle meşgul olacağım, dedi.

İki hafta geçmeden, genç kız, soluk ışıklar altında hapishane koğuşundaki akşam derslerine başlamıştı. İşi bittikten sonra ince pardösüsünün yakasını kaldı-

rıyor, süngülü nöbetçilerin, zincirli demir kapıların arasından geçerek sokağa çıkıyor ve hızlı adımlarla evine koşuyordu.

Hapishane müdürü de maarif müdürü gibi hayretler içinde idi. O kavgacı, o geçimsiz mahkûmlar, genç öğretmeni, hem sevmeye hem saymaya başlamışlardı. Hatta bir kere, dersten çıkarken kendisini alkışlamışlardı da. Kadınlar hapishanesinde ilk defa böyle bir hava esiyordu. Fakat işinde inanılmaz bir başarı gösteren genç kızın, bir müddet sonra acayip bir suçla mahkemeye verildiğini görüyoruz. Hakkındaki isnat: Misyonerlik. Gittikçe kabaran dosyalar mütemadiyen misyoner öğretmenden bahsediyordu. Neler de neler yapmamıştı ki!

İş o kadar dallanıp budaklandı ki, Atatürk meseleyi merak etmişti. "Bana misyoner öğretmenin dosyasını getiriniz," dedi. Bütün gece dosyayı inceledikten sonra, ertesi gün Avar'ı yanına çağırttı.

Genç öğretmen, Atatürk'ün karşısına çıktığı vakit bir yaprak gibi titriyordu. Atatürk, bu ufak tefek genç kıza hayretle baktı:

- Misyoner öğretmen sensin, öyle mi? diye sordu.

Avar şaşırmıştı. Yavaşça:

- Efendim, ben öğretmen Avar, diye fısıldadı.

Atatürk, o zaman genç öğretmene doğru parmağını uzatarak yüksek sesle şunları söyledi:

- Hayır... Sen misyoner Avar'sın. Bana da senin gibi misyonerler lazım.

Ondan sonra Atatürk fikirlerini açıkladı:

Bir toplum, daha ziyade aile yoluyla, bilhassa ka-

dın yoluyla kazanılabilirdi. Genç öğretmen Doğu'ya gidecekti. Oradaki genç kızları, hatta bunların arasında hiç Türkçe bilmeyenleri bile toplayacaktı. Onları bu cemiyetin potasında yetiştirecek, sonra bu çocukları birer ışık huzmesi hâlinde köylere gönderecekti.

Sözlerin sonunda:

- Git, memleketin içine gir, dağ köylerine uzan, orada bizden ışık bekleyen yarının annelerini bulacaksın, dedi.

Genç öğretmen, içi içine sığmaz bir hâlde Atatürk'ün yanından çıktı.

İşte, yıllar ve yıllardır Avar, Doğu illerinden birinde Kız Enstitüsü Müdürlüğünde, bu inanılmaz işle meşguldür.

Şimdi Elazığ, Tunceli, Bingöl çevresindeki halk, bu ufacık, tefecik kadından bir azize gibi bahseder. Onun hakkında iki yüze yakın mani, masal ve çocukların dilinden sayısız Avar şarkıları vardı. O, yol vermez geçit tanımaz dağları at sırtında tırmanır; dağ köylerinden, çoğu esmer köy kızlarını toplar, onları kendi ceketine sarıp okuluna götürür.

Avar, Doğu'da gerçekten inanılmaz bir isimdir. Dağ tepesindeki köylere, bu masal kadını, öğrenci toplamak için gittiği zaman köylüler:

- Kızımı da götür, Avar! diye atın üzengisine yapışıyorlar...

MEHMETÇİK VE ATATÜRK

Büyük Taarruzu başlattığımız 25/26 Ağustos 1922 gecesi... Yunan Ordularının Başkomutanı Ge-

neral Hacı Anesti, İzmir'de kuş tüyü yastıklarda sabahlarken Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa, Kocatepe'de Mehmetçik'le omuz omuzadır. Tıpkı Mehmetçik gibi, kaputunu üstüne çekerek öylece sabahlar.

Büyük Taarruz'dan tam bir yıl önceki Sakarya Meydan Muharebesi'nde de göz yaşartan nice öyküler yaşanmıştır. İşte bunlardan sadece birisini, Garp Cephesi Kurmay Başkanı (Rahmetli Orgeneral) Asım Gündüz'den aktaralım:

YENMEYEN TAVUK

"O gün Duatepe'de, düşmanın iniltisini, sevinç gözyaşları ile kutluyorduk. Mürettep Kolordumuzun Kurmay Başkanı Hayrullah Bey, bir akşam yemeği hazırlamıştı. Ancak ortada bir cılız tavuk ile dört beş dilim siyah ekmekten başka bir şey yoktu.

Dünden beri ağzımıza en ufak bir lokma girmemişti. Gazi Paşa, İsmet Paşa, ben, Kâzım Bey, sofraya bağdaş kurduk. Hayrullah (Fişek) Bey, Tevfik (Bıyıklıoğlu) Bey, Salih (Bozok) Bey biraz uzaktaydılar.

Atatürk, Kolordu Komutanı Kâzım Bey'e dönerek:

- Erlere yiyecek ne verebildiniz? diye sordu.

Kâzım (Özalp) Bey şaşırdı, durakladı; Kurmay Başkanı'na dönerek:

- Hayrullah Bey, erlere ne verebildik? diye sordu.

- Efendim, dün sabah tedarik ettiğimiz buğdayı, kavurmaları için birliklere dağıtmıştık...

- Mustafa Kemal Paşa biraz durakladıktan sonra ayağa kalktı ve tavuğa el sürmeden çadırına doğru yürüdü... Biz de onu takip ettik. Ne tavuk ne de bir dilim ekmeğe el sürebilmiştik. O akşam hepimiz yine aç yattık..."

BÜYÜK TAARRUZ VE BÜYÜK ZAFER'DEN GÖRÜNTÜLER

Topçularımızın, 26 Ağustos sabahı saat 4.30'da açtığı ateşle Büyük Taarruz başladı. İlk hamlede, Yunan ordusunun elindeki tahkimli mevziler ele geçirildi ve 27 Ağustos'ta Afyon kenti işgalden kurtarıldı. Yenik düşman, 27 Ağustos gecesi İzmir'e doğru çekilmek istedi. Fakat Fahrettin (Altay) Paşa komutasındaki süvarilerimiz, düşmanın gerilerine sarkarak çekilme yollarını kesmişti. 30 Ağustos günü beş Yunan tümeni, Dumlupınar kuzeyinde çepeçevre kuşatılarak imha edildi. Bu çemberden kaçıp kurtulmayı başaran General Trikopis, 2 Eylül günü Uşak civarında yakalandı. Süvarilerimiz, düşmanın haberleşme imkânlarını ve demiryolu bağlantısını kesmişti. Bu nedenle, Trikopis, Hacı Anesti'nin görevden alınarak kendisinin "Küçük Asya Ordusu" Başkomutanlığına atandığını, esir düştüğü birliğin komutanından öğrendi.

Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa, Mareşal rütbesine henüz terfi etmiş bulunan Genelkurmay Başkanı Fevzi (Çakmak) Paşa ve Garp Cephesi Komutanı İsmet Paşa, 3 Eylül günü Uşak'ta iken esir Yunan Generalleri Trikopis ve Diyenis, 1'inci Ordu Komutanı Nurettin Paşa ile 4'üncü Kolordu Komutanı Kema-

lettin Sami (Gökçe) Paşa'nın arasında, Gazi M. Kemal Paşa'nın huzuruna getirildi. Atatürk esirlere yer gösterip kahve ısmarladı ve sonra: "Nasıl oldu, anlatın?" diyerek düşman tarafında yaşananları sorguladı...

General Trikopis, Büyük Taarruz'un başladığı gece Afyon'da bir baloda eğlendiklerini; bir ucu Kütahya'da diğer ucu Afyon'daki Türk Taarruzu'nun Yunan mevzilerini süratle ezip geçtiğini; sele kapılmış gibi Murat Dağı eteklerine sürüklendiklerini ve Kızıltaş Deresi yamaçlarında kapana kıstırıldıklarını, bütün çıplaklığı ile anlattı.

Bundan sonrasını bizzat General Trikopis'ten dinleyelim:

"Durumu anlamaya, telgraf hatlarımızı kullanmaya ve İzmir'deki başkomutanımızla bağlantı kurmaya dahi vakit bulamadık. (30 Ağustos gününe kadar) Toplarımızı az çok kullanarak geri çekiliyorduk. Fakat sırtımızı o yamaca (Kızıltaş yamaçlarına) dayadıktan sonra, kıpırdamaya dahi mecalimiz kalmadı... Öğleden sonra, topçumuzu da kullanamaz duruma düştük. Ancak tüfeklerimizi kullanabiliyorduk. Bir an geldi ki, tüfeklerimizi dahi ateşleyemeyecek şekilde, bir darlığa sıkıştırıldık... İşte o zaman, süngüleriniz parıldamaya başladı. Arkamız, önümüz, her yanımız süngü. Artık, sonumuz gelmişti. Atımı bile bulamadım. Ormanların içinde, yaya olarak yollara düştüm."

Esir Yunan generali, bozgunu böylece anlattıktan sonra, Gazi'ye sorar:

"Peki, siz bu savaşı nereden yönetiyordunuz?

Atatürk yanıt verir: "İşte, tam o süngülerin parladığı yerden."

Trikopis şaşırır, müthiş bir heyecana kapılır ve saygı ile doğrulur: "Savaş böyle kazanılır," der. "Yoksa yüzlerce kilometre uzaklıktaki bir yattan, harita üzerinde pergelle ölçüp biçerek savaş yönetilmez..."

"BAYRAK MİLLETİN ONURUDUR."

Ege'nin incisi güzel İzmir'imiz, 15 Mayıs 1919'da başlayan Yunan işgalinden 9 Eylül 1922 tarihinde kurtuldu. 30 Ağustos günü Dumlupınar'da Büyük Zaferi kazanan ordularımız bir hamlede Afyon Cephesi'nden Ege'ye, Akdeniz'e, Marmara'ya ulaştılar.

9 Eylül sabahı İzmir'e ilk önce süvarilerimiz, yani atlı birliklerimiz girdi. Vilayet Konağına Türk Bayrağını çekmek Yüzbaşı Şerafettin Bey'e nasip oldu. Bunun anısı olarak Başkomutan Atatürk tarafından kendisine, Buhara Cumhuriyeti'nden gönderilen çok değerli bir kılıç armağan edildi. 1934 yılında Soyadı Yasası kabul edilince de Şerafettin Bey'e "İzmir" soyadı verildi.

Atatürk 9 Eylül günü ikindi vaktinde, yanında İsmet (İnönü) ve Fevzi (Çakmak) Paşalar olduğu hâlde, Belkahve'deki gözetleme yerine geldi. Ordularımızın hareketlerini dürbünle izledi. Özellikle, Kadifekale'ye Türk Bayrağı'nın yeniden çekilmiş olduğunu görünce çok sevindi. Savaşın tüm yorgunluklarından arınıverdi.

Başkomutanlık Karargâhı (O zamanki adı Nif olan) Kemalpaşa'da kurulmuştu. Atatürk ve arkadaşları, geceyi Kemalpaşa'da geçirerek 10 Eylül Pazar sabahı İzmir'e hareket ettiler. İzmir halkı tarafından

büyük bir coşkuyla karşılandılar. İlk önce vilayete gidildi. Atatürk öğleden sonra Karşıyaka'ya geçti. Seçkin bir Süvari Birliği kendisine eşlik ediyordu.

Atatürk Karşıyaka'da İplikçizade Köşkü'nde konaklayacaktı. Şimdilerde Karşıyaka Evlendirme Dairesi'nin karşısında, Yalı'daki 380 Numaralı Çağlayan Apartmanı'nın olduğu yerde bulunan bu köşkün güzelliği dillere destandı. Girişte, kadınlı erkekli muazzam bir topluluk birikmişti. Atatürk onları selamlayarak köşke yöneldiğinde yüzü asıldı. Kaşlarını çattı. Çünkü geçeceği yerde boylu boyunca bir Yunan Bayrağı seriliydi. Karşılayıcılara bunun nedenini sordu. Onlar da "Yunan Kralı Konstantin'in 1921 yılında İzmir'e geldiğinde bu köşkte ağırlandığını; yere serilen Türk Bayrağı'nı çiğneyerek içeri girdiğini" anlattılar.

Atatürk'ün yanıtı kısa ve kesindi: "Yunan kralı hata etmiş, çünkü bayrak bir milletin onurudur. Ben bu hatayı tekrarlamam," diyerek yerdeki bayrağı kaldırttı. Köşkün bembeyaz mermerlerinde ilerleyerek içeri girdi.

MUSTAFA KEMAL'İN, HZ. MUHAMMED (S.A.V)'İ RÜYASINDA GÖRMESİ...

Rahmetli Gazi'yi bize nasıl tanıttılar, nasıl... Bugün, artık son nefesini: "Saat kaç?" diye değil (ölüm anında yanında bulunanların şehadetiyle), "Ve Aleykümselam!" diye verdiğini kesinkes öğrendiğimiz Rahmetli Gazi'ye ait iki hatırayı daha, Yusuf Koç ve

Ali Koç kardeşlerin son çalışmaları, "Başbuğ Atatürk" adlı eserlerinden sizlerle paylaşacağız.

Bakalım iftiracı vicdanlar tövbe edecekler mi?

"Memleketin her tarafında çetin bir mücadele ve mukavemet başlamıştı. Ankara bir kurtuluş burcu ve Mustafa Kemal'in adı bir bayrak olmuştu. Antep, mücadele günlerinin acı bir devresiydi. Memlekette istiklal şuurlaşmış, topyekûn bir vuzuh kazanmıştı.

O zaman ilkokulun ihtiyari sınıfındaydım. Bir sabah okula geldiğim zaman, çocukların bahçede toplanmış olduğunu gördüm. Din Dersleri Muallimi Hafız Halil Efendi'nin konuşacağını söylediler. Halk da okulun bahçesinde toplanmıştı. Az sonra Hafız Halil Efendi kürsüye çıktı. Titrek, fakat heyecanlı bir sesle:

- Din kardeşlerim, sizi Şeyh Sunusî Hazretlerinin bir tebşiri için buraya topladım, dedi ve şu vakayı anlattı:

Şeyh Sunusî Hazretleri, bir gece Peygamberimizi rüyasında görmüş ve koşup elini öpmek istemiş. Peygamber, kendisine sol elini uzatmış. Buna şaşıran ve mahzun olan Şeyh, Peygambere hitaben:

- Ya Resulâllah, niçin sağ elinizi vermediniz? diye sual edince şu cevabı almış:

'Sağ elimi, Ankara'da Mustafa Kemal'e uzattım.'

Bu rüyayı anlatan Hafız Halil Efendi'nin elleri, çenesi ve dili titriyordu. Gözleri dolu doluydu; hitabesi kalabalığı etkilemişti. Birden gür ve imanlı bir sesle:

- Ey ahali, Mustafa Kemal muzaffer olacak; Peygamber Efendimizin sağ eli, onun elindedir. Buna

iman edin!.. diye haykırdı ve kürsüden indi.

Sonradan öğrendiğime göre, Merhum Hafız Halil Efendi bu rüyayı camide vaaz etmiş ve onu imanlı tefsirlerle tamamlamıştır."

(Avni Altıner, Her Yönüyle Atatürk, s. 153-155)

***

İstiklal Harbi günlerinde, Sakarya Meydan Muharebelerinin en kritik dönemlerinde, top seslerinin Ankara'dan duyulmaya başlandığı ve Büyük Millet Meclisi'nin Kayseri'ye nakledilmesinin bile düşünüldüğü günlerde, Atatürk günlük çalışmalarının büyük bir kısmını yürüttüğü ve bugün müze olarak değerlendirilen Ankara Tren İstasyonu'ndaki evde, bir sabah erken kalktığı bir sırada, Çavuş Ali Metin'e:

- Acele olarak Fevzi Paşa'yı telefonla ara, bul ve hemen buraya gelmesini söyle, diyor.

Ali Metin, Fevzi Paşa'yı telefonla arayıp bulduğunda Fevzi Paşa da Atatürk'ün yanına gelmek üzere, hemen evden çıkmakta olduğunu söylüyor. Fevzi Paşa, Atatürk'ün yanına girince Atatürk ona bir kâğıt kalem uzatıp:

- Bugün gördüğün rüyayı yaz ve bana ver, diyor.

Kendisi de bir kâğıt kalem alıp aynı şekilde, o gün gördüğü rüyayı Fevzi Paşa'ya vermek üzere yazmaya başlıyor. Yazma işi bittikten sonra, her iki paşa da karşılıklı olarak yazdıklarını alıp okuyorlar ve okuma işi bittikten sonra birbirlerine bakıp sevinçle gülümsüyorlar.

Her ikisinin de yazdıklarını kendi kâğıtlarından

okuyan Ali Metin, her iki kâğıtta da şu rüyanın yazılmış olduğunu görüyor:

Hz. Peygamber (s.a.v) Efendimiz, Hacı Bayram-ı Velî'ye diyor ki:

- Mustafa'ya söyle, korkmasın, sonunda zafer onların olacak.

Bilindiği gibi, aynı gecede rüyalarında Hz. Peygamber (s.a.v.) Efendimizi, Hacı Bayram-ı Velî'ye bu sözleri söylerken gören o iki muzaffer kumandanın o günkü isimleri, "Mustafa Kemal" ve "Mustafa Fevzi"dir.

(Ahmet Gürtaş, Atatürk ve Din Eğitimi, s. 160-161)

DIŞARIDA DENEDİM "OLUYOR MU?" DİYE

Kurtuluş Savaşı yılları ve Atatürk İzmir'i ziyarete gelir. Atatürk ve silah arkadaşları, başkumandanlar hepsi beraber yemek yenilecek odaya geçerler. Sonra bir başkumandan dayanamayıp konuyu açar: "Mustafa Kemal Paşam, bizim orduda bir asker var, bir oturuşta 1 kazan ayranı bitiriyor!" Atatürk ise: "Yaa... Çağırın gelsin bakalım, görelim marifetini..."

Askeri çağırırlar. Utangaç bir şekilde içeri girer asker. Atatürk'ün karşısına geçer. "Beni çağırmışsınız paşam..." Atatürk: "Evet ya, seni çağırdım Mehmetçik... Duyduğuma göre, sen bir öğünde hiç bırakmadan 1 kazan ayranı bitiriyormuşsun..." Mehmetçik: "Evet paşam, doğru duymuşsunuz..." Atatürk: "Hadi o zaman yap da görelim..." Mehmetçik: "Tamam, ya-

payım paşam, ama bana 5 dakika izin verin. Ben bir dışarı çıkayım, sonra gelir yaparım, olur mu?" Paşa: "Olur bakalım..."

Mehmetçik dışarı çıkar 5 dakika sonra içeri girer. Onun için hazırlanmış bir kazan ayranın başına gelir. "Ya Bismillah!" deyip başlar içmeye. Ayran biter. Paşa: "Aferin oğlum..." Mehmetçik: "Sağ olun paşam." Atatürk: "Yaptın gördük, ama sana bir sualde bulunacağım. 5 dakika dışarı çıkmıştın, o sırada ne diye dışarı çıktın?" Mehmetçik: "Size mahcup olmamak için denedim paşam!"

BİZ HAZIRIZ

Günlerden bir gün İtalyan büyükelçisi, Ata ile görüşmek ister ve huzura davet edilir. O günün muhtelif ekonomik-siyasi konuları hakkında konuşulduktan sonra, büyükelçi: "Ekselans, dün Roma ile yaptığım bir görüşmede hükümetimizin Hatay'ı almak istediği kararını size iletmem söylendi," der. Odada bir an sessizlik olur. Ata, büyükelçiye bir şeyler daha ikram eder ve iki dakika odadakiler ile baş başa bırakır. Döndüğünde ayağında çizmeleri, üzerinde mareşal üniforması ve belinde tabancası vardır. Doğru masasına gider, manyetolu telefondan Mareşal Fevzi Çakmak'ın bağlanmasını ister ve Çakmak'a: "Paşa, İtalyan dostlarımız Hatay'a gelmek istiyorlar, hazır mıyız?" der. Fevzi Çakmak durumu anlar ve: "Biz hazırız paşam," diye yanıtlar. Ata, büyükelçiye döner

ve: "Biz hazırmışız, hükümetinize söyleyin isterlerse Hatay'ı gelip alabilirler."

MUSTAFA KEMAL'İ ETKİLEYEN 4 ERMENİ

Mustafa Kemal ve arkadaşları İstanbul'dan Samsun'a hareket etmek için son hazırlıklarını yürütüyordu. Gecenin geç saatlerinde, Mustafa Kemal'in üç yıl önce kiraladığı ve bugün müze olarak kullanılan Şişli'deki evinin kapısı çalındı. Gelen kişi, Saadeddin Ferid (Talay)'di. Saadeddin Ferid Bey, Mustafa Kemal'in bir gazete aleyhine açtığı davaya bakan avukattı. Mustafa Kemal kapıda onu görünce davayla ilgili bir konuda görüşme yapmak için geldiğini sandı. Fakat Saadeddin Bey, bambaşka bir haberi bildirmek için gelmişti. Getirdiği haber, son derece önemliydi:

"İngilizler, Bandırma Gemisi'ni Karadeniz'de batıracaklar."

Mustafa Kemal, bu bilginin doğruluğunu saptayabilmek için kaynağını öğrenmek istedi:

"Kimden öğrendiniz, bu bilgiyi?" diye sordu.

Saadeddin Bey, bilginin kaynağına olan güveniyle yanıt verdi:

"Berç Keresteciyan Efendi'den, efendim..."

Mustafa Kemal yine sordu: "Siz kendisini tanır mısınız?"

Saadeddin Bey'in: "Şahsen tanımıyorum, fakat ismen biliyorum," yanıtından sonra Mustafa Kemal bu kez, "bu kişinin güvenilir biri olup olmadığını" sordu.

Saadeddin Bey, bu soruyu ise şöyle yanıtladı:

"Kendisi Osmanlı Bankası Müdürü'dür ve aynı zamanda Hilâl-i Ahmer (Kızılay) İkinci Başkanı'dır," dedi. "Hilâl-i Ahmer Başkanı Hamit Bey'e sordum. Bana, 'kişiliğinin, doğasının ve ahlakının son derece düzgün olduğunu' söyledi. Sizin avukatınız olduğumu duyunca bana geldi ve kaynağını belirtmeden şu bilgileri verdi: 'Mustafa Kemal Paşa'nın bindiği vapur, boğazdan çıktıktan sonra batırılacak. Bu görevin torpidoya mı, denizaltına mı verilmesi bile araştırıldı.' Ben de bunları duyduktan sonra Hilâl-i Ahmer Başkanı Hamit Bey'e sordum, kendisini nasıl tanıdığını..."

Mustafa Kemal, arkadaşının getirdiği bu önemli bilgiyi değerlendirdi. Samsun'a gitmek üzere bindiği Bandırma Gemisi hareket ettikten sonra kaptan köşküne çıktı ve kaptana: "Bu andan sonra geminin komutanı benim ve siz benim komutam altındasınız," dedikten sonra geminin rotasını değiştirmesi ve kıyıya olabildiğince yakın yeni bir rota izlemesi buyruğunu verdi.

Ermeni asıllı Berç Keresteciyan bu bilgiyi vermeseydi Mustafa Kemal ve arkadaşlarını Samsun'a götüren Bandırma Gemisi, İstanbul Boğazı'ndan çıkıp Karadeniz'e açıldıktan bir süre sonra, büyük bir olasılıkla torpillenmiş ve batırılmış olacaktı.

Berç Keresteciyan, Türkçe'nin ilk Etimolojik Sözlüğü'nü hazırlayan dilci Bedros Keresteciyan'ın oğluydu. Kızılay İkinci Başkanı olarak onun, Kurtuluş Savaşı'mızda yaptığı üstün hizmetleri, bugün de zaman zaman takdir ve hayranlık duygularıyla anılmaktadır. Ordunun gereksinim duyduğu kimi araç gereçleri zaman zaman tıbbi malzeme ve ilaç sandık-

ları içinde cepheye ulaştırması, ayrıca bir kahramanlık örneği olarak da kuşaklardan kuşaklara anlatılmaktadır.

Mustafa Kemal, 1934 yılında emekli olan Berç Keresteciyan'ın kahramanlığını ve hizmetlerini hiçbir zaman unutmadı. Ülkesinin bu yurtsever evladını, doğum yeri olan Afyonkarahisar'dan milletvekili adayı gösterdi ve onun, milletinin vekili olarak TBMM'ne girmesini sağladı. TBMM'de ilk gayrimüslim (Müslüman olmayan) milletvekili olan Berç Keresteciyan'a, Mustafa Kemal, soyadı yasası çıktığında "Türker" soyadı vererek ona kendinin ve ulusunun teşekkürlerini bildirmiş oldu.

***

Mustafa Kemal, Şam'da erlerin mektuplarını okuyup yazan bir askerden çokça söz edildiğini duydu. Okur yazar ve yardımsever bu askeri çağırıp onunla tanıştı. Aksaraylı Garabed Tombalyan'dı. Garabed babası Kaspar'a çekmişti. Babası Gürünlüydü. Sıkıntısı olan herkesin yardımına koştuğu için, lakabı "Kaspar yapar" olmuştu. Oğlunu Konya'da kolejde okutmuş, ardından askere göndermişti. Mustafa Kemal, Garabed Tombalyan ile tanıştıktan sonra onu yanına aldı.

Bir gece Mustafa Kemal çadırda uyuyordu. Garabed Tombalyan uyanıktı. Nöbetçiler: "Ayak sesleri var!" diye uyarıda bulunmaya kalmadan üç kişi saldırıya geçti. Elinde bıçakla çadırı yırtmaya çalışanın üstüne atılan Garabed Tombalyan saldırganla bo-

ğuştu. Kolundan yaralandı. Saldırı bertaraf edildi. Mustafa Kemal, Garabed Tombalyan'a teşekkür etti. Bir süre sonra Mustafa Kemal, Garabed Tombalyan'ı Halep'e para götürmekle görevlendirdi. Yolda silahlı saldırıya uğrayan gruptan bir asker öldü. Garabed Tombalyan paraları alarak Şam'a geri dönüp getirdi, Mustafa Kemal'e teslim etti. Mustafa Kemal Şam'dan ayrılıncaya değin, bu sadık askerini yanından ayırmadı. Halep'e yerleşen Garabed Tombalyan, Atatürk'ün ölümünü duyunca çok üzüldü. Yakınlarına Atatürk ile ilgili anılarını anlattı. Bir ay sonra öldü.

***

Agop Martayan, Robert Kolej'ini, New York Bilim Ödülü alarak bitirdiği hafta askere alınmış, yedek subay olarak önce Diyarbakır'a, sonra Kafkas Cephesi'ne gönderilmişti. Büyük kahramanlıklar gösterdiği cephede yaralandı ve madalyayla ödüllendirildi. Daha sonra da azınlık subaylarına yönelik önlemler çerçevesinde Güney Cephesi'ne gönderildi. Halep'e asker gözetiminde varan Agop, otele giderken yolda tutsak İngiliz askerlerle karşılaştı. Hintli bir albay, Agop'a, salçalı yemekleri yiyemediklerini, kendilerine kuru gıdalar verilmesini söyledi ve ondan, bu isteğini Türkçe'ye çevirmesini istedi. Agop, tutsak Hintli albayın bu isteğini yerine getirdikten sonra gittiği otelde, gece yarısı, "casusluk yaptığı" suçlamasıyla gözaltına alındı.

Komutana hesap vermek üzere iki asker gözetiminde Şam'daki birliğine gönderildi. Şam'da huzuru-

na çıkarıldığı komutan Mustafa Kemal'di.

Mustafa Kemal, Agop'la ilgili raporu okuduktan sonra, biraz hayranlıkla biraz da merakla Agop'a sordu:

"Nasıl oldu da kaçmadın?" dedi, "Kolaylıkla kaçabilirdin..."

Agop, Kafkas Cephesi'nde aldığı madalyasını işaret etti:

"Bu vatan için kan dökmüşüm, bu madalya sahte değildir," dedi. "Kafkas Cephesi'nden kaçmayan, her hâlde Şam sokaklarından kaçacak değildir. Emir buyurun süngüyü çıkarsınlar."

Askere: "Süngüyü çıkar!" buyruğu veren Mustafa Kemal, genç subaya bir öğüt verdi:

"Halep'te seni tutuklayan komutanını kötülüyorsun, ama o haklıydı," dedi. "Seni de anlıyorum... Gençsin, yedek subaysın, daha askerî kanunları okumamışsın, bilmiyorsun. Şunu bilmelisin ki, tutsaklarla temas etmek yasaktır."

Mustafa Kemal, Agop'un yanında taşıdığı kitabı gördü ve ilgilendi. Latin harfleriyle yazılı Türkçe'yi, ilk kez o kitapta görüyordu.

Agop'a, tabancasını, belgesini verdi ve: "Şam'ı biliyor musun?" diye sordu. Agop: "Şam'ı çok iyi bilirim," deyince Mustafa Kemal ona bu kez özel bir izin verdi.

"O hâlde git, şehri biraz gez, ondan sonra gel," dedi.

Agop'un belgesi elindeydi. İstese bu belgeyle firar edebilirdi. Tam kapıdan çıkarken Mustafa Kemal onu geri çağırdı:

"Gel bakalım, senin üstün başın perişan," dedi, "Bu perişan giysilerle Şam'ı gezmek olmaz." Cebinden kartını çıkardı, bir not yazdı; kartı Agop'a uzattı ve gerekli yere vermesini söyledi. Kartta şu yazı vardı:

"Bu mülazım efendiyi giydiriniz ve tabldotumuza dâhil ediniz."

Aradan yıllar geçti. Sofya Üniversitesi'nde çalışan Agop adlı bir bilim adamının, İstanbul'da yayımlanan Ermenice 'Arevelk' gazetesinde "Türk Yazıtlarının 1200. Yıldönümü" başlıklı bir yazı dizisi yayımlandı. Bu yazı dizisi, dil devrimi hazırlıkları içinde olan Mustafa Kemal'in dikkatini çekti. Yazıları okudukça yazarının kendisine hiç de yabancı gelmediğini duyumsadı. Yıllar önce Şam'da casus diye karşısına getirilen Ermeni yedek subayı geldi gözlerinin önüne. Yazarın fotoğrafını görmek istedi. Eşinin annesinin evini bilen bir kişi gitti, oradan aldığı Agop'un bir fotoğrafını getirdi. Mustafa Kemal, fotoğraftaki Agop'u hemen tanıdı. "Bu Agop, Şam'da bana 'casus' diye getirilen Agop'un ta kendisi," dedi ve... Onun adını, Dil Kurultayı'na katılacak bilim adamları listesine yazdırdı.

Mustafa Kemal'in çağrısı üzerine Sofya'dan gelen Agop ve eşi, İstanbul'da çiçeklerle karşılandı. Zaman yitirilmeden, Agop, Dolmabahçe Sarayı'na götürüldü. Mustafa Kemal, yıllar sonra görüştüğü Agop'a hak ettiği konumu sağladı. Onun danışmanı, sözcüsü ve yapıtlarını düzenleyen biri oldu. Dil konusunda yoğun tartışmaların yapıldığı anlarda, yanı başlarında duran karatahtanın önünde açıklamaları hep Agop

yaptı. Bu yüzden soyadı devrimi ile birlikte, Atatürk "Dil konularını açıklar" anlamında, ona "Dilaçar" soyadı verdi. Ölüm döşeğindeyken Atatürk'ün görmek istediği kişilerin başında Agop Dilaçar geliyordu. Atatürk çok ağır hastaydı. Ona bir vasiyette bulundu:

"Arkadaşlara selam... Sakın... Dil çalışmalarını... Gevşetmeyiniz..." dedi.

Agop Dilaçar, tüm yaşamını Atatürk'ün bu vasiyetini yerine getirmek için çalışarak değerlendirdi.

***

Mustafa Kemal'in İstanbul'daki dostları arasında İğneciyan adında bir Ermeni vardı. Mustafa Kemal Çanakkale'den döndükten sonra, İğneciyan, Mustafa Kemal'in Şişli'deki evini sık sık ziyaret ederdi. Türkçe Sözlük konusunda çalışmalar yapan İğneciyan oldukça da zengindi. Mustafa Kemal, maddi sıkıntıya düştüğünde ona yardım da etmişti.

Mustafa Kemal Anadolu'ya geçince İğneciyan tutuklanıp Malta'ya sürgün edildi. Servetine, tüm mallarına el konuldu. Malta'dan döndükten sonra üzerindeki elbiseden başka hiçbir şeyi olmayan bir yoksul adamdı artık İğneciyan. Apartmanları ve köşkü elinden gittiği için, kızıyla birlikte Yedikule'de bir gecekonduya sığındı.

Yıl 1927... Mustafa Kemal Anadolu'ya geçtikten yıllar sonra ilk kez İstanbul'a geldi. Bunu duyan İğneciyan, eski dostunu görmek ve uğradığı haksızlığın düzeltilmesi için Dolmabahçe Sarayı'na gitti. Kapıda

nöbetçiye: "Ben, Gazi'nin eski dostuyum, onu görmek istiyorum," dedi.

Nöbetçi, adını ve soyadını sordu, daha ayrıntılı bilgi istedi.

"Adım İğneciyan'dır," dedi, "Gazi'nin eski dostuyum, arkadaşıyım."

Nöbetçi baştan aşağı İğneciyan'ı süzdü. Kılık kıyafetine baktı. Söylediklerini inandırıcı bulmadı, onu geri çevirdi. İğneciyan birkaç kez daha geldi Dolmabahçe Sarayı'na, ama her gelişinde çeşitli gerekçelerle atlatıldı. Fakat yılmadı.

Bir gün kızıyla birlikte yeniden Dolmabahçe Sarayı'nın önüne geldi. İnsanlar toplanmışlardı sarayın çevresinde... Motor sesleri, polislerin koşuşturmaları ve halkın coşkusu birbirine karışıyordu. Bu hareketlilik, Mustafa Kemal'in bir gezi için saraydan çıkacağının belirtisiydi. Polisler, İğneciyan ve kızına çevreden uzaklaşmalarını söylediler. Bu sırada Mustafa Kemal kapıdan çıkmış, otomobiline binmek üzereydi. İğneciyan'ın kızı ok gibi fırlayıp insanların oluşturduğu etten duvarın arasından sızarak Gazi'nin yanına kadar varabildi.

Genç kızın telaşlı durumu, Mustafa Kemal'in dikkatini çekti:

"Kim bu kız?" dedi.

Çevredekiler şaşkın ve suskundu. Mustafa Kemal'in sorusunu, küçük kız kendi yanıtladı:

"Ben İğneciyan'ın kızıyım, Gazi Hazretleri," dedi.

Gazi birden durdu ve küçük kıza merakla sordu:

"Baban nerede?" dedi. "Hani, baban?.. Nerede?.."

Küçük kız biraz da ezik bir sesle yanıtladı bu soruyu:

"Dışarıda bekliyor," dedi, "İçeri sokmuyorlar, sizin yanınıza yaklaştırmıyorlar..."

Mustafa Kemal'in buyruğuyla İğneciyan içeri alındı. İki dost, yıllar sonra birbirine kavuştuğunda Mustafa Kemal ne durumda olduğunu sordu İğneciyan'a. O da başına gelen tüm olayları ve kendisine yapılan tüm haksızlıkları tek tek anlattı. Mustafa Kemal'in gözleri doldu.

"Böyle bir haksızlık karşısında kayıtsız kalınamaz," dedi ve İğneciyan'ın anlattığı olayların en ince ayrıntısına değin araştırılması buyruğunu verdi.

Yapılan araştırma ve inceleme sonucu İğneciyan'ın haklı olduğu, tüm mallarının elinden haksız yere alındığı anlaşıldı. El konulan tüm malları kendisine geri verildikten sonra, ayrıca bir de maaş bağlandı. İğneciyan eski günlerinin huzuruna kavuştu.

Bu olayın ardından on bir yıl geçmişti. Yıl 1938 Kasımının 10'uydu. Mustafa Kemal'in ölüm haberi İğneciyan'a da çok ağır gelmiş, onu yatağa düşürmüştü.

"Bakalım nasıl dayanacağım, ne kadar dayanacağım bu acıma?" dedi kızına ve... Ancak iki gün dayanabildi. 12 Kasım 1938 tarihinde de İğneciyan yaşamını yitirdi.

"MİLLETİMİN RAHAT UYUMASI."

İzmir kurtuldu. Çok tatlı bir yorgunluk. Ankara'ya hareket edecekler. Trene binerler, kompartımana çekilirler.

Ertesi gün kompartımanın kapısını çalar yaveri.

Açar yorgun, bitkin; kravatını yıkamaktadır Atatürk. Yaveri: "Paşam, bu ne hâl? Hiç uyumadınız herhâlde; niye böylesiniz?" der.

"Ya çocuk, kompartımanıma, yastıkla battaniye koymayı unutmuşsunuz. Kolumu yastık yaptım, ağrıdı; setremi yastık yaptım üşüdüm. Ben de uyumadım, kalktım," der.

Yaveri: "Aman paşam! Birimize haber vereydiniz, hemen size bir yastıkla battaniye getirirdik," der.

Ve bir ülke kurtarmaktan dönen komutan, tarihî bir cevap verir. Der ki: "Geç fark ettim, hepiniz en az benim kadar yorgundunuz. Hiçbirinize kıyamadım. Önemli olan benim uyumam değil, milletimin rahat uyuması."

"YENİLSEYDİK SORUMLU BEN OLACAKTIM."

Bir aralık, konu İstiklal Savaşı'na geldi. Dikkat ettim, binbaşılar dâhil her komutanın hangi birliğe komuta ettiğini, nerede bulunduğunu -bir gün önce olmuş gibi- hatırlıyordu. O savaş ki, araç, gereç, personel kıtlığı bugün güç tasavvur edilirdi. Tümenlere binbaşılar, kolordulara yarbaylar komuta ediyordu! Fakat bu kadro, canını dişine takmış bir ekipti. Var

olmak ya da olmamak, bu savaşın sonucuna bağlıydı. 30 Ağustos, bu ruh hâletinin eseriydi. Böyle bir dramı, hem yazarın hem baş aktörünün ağzından dinlemek müstesna bir mutluluktu. O anılar, Ata'yı coşturdukça coşturuyordu. Anlatmalarında abartma yoktu. Ama bu anlatış öylesine canlı, öylesine plastikti ki, hepimiz heyecandan heyecana sürükleniyorduk. Anlatışlarını şöyle bağladı:

- İşte büyük zafer böyle ortak bir eserdir. Şerefler de ortaktır.

Bu alçakgönüllülük şaheseriyle konunun kapanacağını tahmin ediyorduk. Bu arada Atatürk bir duraklama yaptı. Sonra içine dönük, âdeta kendisiyle konuşur gibi ilave etti:

- Ama yenilseydik sorumluluk ortak olmayacak, yalnız bana ait olacaktı.

Bu belagat karşısında gözyaşımı tutamadım. Tarihin, zaferleri kendine mal eden, yenilgileri ise maiyetine yükleyen sahte kahramanlarını hatırladım.

YANINA ALDIĞI İLK ER

O, Samsun'a çıktığı zaman, üstü başı yırtık, postalları patlamış, silahsız bir er gördü. Yüzünün rengi bakıra dönmüş, yağları eriyip kemik ve sinir kalmış bu Türk askeri ağlıyordu. Ona sordu:

- Asker ağlamaz arkadaş, sen ne ağlıyorsun?

Er irkildi, başını kaldırdı. Bu sesi tanıyordu ve bu yüz ona yabancı değildi. Hemen doğruldu ve Anafartalar'daki Komutanını çelik yay gibi selamladı.

- Söyle, niçin ağlıyorsun?

İç Anadolu'nun yanık yürekli çocuğu içini çekti:

- Düşman memleketi bastı, hükümet beni terhis etti. Silahımızı elimizden aldı. Toprağıma giren düşmanı ne ile öldüreceğim?

Kemal Atatürk, erin omzuna elini koydu:

- Üzülme çocuğum, dedi, Gel benimle!

Ve Samsun deposunda giydirilip silahlandırarak yanına aldığı ilk er bu Mehmetçik oldu.

İZMİR SUİKASTI

İzmir'de hazırlanan o alçakça suikastın sonuçsuz kalmasından sonra, bir gün bize şu olayı anlatmıştı:

"Ziya Hurşit'in beni öldürmeye memur ettiği iki zavallı vardı. Sorguları yapıldıktan sonra bunların birisini yanıma çağırdım. Odada kimse yoktu. Kendisine sordum:

- Sen Mustafa Kemal'i öldürecekmişsin, öyle mi?

- Evet, dedi.

Ben yine sordum:

- Mustafa Kemal ne yapmıştı ki, onu öldürecektin?

- Fena bir adammış o. Memlekete çok fenalık yapmış. Sonra bize onu öldürmek için para da vereceklerdi.

- Sen Mustafa Kemal'i tanıyor musun?

- Hayır.

- O hâlde, tanımadığın bir adamı nasıl öldürecektin?

- Geçerken işaret edecekler, Mustafa Kemal işte budur, diyeceklerdi. Biz de öldürecektik.

O zaman cebimdeki tabancayı çıkararak kendisine uzattım:

- Mustafa Kemal benim, haydi al eline tabancayı, öldür, dedim.

Herif benden bu karşılığı alınca yıldırımla vurulmuş gibi oldu. Bir süre şaşkın şaşkın yüzüme baktıktan sonra, diz üstü kapanarak hüngür hüngür ağlamaya başladı.

MUTSUZ LİDER

Bir akşam sofrasının hararetli bir döneminde, Mustafa Kemal kişisel özgürlüğünün birçok bölümlerinden yoksun bırakılması acısını, hüzün dolu sözlerle şöyle anlattı:

"Şimdi siz buradan ayrılır, istediğiniz yerde gezer dolaşırsınız. Benim gözümde, bunun ne büyük mutluluk olduğunu bilemezsiniz. Hâlime bakın, sahip olduğunuz bu özgürlükten yoksunum. Cumhurbaşkanıyım, ama köşeye atılmış ve özgürlüğü sınırlı bir insanım. Bütün eğlencem, akşamları soframa topladığım arkadaşlara ayrılmıştır. Haydi şimdi buradan ayrılıp bol bol dolaşın, istediğiniz yerlere girip çıkın, arzu ettiğiniz gibi eğlenin. Ben de bunun hayaliyle avunurum," dedi.

O akşam hepimiz masadan erken ayrıldık.

ASKERLE GÜREŞ

Bir gezisinde, kolordu binasının kapısında, aslan yapılı bir Mehmetçik gördü. Çağırdı ve güler yüzle sordu:

- Sen güreş bilir misin?

Yanındakilerden en kuvvetli görünenlerle Mehmetçiği güreştirdi. Genç asker her zaman üstün geliyordu. Çok neşelendi, ayağa fırladı.

Ceketini çıkarıp Mehmet'e ense tuttu:

- Haydi, bir de benimle güreş!

Katıksız ve temiz Anadolu çocuğu Ata'sının yüzüne hayranlıkla baktı:

- Atam, dedi, Senin sırtını yedi düvel yere getiremedi. Bir Mehmet mi bu işi başarır?

Gözleri doldu ve ağlamamak için gülmeye çalıştı.

"GENELGEYLE DEVRİM OLMAZ ."

1924 yılının ilkbaharıydı. Erzurum ve Pasinler'de depremde birçok köyün evleri yıkılmıştı. Zarar gören halkla görüşmek için Pasinler'e gelen Atatürk, halkın içinden ihtiyar bir köylüyü çağırdı:

- Depremden çok zarar gördün mü, baba? diye sordu. Atatürk ihtiyarın şüphesini görünce, tekrar sordu:

- Hükümet sana kaç lira verse zararını karşılayabilirsin?

İhtiyar, Kürt şivesiyle:

- Vale, padişah bilir! dedi.

Atatürk gülümsedi. Yumuşak bir sesle:

- Baba, padişah yok; onları siz kaldırmadınız mı? Söyle bakalım zararın ne?

İhtiyar tekrar etti:

- Padişah bilir!..

Bu cevap karşısında kaşları çatılan Atatürk, kaymakama döndü:

- Siz daha devrimi yaymamışsınız! dedi.

Bu sırada, görevini başarmış insanlara özgü bir ağırbaşlılıkla ortaya atılan tahrirat kâtibi:

- Köylere genelge yolladık paşam, dedi. Atatürk'ün fırtınalı yüzü, daha çok karıştı:

- Oğlum, dedi, genelgeyle devrim olamaz!..

ATATÜRK'ÜN EZANA SAYGISI

Dolmabahçe önünde demir atmış olan Savarona'nın güvertesinde, hasır koltuğunda güneşin batışını seyrediyordu. Ufuk, minarelerin arkasında kıpkızıl bir renk almıştı. İstanbul, camileriyle ateşten bir fona yaslanmış gibiydi. Füreya, Atatürk'e son okuduğu kitabı getirmiş, yanı başında oturtuyordu. "Söyler misiniz, bana bir Münir çalsınlar," dedi Atatürk. Yaveri koşup gramofona bir taş plak koydu. Az sonra, minarelerin birinde yanık sesli bir müezzinin ezanı duyuldu. Atatürk başıyla işaret verdi. Plağı susturdular. Hepsi huşu içinde ezanı dinlediler. Füreya, başını öteye, camilerden yana çevirmiş olan Ata'nın göz pınarlarında yaşların biriktiğini gördü. Bir damla süzülmüş, yanağından aşağı akıyordu. Atatürk, uzun müddet yanındakilere doğru dönmedi. Nihayet

başını çevirdiğinde hem ezan bitmişti hem o kendini toparlamıştı. "Ne yazık ki, ezanı tekrar ettirmemize imkân yok, Füreya'cığım," dedi yumuşak bir sesle. "Sabah ezanını bekler, hep birlikte dinleriz paşam," dedi Füreya.

JAPON VELİAHDI

Japon Veliahdı gelmişti. Büyük ve mükellef bir ziyafet sofrasındaydılar. Atatürk, bir aralık Japon tarihinden söz açtı ve bir meydan muharebesini anlattı.

Japon Veliahdı hayret etmişti. Atatürk, tarihten mitolojiye geçti ve yine Japon mitolojisinden konuştu.

Veliahdın ağzı açık kalmıştı. Söz edebiyata intikal etti. Atatürk:

- Japon şiirinin dünya edebiyatında çok büyük etkileri vardır... diyerek meşhur Japon şairlerinden mısralar okudu.

Veliaht, "bunları nereden biliyorsunuz?" diye soramadı, fakat Atatürk'ün bilgi ve hafızasına hayran kalmıştı.

Atatürk hep böyleydi. Her şeyi planlıydı. O, bütün bunları, veliaht gelmeden on gün önce tercümeler yaptırarak öğrenmişti.

(Niyazi Ahmet Banoğlu)

HALİL AĞA GERÇEĞİ

"Gel yardım et bana Nuri... Kaçalım köşkten..."

Onun bu içtenlikli isteğine karşı çıkmak, büyük haksızlık olacaktı.

"Tamam, sen planı hazırla, ben uygulamasını yaparım..."

Atatürk ve Nuri Conker, birinin hazırladığı ötekinin uyguladığı plan sonunda, Florya Köşkü'nün tüm nöbetçilerini atlattılar ve köşkten kaçtılar.

Altlarında, Nuri Conker'in bir arkadaşının arabası vardı. Eylül sonu akşamı, sonbaharın tadını çıkararak Çekmece'ye doğru gidiyorlardı.

Birden, Atatürk'ün gözleri, akşam güneşi altında çift süren bir köylüye takıldı. Yaşlı bir adamdı bu. Sabanın sapına iyice yapışmış, toprakları yavaş yavaş deviriyordu. Fakat çiftin bir yanında öküz, bir yanında merkep vardı. Eşit güçlerle çekilmediği için saban yalpa yapıyordu.

Atatürk şoföre durmasını söyledi. İndiler. Köylüye seslendi:

"Kolay gelsin ağa!.."

Köylü, bu sese başını çevirmeden karşılık verdi:

"Kolay gelsin"

"İşler nasıl ağa? Bu yıl mahsulden yüzünüz güldü mü?"

Köylü isteksiz konuştu:

"Tanrı'nın gücüne gitmesin bey, bu yıl yufkaydı mahsul. Kabahatin acığı bizde, acığı yukarıda! Biz geç davrandık, yukarısı da rahmeti esirgedi."

"Bakıyorum, sabanın bir yanında öküz, bir yanında merkep koşulu. Öküzün yok mu senin?"

"Var olmasına vardı ya, hıdrellezde vergi memurları sattılar."

"Hiç vergi memurları köylünün üretim aracını satar mı? Olmaz böyle şey! Muhtara şikâyet etseydin..."

Köylü güldü:

"Muhtar başında deel miydi memurun, a bey?"

Atatürk dudaklarını dişleri arasında ezerek konuştu:

"Kaymakama gitseydin."

Köylü iyice güldü.

"Sen de benle gönül mü eyleyon beyim?" dedi.

Atatürk konuşmayı sürdürdü:

"Eee peki, İstanbul şuracıkta, geleydin valiye anlataydın derdini... Onun işi bu değil mi?"

Köylü, Atatürk'ün saflığına inanmış, iyiden iyiye gülüyordu. Konuşmanın tadını çıkardığı için keyiflenmişti de biraz. Kestirip attı:

"Bırak şu sağırı allasen, biz onun buralardan gelip geçtiğini çok gördük. Yakasına yapışsak acep derdimizi duyurabilir miyiz?"

Atatürk sordu:

"Adın ne senin ağa?"

"Halil... Köylük yerde sorsan, Halil Ağa derler..."

"Demek varlıklısın?.. Ağa dediklerine göre."

"Acık çiftimiz, çubuğumuz varken adımız 'ağa'ya çıkmış."

"Peki Halil ağa, bu senin işin beni bayağı meraklandırdı. Benim bildiğime göre, bir çiftçinin üretim aracı elinden alınmaz. Sen aldılar diyorsun. Hadi kaymakam şöyle, vali böyle diyelim; eee peki bir Başvekil İsmet Paşa var, bilir misin?"

"Bilmez olur muyum, beyim?"

"Tamam öyleyse hemen her hafta İstanbul'a geliyor. Florya Köşkü' ne iniyor. Köşk de şuracıkta. Bir

gün kapıda bekleseydin de derdini dökseydin ona... Herhâlde çaresini bulurdu."

"Sen benim konuşmamdan hoşlaştın, gönül eyliyorsun. Ama bak şimci, tutalım gittim vardım, beni o kapıya koymazlar ya... Tutalım ki kodular, koskoca İsmet Paşa'mızı göstertmezler ya. Tut ki gösterdiler, ya ona hâlimi nasıl yanacağım hele; o sağırın sağırı! Heç işitmez beni..."

Nuri Conker lafa karışmak istedi, Atatürk bir hareketiyle onu durdurdu.

"Eee peki, bakalım bu dediğime ne bulacaksın!" dedi.

"Atatürk, koca yaz şuracıkta oturup duruyordu. Gitseydin, çıksaydın önüne, anlatsaydın hâlini. O da seni yüzüstü bırakacak değildi ya!.."

Köylü iyice keyiflenmiş, gülüyordu.

"Sen ne diyorsun bey?" dedi.

"Mustafa Kemal Paşa Atatürk'ümüzün yüzünü görmek için peygamber gücü gerek... Hem, tut ki gördük. Yiyip içmekten, işinden gücünden başını kaldırıp bizim öküzün arkasından mı seyirecek?.."

Halil Ağa, sigarasının son nefesini ciğerlerine doldururken Atatürk'ten yeni aldığı sigarayı da kulağının arkasına yerleştiriyor, çiftinin başına gitmeye hazırlanıyordu. Konuşacak bir şey de kalmamıştı. Atatürk köylünün omzuna elini koyarak:

"Senden hoşlandım Halil Ağa," dedi.

"Bir gün köyüne de gelir, bir ayranını içerim. Açık yürekli bir vatandaşsın. Ama yine de sana söylüyorum, hakkını kimsede bırakma, ara!.."

Döndüler, arabaya bindiler. Halil Ağa, onları uğurladı.

"Meraklanma beyim, evelallah heç kimse bizim hakkımıza el değdiremez. Fakat bu, devlet babaya borçtur. Ödenmesi gerek..."

Otomobil hareket etti. Atatürk'ün canı sıkılmıştı.

"Bir uygun yerden dönelim, tadı kaçtı bu işin!.." dedi.

Dönüş yolunda Atatürk konuşmuyor, sigara üstüne sigara yakıyordu. Yüzünde ince bir keder vardı.

"Yahu çocuk, şu Halil Ağa'nın vergi borcundan öküzünü satmışız, merkeple çift sürüyor; hâlâ da 'devlet baba' diyor. Ne mübarek millet, bu millet!.."

Köşke döndüklerinde Atatürk yaverine emretti:

"Şimdi," dedi, "İstanbul'da ne kadar bakan, milletvekili varsa hepsini telefonla bulacaksın!.. Bu akşam kendilerini yemeğe bekliyorum. Ayrıca Vali Muhittin Üstündağ ile İsmet Paşa'yı bul, onlara da haber ver."

Yaver odadan çıktı... Atatürk, Nuri Conker'e döndü:

"Şimdi sen de arabayla çıkıp o Halil Ağa'ya gideceksin. Ona benim kim olduğumu söyleme. Tüccar, zengin bir adam filan dersin. 'Seni sevdi, sana öküz alıverecek,' diye bir şeyler söyle, kandır. Kuşkulandırmadan, al getir buraya."

O akşam Atatürk'ün sofrasında, Başbakan İsmet İnönü, bakanlar, milletvekilleri ve İstanbul Valisi Muhittin Üstündağ'dan oluşan yirmi beş konuk vardı. Atatürk: "Bu akşam soframıza efendimiz gelecek," dedi.

"Kendisine nasıl davranacağınızı çok merak ediyorum."

Bir süre sonra içeri başyaver girdi ve Atatürk'ün kulağına bir şeyler söyledi. Atatürk: "Buyursun!" dedi.

Başyaver kapıyı açıp da Halil Ağa, gündüz konuştuğu beyin sofranın başında oturduğunu, yanı başında da İsmet Paşa'nın yer aldığını görünce şaşkınlıktan dona kaldı. Dizlerinin bağı çözülmüştü. Atatürk onu görünce ayağa kalktı. Arkasından tüm konukları da ayağa kalktılar. Atatürk son konuğunu: "Hoş geldin Halil Ağa," diye karşıladıktan sonra, kendisini sofradaki konuklarına tanıttı:

"İşte beklediğimiz, efendimiz," dedi.

Nuri Conker, Halil Ağa'yı Atatürk'ün sağ başına oturttu, kendisi de yanındaki sandalyeye geçti. Atatürk, sofradakilere, o gün köşkten Conker'le birlikte nasıl kaçtığını; Halil Ağa'yı, bir yanında öküz bir yanında merkeple çift sürerken nasıl gördüğünü; sigara yakmak bahanesiyle nasıl kendisi ile konuştuğunu ayrıntılı bir şekilde anlattıktan sonra şöyle dedi:

"Şimdi, gerisini Halil Ağa ile birlikte yanınızda tekrarlayacağız. Ben sorduklarımı baştan soracağım, Halil Ağa da orada bana söylediklerini olduğu gibi tekrarlayacak."

Halil Ağa'ya döndü:

"Bak beri, Halil Ağa," dedi, "Sen bu akşam benim baş misafirimsin. Senin açık sözlülüğünü pek çok beğendiğimi bugün söyledim. Konuşmamızdan sonra sana hiçbir zarar gelmeyecek. Öküzünü de alacağım. Ama şimdi ben tarlada sorduklarımı baştan soracağım, sen de orada söylediklerini aynen tekrarlayacaksın. İşte soruyorum: Bakıyorum sabanın bir yanında

öküz, bir yanında merkep koşulu. Öküzün yok mu senin?"

Halil Ağa, dudakları titreyerek Atatürk'ün ayağına kapanacak oldu.

Atatürk önledi:

"Yoo, bak böyle şey istemem. Soruyorum, cevap ver."

Soru-cevap valiye kadar aynen tekrarlandı. Sofradakiler, soluk almadan konuşmayı izliyorlardı. Ürkütücü sorulara gelmişti sıra. Atatürk sordu:

"Peki İstanbul şuracıkta, gideydin valiye, anlataydın derdini; onun işi bu değil mi?"

Vali Muhittin Üstündağ, Halil Ağa'nın ancak iki metre ötesinden kendisine bakıyordu. Nasıl desin? Ter basmıştı iyice, işi savuşturmanın yoluna kaçtı:

"Vali Paşamızı biz görüp dururuz buralarda. Eteğine düşsek derdimizi duyurabilir miyiz ki..."

"Olmadı bu, Halil Ağa... Bana dediğin gibi, dosdoğru..."

"Böyle demedik mi beyim?.."

"Ya, ben mi yanlış anladım?.. dur soralım bakalım Nuri'ye. Nuri, böyle mi dedi bize Halil Ağa?"

Nuri Conker karşılık verdi. "Hayır paşam!.."

"Gördün mü?.. Demek aklında yanlış kalmış. Hani bir şey dediydin sen, vali neden duymazmış?.. Aynen bana söylediğin gibi söyle."

Halil Ağa kekeleyerek konuştu:

"Köylük yerinde, bizim dilimiz sağır demeye alışmıştır paşam," dedi.

"Kusura kalma gayri..."

Atatürk gülmeye başladı:

"Diplomatsın ki, yaman diplomatsın Halil Ağa... Ama şimdi diplomatlık sırası değil, doğruyu konuşacağız... Söyle bana, orada dediğin gibi..."

Halil Ağa gözünü yumup başını yere eğdi:

"Şaşırmıştım, ağzımdan yanlışlıkla 'bırak bu sağırı' diye bir laf kaçırmışım.."

Sofrada gülüşmeler başlamıştı.

"Hadi, buna da oldu diyelim. Geçelim gerisine."

"Eee, peki bir Başvekil İsmet Paşa var, bilir misin?"

Halil Ağa İsmet Paşa'nın yüzüne baktı ve gözlerini yere indirdi:

"Şanlı İsmet Paşa'mız bilinmez olur mu hiç? O bugüne bugün..."

Atatürk, Halil Ağa'yı durdurdu.

"Bırak şimdi övgüleri," dedi, "Ben lafın gerisini getireyim: Tamam öyleyse. Hemen her hafta İstanbul'a geliyor, Florya Köşkü' ne iniyor, köşk de şuracıkta. Bir gün kapıda bekleseydin de derdini dökseydin ona. Herhâlde bir çaresini bulurdu."

Halil Ağa yine kaçamak yanıt verdi:

"Kapıya koymazlar ya bizi, koysalar da şanlı paşamıza öküzümüzü mü yanacağız!.."

Atatürk'ün sesi iyice sertleşti:

"Beni uğraştırma Halil Ağa," dedi, "Erkek adam sözünü yalamaz. Ne dediysen tıpkısını tekrarlayacaksın!.."

Halil Ağa ürktü, toparlandı. Başını yine yere gömüp konuştu:

"Şanlı paşamıza da sağır dedikti ya..."

"Yalnız sağır değil, 'sağırın sağırı' değil miydi?"

Halil Ağa yere eğik başını acıyla salladı:

"Öyle dedikti paşam, doğrusun!.." diyebildi.

Atatürk, İsmet Paşa konusunda daha fazla ısrar etmedi, sözü kendine getirdi.

"Son soruyu sorayım şimdi," dedi. "Bunun da karşılığını ver, öküzünü al git."

"Koca yaz şuracıkta Atatürk oturmuyor mu? Gitseydin, çıksaydın önüne; anlatsaydın hâlini. O da seni yüzüstü bırakacak değildi ya?"

"Hiç bırakır mı aslan paşam benim!.. Erip erişir de tarlama dek gelir, hâlimi dinler."

"Bırak bunları Halil Ağa, dediğini tekrarla."

Halil Ağa birden diklendi. Her şeyi göze almış insanların yiğitliği içinde doğruldu. Atatürk'ün gözlerinin içlerine bakarak konuştu.

"İşte bunu demem paşam," dedi. "Ağzıma ataş doldur, işte bunu demem!"

Atatürk gülmeye başladı:

"Zorlatacak bizi bu Halil Ağa, laf anlamıyor," dedi. "Mustafa Kemal Paşa Atatürk'ümüzün yüzünü görmek için, peygamber gücü gerek demiştin, yanılmıyorsam. 'Görsem de işinden gücünden, yiyip içmekten başını kaldıracak da bizim öküzün arkasından mı seğirtecek' demiştin."

Halil Ağa'nın gözlerinden yaşlar inmeye başladı. Taş kesilmiş, duruyordu. Atatürk konuşmasını içtenlikle sürdürdü:

"Atatürk de işi içkiye vurmuş, sarhoşun biri, demeye getirdin ya fazla üstelemeyeyim," dedi.

"Şimdi bak, beni dinle Halil Ağa... Seni şu kadar

üzmemin sebebi, şunu anlatmak içindi: Şu gördüğün altı bay hükümet... yani, biri başbakan, ötekiler de bakan! Memlekete göz kulak olacak, işleri evirip çevirecekler diye bu makama getirilmişler. Bir kanun gerekti mi, bu baylar hemen sıvanırlar. İsviçre'den mi olur, İtalya'dan mı olur, Fransa'dan mı, velhasıl neredense bir kanun buluştururlar, Türkçe'ye çevirtirler, sonra basıp imzayı gönderirler Büyük Millet Meclisi'ne... Büyük Millet Meclisi dediğim, şu alt baştan senin yanına kadar olan beyler. Kanun bunlara gelir. Bunlar da: 'Hükümet elbette incelemiş, gerekeni düşünmüştür, benim ayrıca zorlanmama gerek yok,' derler ve kaldırırlar parmaklarını, olur sana bir kanun!.. Ama sonra bir vergi memuru gelir, vergi borcundan Halil Ağa'nın öküzünü çeker, satar... Halil Ağa da tarlasını bir yanda merkep, bir yanda öküz, ırgalana ırgalana sürmeye çalışır. Ama üretim düşermiş, ekim zorlaşırmış, kimin umurunda... Sonra ben bunları görürüm, içim kan ağlar, işitirim, tasalanırım! Eee, hakça söyle bakalım şimdi Halil Ağa... Sen benim yerimde olsan efkar dağıtmak için, bunları bu beylerle konuşmak için içmez misin? Ama sonra da Halil Ağa tutar, sana 'sarhoş' der..."

Halil Ağa'nın dili çözülmüştü:

"Öyle diyen yok haşa!.. Dinden çıkmak gibidir... Buldun mu bunu, hacısı da içer, hocası da içer..."

Atatürk sordu:

"Peki sen de içer misin?"

"Hiç bulunur da içilmez olur mu paşam?.. İçeriz ki, tıpkı şerbet gibi!.."

Atatürk hizmet edenlere işaret etti, kadehleri

doldurttu. Kendi kadehini Halil Ağa'ya uzattı:

"Hadi bakalım Halil Ağa," dedi, "Sağlığına içelim."

Halil Ağa: "Koca Allah, benim ömrümden de sana pay düşürsün paşam, sağlık düşürsün," dedikten sonra Halil Ağa, edeple başını kenara çevirdi; eline verilen kadehi bir yudumda boşaltıverdi. Yüzü kızarmış, gözleri parlıyordu. Ellerini dizlerinin üzerine koyarak Atatürk'e döndü:

"Yunan'ı denize döktün paşam, bayrağımızı başucumuza diktin. Benim gibi bir köylü parçasını sofrana alıp içirdin. Sana duaya bilem dilim dönmez ki... Nideyim ben şimdi? Bırak ki oh paşam, ayağını öpem..."

Halil Ağa, Atatürk'ün ayağını öpmek için davranınca Atatürk onu sıkıca tuttu ve bu hareketi yapmasını önledi. Halil Ağa bu kez, Atatürk'ün ellerine sarıldı, ellerini öpmeye başladı:

"Bayrağımız gibi sen de başımızdan eksik olma inşallah! Sana her kim düşman ise onun yeri senin ayağının altı olsun!.. Gayri bana izin, koca paşam!.."

"Yemek yemedin!.."

"Yemek kolay... Meraklanır çocuklar, ben köyüme döneyim."

Atatürk, Nuri Conker'e işaret etti. Conker kalkıp Halil Ağa'nın yanına geldi, kalktı Halil Ağa. Önce Atatürk'ü, sonra sofradakileri selamlayıp kapıya doğru edeple geri geri çekildi. Kapı kapandığı zaman, Atatürk sofradaki öteki konuklarına döndü:

"Efendimizin hâlini gördünüz mü beyler?" dedi, "Devlet size böyle davransa siz ne yaparsınız? Müba-

rek millet bu, adam millet bu... Şimdi, bu adam milletin karşısında 'adam olmak,' bize düşüyor!.."

Sofrada kesin bir sessizlik vardı. Kimse gözlerini Atatürk'ten ayıramıyordu:

"Halil Ağa'nın öküzünü satıp üretimini aksatan kanunu ya biz yaptık ya da bizim yaptığımız kanun yanlış yorumlanarak Halil Ağa'nın öküzünü satıyor. İkisi de bence birbirinden farksız... Böyle bir kanun yaptıksa memleket çıkarlarına aykırıdır. Nasıl yaparız, nasıl yapmışız bunu? Eğer yaptığımız kanun doğru da yorumlaması yanlış oluyorsa o zaman sormak lazım. Hükümet nasıl bir yönetim içindedir? Sonra unutmayın ki, olay İstanbul'da geçiyor. Bunun Van'ı var, Bitlis'i var, kıyı bucak ilçesi var; acaba oralarda neler oluyor? Bu çark iyi dönmüyor beyefendiler!.."

(Olaylar ve Atatürk. S.81-87)

ATATÜRK'ÜN İNANCI

(Salih Bozok'un Anılarından)

Başkomutanlık Meydan Savaşı'na on beş yirmi gün vardı. Ankara'dan otomobille usulca çıkmış Akşehir'e gelmiştik. Bakıyordum, Mustafa Kemal Paşa durmadan sigara içiyor; gülen gözleri bir noktaya dikili susuyordu.

Ne konuştu ne bir şey istedi ne arabanın lastiğinin kontrolü için durduğunun farkındaydı...

Akşehir'e girdiğimiz zaman birden silkindi, elindeki sigarayı otomobilden fırlatıp bana sordu:

- Saat kaç?

Oysa saat bileğindeydi... Söyledim.

- İyi, dedi, demek üç buçuk saatten beri kuruyormuşum.

- Kurduğunuz nedir paşam? Anlayamadım!

- Hiç, mühim değil

- Paşam yol boyu konuşmadınız, hasta falan olmayasınız?

Gülümseyen yüzünü yine bana çevirdi. Mustafa Kemal Paşa'da seyrek rastlanır bir mutlu ışıltı yüzünü dondurmuştu... Sağ elle dizimi tuttu:

- Göreceksin, çok büyük şeyler olacak!.. İnanılmaz savaş vereceğiz bu topraklarda... Her zaman söylerim, ben askerliğin yalnız sanat yönünü severim, yaratıcılığa açık yanını!.. Askerlik sanatının ustaları, yeni bir savaş mimarisi karşısında, hem düşünecekler hem mest olacaklardır!.. Son üç saatte yepyeni bir tablo meydana getirdim. Onu seyredenlerden, alacakları çok dersler olduğuna inanıyorum.

VE İŞTE SALİH, ŞİMDİ DÜŞMANIN İŞİ BİTTİ!..

Bir Alman Subayı ile:

Mustafa Kemal, Yıldırım Ordusu'nda Ordu Kumandanlığını kabul edip İstanbul'dan Halep'e hareket edeceği günden önceki gece, bir Alman subayı odasına girer ve ufacık sandıklar getirir.

Mustafa Kemal:

- Bunlar nedir? der.

Alman Subayı:

- İstanbul'dan ayrılıyorsunuz, Mareşal Falkenhayn tarafından bir miktar altın gönderilmiştir, der.

Fakat Mustafa Kemal, bunların kendisi için çok büyük külfet olduğunu söyler ve bu altınların ordu için kullanılmasının daha gerekli olduğunu belirtir. Ve Mustafa Kemal'in bilet parası olmadığı, atlarına bir müşteri aradığı da bir gerçektir. Görev yerine gittiğinde bir baskın vardır. Fakat bu görevde Mustafa Kemal ve arkadaşı Kurmay Yüzbaşı Müfit istenmez. İstenmemelerine karşın iki arkadaş bu harekâta katılırlar.

Havran'da Osmanlı vatandaşları olan Havranlılar yağmaya uğrarlar. Paraları soyulur ve ele geçen altınlar da arada taksim edilir. Mustafa Kemal'den çekinirler, fakat arkadaşına altın verme teklifinde bulunurlar. Mustafa Kemal ise arkadaşına tek bir şey söylemiştir:

- Müfit, bugünün adamı mı olmak istersin yarının adamı mı?

Müfit altınları reddeder. Herhâlde Mustafa Kemal de Alman subayının getirdiği altınları reddederken kendi kendine:

- Kemal, bugünün adamı mı olmak istersin yarının adamı mı? diye sormuştur.

"BU MEMLEKET BATAR."

Bundan kaç yıl önceydi bilmiyorum, bir akşam Mustafa Kemal Paşa ile beraber Gül Cemal Vapuru'nda verilen bir baloda bulunuyorduk. Ekselansın bana karşı büyük bir ilgisi vardı.

Bir aralık dalış, yere bakıyordum, birdenbire:

- Madam, dedi, aşka tutulmuş bir kadın gibi ne düşünüyorsunuz öyle derin derin?

Ben o zaman, nereden hatırıma esti bilmiyorum; anlaşılan dilimin ucuna gelmiş olacak ki, düşünmeden hemen cevabını verdim:

- Paşam, dedim, başbakanınızın dudaklarından eksik olmayan şu neşeli, sempatik gülüşlerine hayranım. O kadar güzel erkek gülüşü ile gülüyor ki...

- Başbakanımın gülüşlerine hayran olmuşsunuz, benim de belki dansımdan hoşlanırsınız. Madam, müsaade ederseniz bu valsi beraber yapalım.

Kalktık ve dönmeye başladık. Ben o zaman gençtim, belki biraz da şımartılmış bir kadındım. Nereden içime o heves doğdu bilmiyorum, başladım dansta paşayı ben idare etmeye... Bir kez baktı, ses çıkarmadı. Bir daha baktı, yine ses çıkarmadı. Nihayet üçüncüsünde birdenbire durdu. Hiddetli değil, fakat gözlerini ciddiyetle bana çevirdi:

- Madam, dedi, bir erkekle bir kadın yan yana durdukları zaman, yönetmeyi erkeğe bırakmak en doğru davranıştır.

Çocukluk işte. Ben büyük bir cesaretle söyle bir karşılık verdim:

- Müsaade edin de paşam, ne olur bir kez de ben

sizi idare edeyim, dedim.

Kızmadı, aksine gülmeye başladı:

- Bir memleket idare edeni, bir kadın idare etmeye kalkarsa o memleket batar; gelin biz yerimize oturalım sizinle.

Beni elimden tutup getirdi ve yanındaki koltuğa oturttu.

(Madam Hanses)

SİZ, NAPOLYON'A BENZİYORSUNUZ

Mustafa Kemal, bu benzetmeyi reddetti ve:

- Napolyon, arkasına bir sürü, muhtelif milliyetteki insanları toplayacak macera aramaya çıktı. Ve bunun içindir ki, yarı yolda kaldı. Ben bir anadan, bir babadan gelen kardeşlerimle kendi vatanımı kurtarmak davası yolundayım. Ve bu muhakkak ki, muvaffak olacağım! cevabını verdi.

Mustafa Kemal'in giriştiği mücadeleyi hayret ve takdirle karşılayan Towsend, kendisine, karşısındaki düşmanın kudretini hatırlatmak isteyerek:

- Siz, mücadeleye mecbur olduğunuz düşmanın ne kadar kuvvetli olduğunu hesaba katmıyorsunuz. Bu düşmanın size her vasıta ile, oturduğunuz odadaki eşya, yemeğiniz ve her şeyinizle bir fenalık yapabilmesi ihtimali bile vardır, dedi.

Mustafa Kemal gayet sakin bir eda ile:

- Evet, karşımdaki düşmanın çok kuvvetli olduğunu biliyorum. Fakat insaniyeti müdafaa eden kimseler, ölümle tehdit edilmelerine rağmen ölmezler ve ebediyen yaşarlar! cevabını verdi.

Sabaha karşı müzakere bittiği vakit büyük bir hayranlıkla Mustafa Kemal'den ayrılan Towsend, refakatindeki memur Türk subayına:

- Ben, şimdiye kadar 15 hükümdar ve cumhurbaşkanı ile özel ve resmî konuşmalar yaptım. Bu geceki kadar ezildiğimi hatırlamıyorum. Mustafa Kemal'de büyük bir ruh kudretinin esrarı var, dedi.

(Banoğlu, Age, S: 126)

REŞİD GALİP'İN KAFA TUTMASI

Dolmabahçe Sarayı'nda, bir akşam Dr. Reşit Galip merhum, maarif meselelerini tenkit ederken Millî Eğitim Bakanı Esat Bey hakkında biraz sert bir lisan kullanıyor. Atatürk:

- Reşit Galip, Esat Bey benim hocamdır. Soframda hocam hakkında böyle konuşmanı istemem, deyince Reşit Galip tereddütsüz:

- Burası sizin değil, milletin sofrasıdır. Vakıa biz saraydayız, ama hocanız, sultan hocası değildir. Cumhuriyet'te tenkit serbesttir, diye başlayınca Atatürk:

- Sofradan kalk! emrini veriyor. Reşit Galip hiç aldırmayınca Ata:

- O hâlde ben kalkarım, diye sofrayı terk ediyor. Sofradakiler de dağılmaya hazırlanırken yaver şu emri getiriyor:

- Cumhurbaşkanı Hazretleri, kendileri varmış gibi sofranın devamını rica ediyorlar.

Ertesi sabah, Reşit Galip Ankara'ya hareket ediyor. Fakat aradan çok geçmeden Millî Eğitim Bakanı oluyor.

(Banoğlu, Age, S: 235)

HALKIN NEŞESİNİ HİÇBİR ZAMAN BOZMAMALI

Millî Mücadele'den sonra İzmir'i ziyaret ediyordu. Naim Palas Oteli'nde bir ziyafette bulunuyorduk. Başka bir otelin bahçesinde çalan bandonun derhâl getirtilmesini emretti. Biraz sonra, kendisine, emirlerini niçin yerine getirmediğimi şu suretle izah ettim:

- Paşam, halk bandonun etrafına toplanmış, neşe içinde dans ediyor ve eğleniyor. Bunu bozmak istemediğim için bandoyu getirtmedim. Af buyurunuz!

Bir an düşündü.

- İsabet ettin, dedi, Hiçbir zaman ve hiçbir suretle, halkın neşe ve huzurunu bozmamak lazım.

(Banoğlu, Age, S: 367)

LİDER VE HUKUK PRENSİBİ

Ankara Hukuk Fakültesi'nin açılışında, Atatürk şu hitabede bulunmuştu:

- Cumhuriyet'in müeyyidesi olan bu ilmî müesseseyi açtığım şu anda duyduğum zevk-i maneviyi hiçbir teşebbüsümde duymadım...

Bir akşam yemeği toplantısındaydı. Kendisinin bu sözleriyle, Napolyon'un Saint-Helene'de sürgünde söylediği sözlerle karşılaştırmak istedim.

- Paşam, dedim; Napolyon da: "Hakiki zaferim, şimdiye kadar kazandığım 40'tan fazla meydan savaş değildir. Çünkü, bir zaferim var ki, onu hiçbir kuvvet silemeyecektir. O da benim eserim olan ve ebediyen yaşayacağına inandığım Kanun-u Medeni'dir," demiş ve hukuk anlayışını dünyaya ilan etmiştir. Ama bir fark var: Siz hukuki düşüncenizi, bir askerî zaferden sonra ilan ediyorsunuz; Napolyon ise bu sözleri esaretle söylemiştir. Binaenaleyh, onun samimiyeti beni şüpheye düşürüyor.

Paşa:

- Çocuk, dedi, Tutuklu olmasına rağmen, belki Napolyon da bu sözlerinde samimiydi. Hukuk prensiplerini ihmal ve ihlal eden ve buna kıymet vermeyen liderler, kurdukları rejimi yaşatamazlar.

(Banoğlu, Age, S: 456)

"TIP ÖYLE SÖYLÜYORSA PEKİ!.."

Atatürk'e böbrek sancısı gelmeden, kendisini muayene eden Profesör Doktor Sabit Erdelhum anlatıyor. Atatürk, zahmet ettiğinden dolayı kendisine teşekkür ettikten sonra:

- Bilgili muayene ve el koymalarınıza hazırım doktor!.. buyurdular. Muayeneleri bittikten sonra sordular:

- Nasıl buldunuz doktor?

Teşhisim üzücü değildi. Fakat kendilerine bazı bazı öğütlerde bulunmaya tıbbi zorunluluk vardı. Keyfiyeti kendilerine arz ettiğim zaman, tatlı tatlı güldüler ve bilhassa neyi öğütlemek istediğimi sordular. Bu defa Gazi'ye ben sordum:

- Akşamları iki üç kadeh atar mısınız, paşam...

Atatürk bir süre durdu, sonra gelerek şu cevabı verdi:

- Evet, alırım, ama sorduğunuz kadeh adedine bir sıfır eklemek suretiyle...

Bu cevap beni endişeye sevk etmişti. İki üç kadehin önüne sıfır koyduğumuz zaman 20, 30 kadeh ederdi. Verilecek cevap ve öğüdü tasarlamaya çalışırken Gazi sordu:

- Niye sustunuz doktor..."

Şu cevabı verdim:

- Susmadım paşam. Şu kısa sükûtum emin olun bir üzüntü ifadesidir.

- O hâlde doktor, kesin öğüdünüzü öğrenmek isterim.

- O hâlde paşam, müsaade-i devletinizle arz edeyim ki, o iki üç kadehin önüne konan sıfıra izin veremeyeceğim.

Boyunlarını büktüler ve aynen şöyle dediler:

- Acayip!.. Demek bu öğütte direniyorsunuz?

- Evet saygı değer paşam, direniyorum.

- Demek bu sıfır ekleme meselesine isminiz gibi sabit kademsiniz?

- Tıp öyle söylüyor paşam, emir ve irade sizin... Biz sadece tıbbi görevimizi yapıyoruz.

İşte bu sırada, büyük Ata'nın gözleri şimşek gibi bir defa çaktı ve bulunduğumuz odanın duvarlarında dolaşmaya başladı. Bir süre sonra o emsalsiz bakışların bir levhaya takıldığını gördük. Gazi Mustafa Kemal eliyle bu levhayı işaret ederek:

- Evet doktor, dedi, haklısın...

Odadaki levhada şu cümle yazılıydı:

"Hak bellediğin yolda gideceksin."

Huzurlarında hürmetle eğildim ve tekrar teyyiden arz ettim:

- Evet paşam, biz doktorluk görevimizi yapıyoruz.

Beni büyük iltifatlarıyla mahcup eden kahramanlar kahramanı, sonraları öğrendim ki, bu kadehlere sıfır koymamak bahsinde en neşeli anlarında bile sofralarında bulunan zevata:

- Doktorluk görevine karışma yok!.. buyurarak kadeh atmadan perhiz ederlermiş.

(Banoğlu, Age, S: 457)

ATATÜRK'E "PAŞA" DİYEN KAYMAKAM NASIL AZARLANDI

Atatürk bir gece sabaha karşı ani bir kararla ve habersiz olarak Alanya'ya çıkmıştı. Sabahın ilk saatleri... Beş kişilik bu grup, sıcak bir şey içecek, tıraş olacak bir yer arıyorlar. Bu sırada bir jandarma eri, kendilerini tanıyıp kaymakamı durumdan haberdar ediyor. Kaymakam, ayağına pantolonu, sırtına redingotu, başına melon şapkayı geçirip koşuyor. Fakat yüzü bir hayli tıraşlıdır. Heyecan ve şaşkınlığı, kaymakamın her hâlinden bellidir.

Şimdi fıkranın özünü sayın Ali Kılıç'tan dinleyelim:

"Kaymakamın gayet sade ve samimi hâli, heyecan ifade eden görünüşü Atatürk'ün pek hoşuna gidiyordu. Atatürk çok keyifli ve neşeliydi. Ara sıra kaymakamla şakalaşıyordu. Bir aralık, kaymakam bir şey anlatmaya başladı.

- Paşa hazretleri!..." diye hitap ederken Atatürk:

- Kaymakam Bey, Büyük Millet Meclisi'nin paşalık, beylik, efendilik gibi unvanları bir kanunla kaldırmış olduğunu biliyor musun?

Sonra bizi göstererek ilave etti:

- Bu arkadaşlar milletvekilidir. İç İşleri Bakanından soruda bulunurlarsa ne yapacaksın? deyince kaymakam bu şakayı da ciddiye almış ve:

- Şu hâlde, size ne diye hitap edeyim? diye sormuştu.

Kaymakamın bu hâli Atatürk'ün çok hoşuna gitmiş, çok gülmüşlerdi."

(Banoğlu, Age, S: 478)

"İHTİSASA HÜRMET EDİN EFENDİLER!.."

Atatürk'e son model bir radyo hediye edilmişti. O akşam radyoyu dinlemek ister, fakat oradakiler karıştırdıkça acayip sesler çıkar, bir türlü radyo işlemez. Atatürk, Kenan Bey'i (Erginsoy) çağırmalarını emreder. Kenan Bey gelir. Biraz da tesadüfün yardımı ola-

cak, radyonun düğmesini çevirir çevirmez güzel bir melodi duyulur. Atatürk:

- Efendiler, der, Bu radyo hepimize bir ders verdi. Her şey, ancak uzmanının elinde kıymet buluyor. İhtisasa hürmet edin efendiler!.. Bilgiye saygı gösterin!..

(Banoğlu, Age, S: 546)

ATATÜRK VE KİN

Atatürk'ün asla kini yoktur. Bir kimseye ne kadar kızarsa kızsın bir süre sonra affeder, onları unutur, bir daha tekrar edilmesini arzu etmezdi. Bu yüzden civarındakilerden birçokları zaman zaman gözden düşer, sonra yeniden affedilir, yeniden eski mevkiini alırdı. Fakat asla göz yummadığı şey, bir kimsenin ekmeğiyle oynanmasıydı.

Yeni harflerin en büyük taassupla takip edildiği bir devirde, bir seyahati esnasında, hükümet bürosuna girdi. Açtığı bir defterde, bir deste eski harflerle yazılmış notlar ve kâğıtlar buldu. Defterin sahibi yaşlı bir memurdu.

Atatürk, hayatında ender rastlanan bir hiddetle memurdan başladı. Amirde bitirdi, hepsini kovdu. Dışarı çıkarken de:

- Bunlar mikroptur, efendim! Millî bünyenin iyiliği namına temizlemeli!.. diye bağırdı.

Akşam oldu. Vilayet konağında bir ziyafet vardı. Bir aralık, söz yine yeni harflere geldi. Atatürk, valiye sordu:

- Bugünkü yobazlara ne yaptın?

Vali:

- Görevlerine son verdim paşam. Esasen ücretli hizmetlilerdi.

Atatürk durakladı. Sonra usulca:

- O olmadı işte!... dedi, Bu adam kabahatli, muhakkak!.. Fakat çoluğu çocuğunun suçu ne?.. Onları aç bırakmaya hakkımız yok. Onu görevine usulca iade et!.. Biz adamları cezalandırmayız, ama ekmekle oynamak doğru değildir!..

(Banoğlu, Age, S: 354)

"BASKIN, ZAFER İÇİN BİRİNCİ ANAHTARDIR."

Olay, Harp Okulu'nda geçmiştir:

Öğretmen cümlesini henüz bitirmemişti ki, kapı birdenbire açılarak Atatürk yanlarında yaverleri olduğu hâlde sınıfa giriyor.

Öğretmen:

- Kalk!.. diye bağırıyor.

Bütün öğrenciler, çelik yaydan fırlayan ok gibi ayağa kalkıyor. Atatürk yavaş yavaş kürsü tarafına giderek oturmalarını emrediyor. Öğretmen kendisini takdim ettikten sonra, anlattığı dersin konusunu kısaca izah ediyor.

Atatürk, gelişi güzel bir öğrencinin yanına oturuyor ve öğretmenin dersine devam etmesini istiyor.

On dakikalık bir zaman geçiyor. Sınıfın tavanında bir nevi alıcı ve verici tertibat bulunan ve doğrudan doğruya okul komutanı odasıyla irtibatlandırılmış bir çeşit radyo işlemeye başlıyor. (Öğrenciler arasında ona 'espiyon' adı verilmiştir.) Gürültüler arasında, okul komutanının sesi duyuluyor:

- O kısımda hangi öğretmen var?

Öğretmen hemen cevap veriyor:

- Harp Tarihi Öğretmeni Kurmay Bnb. ...

Atatürk sınıflara girdiği zaman tekmil verilecek ve anlatılacak ders kısaca kendisine izah edilecektir.

- Atatürk, şu anda sınıfta bulunmaktadır komutanım!..

Öğretmen cevap verince makine kapanıyor. Bu olaya Atatürk hiç sesini çıkarmıyor, öğretmen de anlatmasına devam ediyor.

Lakin bütün öğrenciler hayretler içerisindedir.

Nasıl olmuştu da Atatürk için bu kadar tertibat alan okul komutanının, O'nun geldiğinden haberi olmamıştı... Biraz sonra okul komutanı da yavaşça sınıfa giriyor, kapı yanında ayakta duruyor. Korku ve heyecandan sapsarı olmuştur. "Atatürk'ün geldiğinden nasıl haberim olmadı, nereden ve nasıl geldi?" der gibi, bir öğretmene bir de öğrencilere şaşkın şaşkın bakıyor.

Atatürk ağır ağır, oturduğu sıradan kalkıyor ve kürsüye geliyor:

- Arkadaşlar, diyor, Afyon taarruzunu baskın ile nasıl kazandığımızı öğretmeniniz size detaylarıyla anlattı. Yunanlıların, altı ayda geçilmesi imkânsız dedikleri mevzilerini altı saatten daha kısa bir sürede yarmaya muvaffak oluşumuzun sırrı bundan başka bir şey değildir... Şu anda sizin yanınıza gelişim de bir baskın sonucudur. Bunun etkisini sizlere bırakıyorum. Yalnız şunu unutmayınız ki: "Baskın, zafer için birinci anahtardır."

(Banoğlu, Age, S: 489)

ATATÜRK'ÜN EN SEVİNÇLİ DAKİKALARI

Rahmetli Tahsin Uzer'in anılarından:

"Atatürk'ün, Trabzon'da bütün mallarını millete bağışladığı gündü:

- Hayatımın, hatırlayabildiğim en sevinçli dakikalarını yaşıyoruz! dedi.

Gözlerini salonun içinde dolaştırarak ekledi:

- Yıllarca önceden düşündüğüm bu işi, Trabzon'da tamamlamak mukaddermiş!.."

(Banoğlu, Age, S: 567)

"DÜŞMANIN ÖNÜNDEN, DÜŞMAN GİBİ GEÇMEK İSTERİM!"

Atatürk bir torpido ile seyahat ediyordu. Gece olmuş ve geminin bütün ışıkları yakılmıştı. Bir adanın önünden geçerken Atatürk, gemi süvarisini çağırdı ve ona şu emri verdi:

- Geminin bütün ışıklarını söndürünüz!..

Emrin niteliğini kavrayamayan kaptan:

- Aman Ata'm, bu ancak savaş ilan edilmiş memleketlere karşı yapılmaz mı? diye karşılık verince koca Ata gürleyiverdi:

- Bilmiyor mu zannediyorsun? Sana verdiğim emri yap! Düşmanın önünden düşman gibi geçmek isterim!..

Geminin ışıkları hemen söndürülmüştü.

(Faik Türkmen, Banoğlu, Age, S: 121)

SÖZÜNÜN ERİ

İcra Vekilleri Heyeti Başkanlığı (Başbakanlık) konusunda bir konuşma:

Mustafa Kemal Paşa, beni meclisteki odasına davet etti:

- Rauf kardeşim, dedi, Niçin kabul etmiyorsun? Görüyorsun ki, meclis senin üzerinde duruyor. Başka birini seçmek istemiyor. Anarşi olacak. Kabul etmeyişinin sebebi nedir?

- Söyleyeyim paşam, dedim. Ben bu görevi kabul edersem sen yine benim işime karışacaksın. Ben de buna katlanamayacağım ve çekilmek zorunda kalacağım. Hâlbuki, benim imanım, bu orduların başında bu milleti kurtaracağın merkezindedir. Bu yüzden seninle anlaşmazlığa düşmeyi kesinlikle kabul edemem.

Mustafa Kemal son derece samimi bir davranışla:

- Kardeşim, ben namussuz muyum? deyince hayret ettim.

- Ben böyle bir şey söylemedim.

- O hâlde, sana namusumla söz veriyorum; Heyeti Vekile Reisleri'ni (Başbakanlığa) kabul et, hükümet kur; senin hiçbir işine karışmayacağım, dedi. Gerçekten dediğini yaptı.

(Arıburnu, Kemal Atatürk'ten Hatıralar, Ankara, 1976, S: 305)

LOZAN

İcra Vekili Heyeti Reisi (Başbakan) sıfatıyla Lozan'da Delegeler Kurulu Başbakanlığı'na tebrik telgrafı gönderdikten sonra, ertesi gün Meclis Başkanı Ali Fuat Paşa (Cebesoy) ile birlikte, Çankaya Köşkü'ne giderek Mustafa Kemal Paşa ile buluştuk. Yemeği orada hep birlikte yedik. Sofrada, Latife (Uşaklıgil) Hanım da vardı. Barış sorunları konuşurken paşa:

- İsmet (İnönü) de Londra'dan yola çıkmış, geliyor, deyince gülümseyerek:

- Evet, öyle... Ben de müsaadenizle gidiyorum, dedim ve anlattım:

- Lozan'da yazdığı telgraflar ve aldığı durum dolayısıyla konuştuklarımız belli... Gerçi onun, yalnız beni değil, taşlamalarına sizi de bakan arkadaşları da amaç edindiği ve zaman icabı bunu hoş görmemiz gerektiğini söylemiştiniz; ama ben ne olursa olsun, bir daha İsmet Paşa ile yüz yüze gelmem ve artık onunla imkânı yok çalışamam. Barış antlaşmasını imzalamış olduğu gibi, bunu uygulama işini de ona bırakmak doğru olur düşüncesindeyim.

Mustafa Kemal Paşa şaşırdı:

- Demek, onu karşılamaya gelmeyeceksiniz?

- Hayır, dedim, beni mazur görün. Bunca yersiz taşlamalarından sonra, artık İsmet Paşa ile karşı karşıya gelemem... Yarın Sivas'a, seçim bölgeme gidip biraz dinleneceğim. Zaten mecliste yok...

Üzüldü ve gayet samimi görünen, yumuşak bir sesle:

- Raufçuğum, dedi, ne söyleyeyim bilmem ki, haklısın... Bu çevre, adamı ahlaksız yapıyor.

- Paşam, üzülme, dedim, bir düzine ahlaklı adamla, sen bu memleketi kusursuz yönetirsin.

Bu, Mustafa Kemal Paşa ile son görüşmemiz oldu. Sofradan kalkınca biraz ayaküstü, fakat artık bu konulara değinmeden görüştük ve kucaklaşarak vedalaştık.

(Arıburnu, Age, S: 306-307)

GÖREV ANLAYIŞI

Mustafa Kemal, Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale, İngiliz ve Fransız donanmaları tarafından zorlandığı zaman, İstanbul'u kurtardıktan sonra bu kurtuluşun geçici olduğuna inanıyordu. Almanya'nın yenilgiye uğrayacağına ve onun yanında Türkiye'nin de tehlikeye düşeceğini anlamış bulunuyordu. Bunun için, Almanya yenilmeden önce Osmanlı Devleti'nin tek başına barış yapması çaresini düşünüyordu. Mustafa Kemal bir gün bu nedenle, o zaman Bahriye Nazırı olan Cemal Paşa ile görüşmüş ve amacını anlatmıştır. Cemal Paşa, bunun nasıl yapılabileceğini sorunca: "Benim elimde bir ordu var; düşmanı buradan kovar, gerekirse İstanbul üzerine yürür, problem halledilir," demiştir.

Cemal Paşa başlangıçta buna uyar gibi gözükmüştür. Yalnız başına yarış yapabilmek için değişikliği olacaktı. Yeni hükümette, Cemal Paşa Sadrazam, (Başbakan) Mustafa Kemal Harbiye Nazırı (Millî Savunma Bakanı) olacaktı. Yönetimde devrim yapılacaktı. Bu biçimde aralarında sözleştikten sonra Cemal Paşa korkmuş, verdiği sözden dönmüştür. Sözünden dönmekle beraber, olayı Harbiye Nazırı Enver Paşa'ya duyurmuştur. Mustafa Kemal bundan çok sıkılmış, hatta kızgınlığını yenemeyerek Cemal Paşa'yı düelloya davet etmiştir. Mustafa Kemal, Cemal Paşa'dan özür dilemesini istiyor. Koşullarını söylüyor. Karşıt bir durumda, rast geldiği yerde Cemal Paşa'yı vuracağını söylüyor. Olay bu durumda olunca Enver Paşa da durumdan memnun olur. Gerek Mustafa Kemal'i gerek Cemal Paşa'yı kendisine rakip olarak gördüğü için, her ikisinden de bu suretle kurtulacağını hesap ediyordu. Bu durumda Mustafa Kemal'in eski arkadaşı Fethi Bey (Okyar) araya giriyor. Cemal Paşa, Mustafa Kemal'den özür dilemeye razı oluyor. Mustafa Kemal, Beyoğlu'nda Pera Palas Oteli'ne geliyor. Belirli bir saatte Cemal Paşa da orada bulunur.

Mustafa Kemal'in saptadığı koşullar çerçevesinde kendisini kabul ediyor. Olay bu suretle kapanıyor.

Gazi, yukarıda not hâlinde kaydettiğim anılarından söz ettikten sonra, kendisine şu soruyu sormuştu:

- Paşam, şayet Cemal Paşa verdiği sözde durmuş olsaydı ne yapacaktınız?

Şu cevabı verdi:

- Hükümeti değiştirecek; hemen İtilaf Devletleri ile iyi koşullar altında barış yapacaktım. Bu suretle sonradan başımıza gelen felaketlerin önüne geçecektim. O zaman, yalnız bir bela kalacaktı. O da saltanat ve sultanlar belası ve o belayı da kesinlikle memleketin başından atacaktım. Fakat onun için başka türlü bir yola başvuracaktım.

(Arıburnu, Age, S: 307-308)

ORDU VE ATATÜRK

Serbest Fırka zamanında:

Gazi:

- Fethi (Okyar) Bey, Süreyya (İlmen) Paşa'yı partinize aldığınıza çok memnun oldum; kendisi hem şehirci hem teşkilatçıdır, buyurdular.

Ondan sonra bana dönerek:

- Bak, ben, Cumhurbaşkanı olarak tarafsızım. Bir partinin başında, pek sayın arkadaşım İsmet Paşa Hazretleri bulunuyorlar. Diğer partinin başında, pek sayın arkadaşım Fethi Beyefendi bulunuyorlar. Bu iki parti birbirleriyle çarpışacak, birbirlerini kontrol edecek, birbirleriyle mücadele eyleyeceklerdir. Lakin dünyaya karşı da: "Türkiye'de de bir siyasal eğitim mevcut olduğunu" kanıtlayacaksınız, buyurdular.

Ondan sonra, sofrada bulunanlara hitaben:

- Bakınız! Ben, Cumhurbaşkanı sıfatıyla bu iki partiye karşı tarafsız kalacağım, dediler. Şükrü, Naili ve Abdurrahman Nazif Paşalara da:

- Ordu; siz de benim gibi daima tarafsız kalacaksınız; bu iki partinin mücadelelerine karışmayacaksınız, buyurdular.

(Arıburnu, Age, S: 310-311)

GEREKENİ YAPMA

(Dadaylı Halit Bey) adlı anılardan:

Bir gün sofrada uzun süren konuşmalar ve fikir yoklamaları sırasında, Atatürk, yanında oturttuğu Eski Maarif Nazırı, koyu ittihatçılardan İzmit Milletvekili Şükrü Bey'le de konuşmuş. Halit (Dadaylı) Bey'in de bulunduğu bir yerde bu görüşmenin gidiş biçimini anlatan Şükrü Bey; fırsattan yararlanmak, demokrasinin gereklerinden, Fransız büyük devriminden ve hürriyet ve millet egemenliği prensiplerinden, bunların Fransızlar üzerinde yaptığı olumlu etkilerden söz ederek, örtülü olarak bizde de böyle olmasını dilediğini söylemek istemiş. Bunun üzerine Cumhurbaşkanı Atatürk'ün cevabı şu olmuş:

- Sen, beni Fransız Cumhurbaşkanı'na benzetmek istiyorsun. Ben, Mösyö Dumerg olmak istemem.

Millet ve memleket yönetiminde, neye gerekli görülürse onu yapar ve yaptırırım.

(Arburnu, Age, S: 311)

İSTANBUL VE ATATÜRK

"Bütün bu büyük başarıların nedeni olan Mustafa Kemal Paşa'yı görmek hevesi, gayet tabii olarak, herkeste uyanmıştı. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'le yönetim ilan edilmiş olduğundan her ilin halkı gibi İstanbul halkı da ziyaretini gözlüyordu. Fakat İstanbul halkının bu istek ve arzusu boşa çıkmıştı. Mustafa Kemal Paşa, binmiş olduğu Hamidiye Kruvazörü'nden inmeyerek top selamları altında, Boğaz'dan Karadeniz'e çıkarak İstanbul halkını üzüntülü bir durumda bırakmıştır. Hatta, bir çataya binerek Hamidiye'nin arkasından koşan Şehremini Doktor Emin (Erkul) Bey'i bile kabul etmemiştir.

Memlekete ve devlete bu kadar büyük hizmetler etmiş olan bir zatı, yakından görmek mümkün olmamıştı. Cumhurbaşkanının bu hareketinden en çok üzülenlerden biri de elbette bendim. Kendimi âdeta zaptedemiyordum. Doktor Emin Bey'in, Belediye Başkanı sıfatıyla, Cumhurbaşkanı İstanbul'dan geçmesi dolayısıyla, İstanbul halkının hasıl ettiği hasıl ve şükranı halk adına bir telgrafla Ankara'ya arz ve bildirdiği sırada, ben de samimi bir hissiyat ile, İç İşleri Bakanı Recep Bey'e şu telgrafı çektim:

İç İşleri Bakanı Recep Peker Beyefendi'ye,

Bugün İstanbul halkı adına Belediye Başkanı tarafından çekilen telgrafa ben katılmıyorum. Çünkü Cumhurbaşkanı Hazretleri, halkın önünden geçerken halkı selamlamamıştır.

Doktor Hüseyin Suat (Yalçın) Bey de düşünceme katılarak aynı anlamda, ayrıca bir telgraf da o çekmişti.

İstanbul basını, bu telgraftan derhâl haberi olarak telgrafın metinlerini aynen gazetelerde yayınladılar. Birkaç gün sonra, cevap olmak üzere Ankara'dan gelen bir telgrafta şöyle denmekte:

"Ali Haydar Mithat ve Doktor Hüseyin Suat (Yalçın) namına zatların kendilerini selamlamadığımdan dolayı, belediye başkanının halk namına olan telgrafına katılmadıklarını, İç İşleri Bakanına telgrafla bildirdiklerinden haberdar oldum. İstanbul'dan geçerken binmiş olduğum gemi, usulü dairesinde İstanbul ve sayın halkını selamlamıştır. Eğer Ali Haydar Mithat ve Hüseyin Suat adındaki kişileri selamlamamış ise onları gerçekten selamlanmaya yaraşır bulmamalarından ileri gelmiştir."

(Arıburnu, Age, S: 312-313)

SORUMLULUK

Gazi, memlekette yapılan iyi işlerden söz eden bir zatın:

- Paşam, halk bütün bu iyi şeylere sizin eserinizdir diyor, sözüne karşı:

- Evet, halk bütün iyiliği benden bildiği gibi, bütün fenalıkları da bana yüklüyor, buyurmuştur.

(Arıburnu, Age, S: 313)

ÇANAKKALE KAHRAMANI

Kasım 1918:

Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığından çekilip İstanbul'a geldiği zaman, ilk defa, O'nu Meclisi Mebusan'da görmüştüm. İzzet Paşa Kabinesi çekilmiş, yerine Damat Ferit gelmişti. Ahmaklığı mı hainliğinden, yoksa hainliği mi ahmaklığından daha üstün olduğunu saptamak kolay olmayan kozmopolit tatlı su frengi ruhlu sadrazam, Mütareke Hükümlerinin çiğnenmesine ses çıkartmak şöyle dursun, galip devletleri buna âdeta kışkırtıyordu. Meclis, ümitsizlik ve tefrika içinde idi. Toplantılarda, şubelerde, koridorlarda, encümenlerde, savaşın ve yenilgisinin, savaş yıllarındaki suistimallerin sorumluları ve kabahatlileri etrafında, fakat sonuçsuz ve boşuna tartışmalar yürütülüyordu. Kurtuluş yolunu aramayı düşünen kimse yoktu. Bu kara günlerin birinde, sivil giyinmiş, sarışın, çelik mavi gözlü, zarif, narin fakat enerjik bir adam, milletvekillerine:

- Ben Harbiye Nazırı (Millî Savunma Bakanı) olsaydım durumu kurtaracak tedbirleri hemen alırdım. Öyle sizin zan ettiğiniz gibi, her şey bitmiş, hiçbir ümit kalmamış değildir, diyordu.

O zaman milletvekillerinin çoğu, bu çelik iradeli

adamı tanımıyorlardı; o kadar ki, bazı milletvekilleri, O'nun bu sözlerini mevkii ve ikbal hırsına bağlıyorlardı.

- Kim olduğunu söylüyordu, Anafartalar kahramanı Mustafa Kemal Paşa.

(Arıburnu, Age, S: 317-318)

İNSAN SEVGİSİ

İç İşleri Bakanı Şükrü Kaya, Çanakkale bölgesini denetlemeye giderken Atatürk şöyle diyor:

- Çanakkale'yi ziyaret ettiğin zaman, aziz şehitlerimizi de ziyaret edeceksin. Bu görevi yapacağına kuşkum yok. Yalnız, nasıl bir nutuk söyleyeceksin! Ben söyleyeyim: "Burada yatan aziz şehitlerimiz, sizi saygı ile anıyoruz," diyeceksin. Mehmetçik anıtının başında: "Rahat ve huzur içinde yatınız," diyeceksin. "Siz olmasaydınız, siz göğsünüzü çelik kalelere siper etmeseydiniz, bu boğaz aşılır, İstanbul alınır, vatan toprakları istilaya uğrardı," diyeceksin.

- Evet, böyle konuşacağım!

- Hayır, hayır!.. Sen böylenin üstünde çok daha başka konuşacaksın. Orada, Çanakkale'de, yalnız bizim şehitleri değil, o toprak üzerinde kanı dökülen insanları da o kahraman savaşçıları da saygıyla anacaksın!

- Paşam, ben bunu yapamam, çünkü bu sözler ancak sizin söyleyebileceğiniz yüksek sözlerdir.

- Söyleyeceksiniz! Çanakkale'den, dünyaya karşı böyle konuşacaksınız. Senin böyle konuşman gerek!

(Atatürk'ün, o gece Şükrü Kaya'ya verdiği notta şu cümleler belirtiliyor.)

"Bu memleketin toprakları, kanları dökülen kahramanlar! Burada, bir dost vatan toprağındasınız. Gönül rahatlığı içinde uyuyunuz. Sizler, Mehmetçiklerle yan yana, koyun koyunasınız. Uzak diyarlardan, evlatlarını savaşa gönderen analar! Gözyaşlarını dinlendiriniz. Evlatlarınız, bizim bağrımızdadır. Huzur içindedirler ve huzur içinde uyuyacaklardır. Onlar, bu toprakta canlarını verdikten sonra, artık bizim evlatlarımız olmuşlardır."

(Şükrü Kaya, toprağında yendiği milletlere karşı gösterdiği yüksek insanlık duygularını anlatan cümleleri, Çanakkale'de söylüyor. Ankara'ya dönüyor.)

Meğer, Mehmetçik Anıtı'nın başında söylenen bu sözleri not eden bir kaç yabancı gazeteci varmış. Onlar, bu sözleri gazetelerine bildiriyorlar; nutuk dünyaya yayılıyor. Ve aradan hafta geçmiyor. Şükrü Kaya'ya telgraflar yağıyor. Ta Avustralya, Yeni Zelanda'dan, günlerce sonra mektuplar geliyor. Gözleri yaşlı analardan, kardeşlerden, askerlerden... Şükrü Kaya, bu konuşmasından dolayı kutlanıyor, alkışlanıyor.

(Arıburnu, Age, S: 326-327)

HAYIR, KARINI BOŞAYAMAZSIN

Atatürk, özel hayatının bütün tesadüflerinde, kadına cemiyet içinde layık olduğu önemin verilmesini istemişti. Bunun birçok örnekleri vardır.

Anlatacağımız olayın kahramanlarından bazıları yaşamakta olduklarından ve Atatürk'ün özel hayatına dair yazılarda isimlerden çok, olayların ehemmiyeti olduğundan biz isimleri rumuz olarak kaydetmeyi münasip görüyoruz.

Atatürk'ün, kocasını tanıdığı bir bayan, bir gün:

- Paşam, dedi, kocam beni boşuyor. Bu yaştan sonra, yetişmiş çocukların anası olarak ben ne yapabilirim ve bu ıstıraba nasıl tahammül edebilirim?..

Kadın haklıydı ve hayatını uzun uzun anlamasına lüzum yoktu. Zira Ata, (K) Bey'i, bütün hususiyetleriyle biliyordu. Çünkü maiyetinde bulunuyordu ve parlak da bir mevkii vardı.

Atatürk, bayanı teselli etti, teessür duymamasını bildirdi.

Bay (K), Ata'nın huzuruna çıktığı vakit, Ata kendisine özgü ve anlamlı bir hitapla:

- (K), dedi, sen karını boşuyormuşsun, doğru mu?

Ata'nın hadiseden haberdar oluşu, Bay (K)'yi bir

anda şaşırttı. Fakat kendini çabuk topladı ve pek tabii inkâr edemedi.

- Evet, dedi, doğru.

- Buna neden lüzum gördün?

- ...

Bay (K), bu suale ne cevap verse haksızdı. Zira gördüğü lüzum manasızdı ve cemiyet hayatımızı bozan, geçici ve fazla servetin verdiği bir şımarıklığın sonucuydu.

- Cevap versene, neden lüzum gördün?.. Karının bir kabahati mi vardı?

- Hayır paşam, hiçbir kabahati yok.

- Peki, o hâlde?

Ata'nın, meseleyi ciddi olarak ele almış olduğunu hisseden Bay (K), Ata'nın şahsından o zamana kadar gördüğü iyi muameleden cesaret alarak:

- Paşam, dedi, siz de Latife Hanım'ı boşadınız, dedi.

Bay (K)'nın bu sözü, büyük bir buluş telakki etmişti. İleri süreceği bütün nedenleri Ata çürütebilirdi, fakat bu dediği, Ata'yı, meseleyi fazla kurcalamaktan alıkoyabilirdi. Bay (K), bu sözü ile ne derece gaflete düşmüş olduğunu biraz sonra dehşetle öğreniyordu.

Ata, karşısındakinin gösterdiği bu cesarete, dudaklarında hasıl olan şimşek gibi bir gülümsemeyle mukabele etti ve sordu:

- Sen, ne kadar yıl önce evlenmiştin?

- ... Yıl önce.

- O zaman neydin?

- ...

- Mebus muydun?

- Hayır.

- Bugünkü kadar şöhretin?

- Hayır...

- Ve tabii o zaman yırtık çoraplarını yamatıyordun. Kirli gömleklerini yıkatıyordun. Fakat ben, evlendiğimiz zaman neysem ayrıldığımız zaman da oydum. Beyimize gelince, şöhret, servet ve sonra yıllar yılı kahrını çeken çocuklarının anasını def edecek, daha başka, genç ve güzel bir kızla evlenerek yaşayacak?!.. Hayır işte bu olmaz!..

Ama oldu. (K), eşini boşadı, genç bir kadınla evlendi.

(N, Banoğlu Age, S: 17- 18)

ATA, "MERHABA ASKER!"İ NE ZAMAN SÖYLEDİ?

Atatürk'ün Selanik'te kolağası bulunduğu sıralarda geçen bir hatırasını anlatacağız. Yalnız, bu hatırayı başlamadan önce, bir noktaya ehemmiyetle değinmek istiyoruz. Atatürk, uluorta tesadüflerle değil, bütün hayatını bu memleketin ve bu milletin hürriyetine vakfederek yıllar ve yıllarca mücadele ettikten sonra Türkiye'yi bugünkü uygar düzeye ulaştırmıştır. Anlatacağımız çok kıymetli hatıra, bunun en canlı örneğidir.

Bu olayı, Millî Mücadele'de emsalsiz hizmetleri geçmiş bulunan Ziya Kılıç'tan dinledik ve ilk kez neşrediyoruz.

Ziya Kılıç, bu olayı şöyle anlatmıştır:

"1910 (1326) yılındayız. Beşinci Kolordu Erkanı Harbiyesi'ne Mülhak Kolağası Mustafa Kemal de Selanik'te bulunuyordu. Beşinci Kolorduya mensup 38. Merkez Alayı Kumandanı Miralay Saadettin Bey, tedavi için İstanbul'a gidiyor ve izin alıyor.

Sadettin Bey'in kimi vekil bırakacağını herkes merak etmekteydi. Biz ve kumandanlar, bu merak içindeyken hayretle gördük ve öğrendik ki, Kolağası Mustafa Kemal, kendisine vekalet edecektir. Hayret ettik. Çünkü Mustafa Kemal Kıdemli Yüzbaşıydı; hâlbuki kendisinden çok üstün rütbede olanlar vardı.

Büyük rütbeli subayların bu hayretleri çabuk

geçti ve yerine büyük bir merak başladı. Mustafa Kemal, kendisini son derece sevdirmişti. Onun, şehir içindeki bazı jestleri, herkesi kendisine bağlamıştı. Şimdi, onun iş başına geçmesini merak ediyorduk.

Alayın teslim alınış gününü, tarihimizin mühim bir dönüm noktası olarak kabul etmemiz lazımdır. O gün, Atatürk, beyaz bir ata binerek gelmişti. Bütün gözler ondaydı; alayın önünde kılıcını çekerek selam vaziyeti aldı. Sonra atından süratle yere atladı. Şimdi:

- Selamünaleyküm asker! demesini bekliyorduk.

Fakat hiç beklemediğimiz bir durum vukua geldi:

- Merhaba asker!..

Bu, ilk defa vaki olan bir olaydı. Askerler, nasıl karşılık vereceklerini bilemiyorlardı. Bu bir kaç saniyelik sükûtu, İstanbullu askerler doldurdular:

- Merhaba beyim!..

Ordu, ilk defa bir kumandandan (Merhaba asker!) selamını alıyordu. Mustafa Kemal, alayı teslim aldıktan sonra, sert bir sesle, "rahat!" emrini veriyor, sonra bölük kumandanlarından birine yaklaşıyor. Bölüğünü derin kol ile hareket ettirerek takım kolunda kendisine cephe almak üzere sevk etmesini emrediyor."

(Banoğlu, Age, S: 31)

BÖYLE GEÇİLİR

İngilizler, Çanakkale'de Anafartalar grubunu mağlup edip de cepheyi sökemeyince yeni bir hareke-te giriştiler; bu cepheyi sağdan çevirmek istediler.

Düşmanın planını bozmak için Kireç Tepe'yi tutmak lazımdı; hâlbuki oraya giden tek bir dar yol, savaş gemileri tarafından makaslama ateş altında tu-tuluyordu. Her an otuz sekizlik gülleler korkunç pat-layışlarla ortalığı alt üst ediyor; ölüm saçıyordu. Bir insanın değil, kuşun bile geçmesine imkân görülemi-yordu.

Kireç Tepe'yi tutmak emrini alan Türk subay ve askerleri tereddüt içindeydiler; fırsat gözetiyorlardı. Lakin düşmanın ateşi bir an bile kesilmiyordu.

Atatürk bu hâli görünce siperlere koştu; askerle-rin arasına karıştı ve sordu:

- Niçin geçmiyorsunuz?

İçlerinden biri cevap verdi:

- Oradan böyle geçilir!.. dedi ve ileri fırladı.

Mehmetçik artık durur mu? O da kumandanının ardından ileri atıldı. Toz, duman, alev ve ölüm kasır-gasını yaran askerler karşıya vardılar; tepeyi tuttular.

(Kadircan Kaflı, Banoğlu, Age, S: 78-79)

AFFETMEYİ SEVERDİ

Amasya'da bulunduğu sırada, bir aralık millî emellere muhalefet yolunu tutmuş bulunan eski paşalardan biri, bir gün Ankara'da beni ziyaret etti. Mustafa Kemal'in kendisini affetmesini istiyordu. Bunun için de benim yardımımı ricaya gelmişti. Müracaatını Atatürk'e arz ettim.

Evvela ziyareti kabul etmek istemedi. Hatta:

- Nasıl?!.. O adam hâlâ serbest mi dolaşıyor? diye sordu.

- Serbest dolaşıyor olmalı ki, huzurunuza çıkmak cesaretini göstermiş! dedim ve ilave ettim:

- Af, sizin büyüklüğünüzdür!.. Kendisini affetmeye mecbursunuz!..

- Peki... Düşünürüz!.. dedi, fakat bu işin arkasını bırakmadım:

- Kendisine söz verdi!.. Bu alicenaplığı göstereceksiniz!..

O zaman:

- Peki, dedi, çağırınız gelsin!..

Ve Sabık Paşa, ayaklarına kapanarak ondan af dilerken Mustafa Kemal, güya arada hiçbir hadise geçmemiş gibi, kendisini güler yüzle karşılayarak yanındaki sandalyeye oturttu. Sigara verdi, kahve ısmarladı ve geçmişe hiç temas etmeyerek onunla bir-

kaç dakika konuşmaktan çekinmedi.

Atatürk, kerim adamdı. Affetmesini çok severdi. Kimleri ne zaman affedeceğini de bilirdi...

(Banoğlu, Age, S: 115-116)

GENERALLE ASKER BİRDİR!..

Atatürk, Sümerbank dokuma fabrikasının açılış töreninde hazır bulunduktan sonra manevra sahasına hareket etmişti.

Yolda bir sel yatağına saplanmış olan top arabasının tekerleklerini bataklıktan çıkarmaya uğraşanlar arasında bir generalin bulunduğunu görünce kendisine sonsuz takdirlerini bildirdiler. Ve iltifatlarda bulundular.

Daha sonra, "maviler" tarafına ait bir tank birliğinin yaptığı hücum sırasında, "pembeler"den bir askerin ansızın siperinden fırlayarak tanklardan birinin üstüne sıçradığını ve şoförüyle mücadeleye başladığına tanık oldular. O zaman yakında bulunanlara, evvelce gördüğü generalin fedakârlığı ile bu askerin gösterdiği cesaretin birbirine denk olduğunu beyan ederek şöyle dediler:

- Biz Millî Mücadele'de, bütün Türk Milleti bu şekilde çalıştık. Böyle kahraman generaller, subaylar ve askerlere dayanarak savaşı kazandık. Onlar var oldukça kimse vatanımıza göz dikemez!..

(Banoğlu, age, s. 38)

ATATÜRK AĞLIYOR

Ak saçlı bir ninenin ağzından:

"Yavrularım, siz bilmezsiniz. Bir zamanlar: 'Köyümüze düşman geliyor!' dediler. Biz, pılıyı pırtıyı toplayıp göçebeler gibi yola düştük. Sinan Paşa Ovası'nda bir köye yerleştik.

Günler geçti. Bir gün, düşman ansızın köye geldi. Artık gidecek başka bir yer olmadığından düşman içinde kalmıştık. Bir sabah uyandığımız zaman uzaklardan top sesi geliyordu. 'Kurtulduk, kurtulduk!' diye sevince düştük. Tam bu sırada, köyün öte başında dumanlarla beraber göklere alevler yükseldi. Köy yanıyordu. Her taraftan bağrışmalar geliyordu. Kimimiz yarı çıplak, kimimiz yarı yanmış bir hâlde köyün koruluğunda yerleştik. Artık düşman da köyü terk etmişti.

Biraz sonra atlılarımız, ellerinde al bayraklar olduğu hâlde, yel gibi yoldan geçtiler. Bağırdık, durmadılar. Hepimiz yollara dökülmüş, ağlıyor, sızlıyorduk. Derken, karşı yoldan bir toz bulutu yükseldi. Hepimiz gözlerimizi oraya diktik.

Biraz sonra bir otomobil göründü. Ve yavaşlayarak yanımızda durdu. İçinden, altın gibi saçlı, kalpaklı bir adam fırladı. Durdu. Gözlerini perişan durumumuza döndürdü. Uzun uzun, derin derin baktı. Bu sırada, biz yanındaki subaylara sokulduk. Onlar da onun gibi bakıyordu. Bir tanesini çekerek:

- Bu adan kimdir? diye sorduk. Hafifçe:

- Mustafa Kemal, dedi.

O zaman hepimiz coştuk. Bu adı her zaman duyuyorduk.

- Paşam, bizi kurtar, kurtar!.. diye bağırdık. Ayaklarına kapandık. O, hâlâ dalgın dalgın, başı yerde düşünüyordu. Birden doğruldu. Sağ eli havadaydı:

- Sizi bu şekle sokanlar cezalarını gördüler ve daha da görecekler!.. diyerek elini şimşek gibi aşağıya indirdi ve o anda gözlerinden iki damla yaş yuvarlandı.

(Banoğlu, Age, S: 386-387)

KAYNAKLAR

- Kemaalettin Sami Paşa'dan Cevat Dursunoğlu, Milli Mücadelede Erzurum,Ankara, 1946
- Atatürk Olmasaydı, Cemal Kutay, Aksoy Yayınları, 1998
- Nükte ve Fıkralarla Atatürk, Niyazi Ahmet Banoğlu, Aksoy Yayınları, 2000
- Atatürk'ü Anmak, Hulusi Köymen; Remzi Yayınları, 1981
- İnsancıl Atatürk, Sait Arif Terzioğlu, İstanbul, 1978
- Çankaya, F. Rıfkı Atay, Pozitif Yayınları, 2004
- Atatürk'ten 20 Anı, Mehmet Ali Ağakay, TDK Yayınları, Ankara, 1990
- Atatürk'ün Nükteleri, Hilmi Yücebaş, İstanbul, 1963
- Yazılmayan Yönleriyle Atatürk, S. Arif Terzioğlu, AK Kitabevi, 1963
- Arıburnu, Glayds Bakker, Atatürk Hakkında Yazılanlar, İstanbul, 1963
- Sınıf Arkadaşım Atatürk, Ali Fuat Cebesoy, İnkilap Yayınları, İstanbul
- Anekdotlarla Atatürk, Em.Tümg.Muzaffer Erendil, İstanbul
- Banoğlu, Falih Rıfkı Atay, Aksoy Yayınları, Kasım 2000
- Yayınlanmış Belgelerle Atatürk, Siyasi Ve Özel Hayatı-İlkeleri, N. A. Banoğlu, 2. Baskı, İst.,
- Atatürk'ten Hatıralar, Hasan Rıza Soyak, YKY. İstanbul, 2005
- Atatürk: Denizinden Damlalar, Behçet Kemal Çağlar, İstanbul
- Banoğlu, Niyazi, Ahmet, Nükte ve Fıkralarla Atatürk, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1981
- Nezihe Araz, Mustafa Kemal'le 1000 Gün, Sesli Kitap Yayınları, İstanbul
- Prof. Dr. Zeyneb Korkmaz, Belgelerle Türk Dili, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- Ercüment Demirer Bakış, Aralık 1969
- Her Yönüyle Atatürk, Avni Altıner, İstanbul
- Atatürk ve Din Eğitimi, Ahmet Gürtaş, İstanbul

Ey Türk gençliği!

Birinci vazifen;
Türk istiklalini, Türk cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.
Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur.
Bu temel, senin en kıymetli hazinendir.
İstikbalde dahi seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek
dâhilî ve haricî bedhahların olacaktır.
Bir gün, istiklal ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen,
vazifeye atılmak için içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin.
Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir.
İstiklal ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar,
bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler.

Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş,
bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir.
Bütün bu şeraitten daha elim ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde
iktidara sahip olanlar, gaflet ve dalalet ve hatta hıyanet içinde bulunabilirler.
Hatta bu iktidar sahipleri, şahsi menfaatlerini müstevlilerin siyasi emelleriyle tevhit edebilirler.
Millet, fakrüzaruret içinde harap ve bitap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evladı!
İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklal ve cumhuriyetini kurtarmaktır.
Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

M. Atatürk

9 786055 868871

ASİL
YAYIN & DAĞITIM

Kit@bın internetteki @dresi
www.asilyayin.com.tr

Adres: Fevzi Çakmak 1 Sokak
No:22/A Kızılay/ANKARA

☎ 0 (312) 230 28 80-81
Faks: 0 (312) 230 28 82
e-mail: asil@asilyayin.com.tr

Bu eser, Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 1 Temmuz 1999
tarih ve 23742 sayılı inceleme esasına uygun olarak hazırlanmıştır.